

Onsdagen den 25 oktober

Kl. 10.00

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1978/79:53

§ 3 Allmänpolitisk debatt

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Efter två år i regeringsställning avgick den trepartiregering vi fick efter valet 1976. Orsaken var energifrågan och de spänningar den åstadkom mellan och delvis inom partierna.

Visst fanns det även andra frågor där meningarna gick isär. Det är naturligt i en koalition mellan flera partier. Trepartiregeringen under Thorbjörn Fälldins ledning var ändå i många avseenden en framgångsrik och effektiv regering.

Den trädde till i början av en djupare ekonomisk kris än det här landet upplevt på årtionden. I dag är vi på väg ur den krisen.

Den var effektiv också på ett annat sätt. Den tog död på den genom årtionden odlade myten om att endast socialdemokrater förmår regera det här landet och föra vidare dess välfärdstraditioner.

Svenska folket vet nu att en icke-socialistisk regering, med tyngdpunkt i mitten, värnar om människornas rätt till arbete, tryggar den sociala omsorgen, höjer standarden för pensionärerna, reformerar arbetslivet och utvecklar Sveriges internationella ansvar.

Från folkpartiets sida gick vi i 1976 års val hårt in för att få en växling vid makten. Vi gick in i trepartiregeringen med den fasta föresatsen att inom dess ram förverkliga så mycket som möjligt av våra socialliberala idéer. Vår målsättning var att trepartiregeringen i 1979 års val skulle kunna begära väljarnas förtroende för en ny period.

Vi visste att energifrågan skulle bli en stötesten, att centerns hårda bindningar i valrörelsen 1976 skulle bli svåra att förena med de krav på realism som ställs i en regering. Med villkorlagen tyckte vi oss ändå ha funnit en gemensam utgångspunkt: fortsatt utnyttjande av planerade kärnkraftverk, men bara om avfallshanteringens problem kunde lösas.

Vi nådde till sist – efter en mycket noggrann sakprövning – en gemensam ståndpunkt om hur regeringen skulle ställa sig till ansökningarna att få ta i bruk Forsmarks- och Ringhalsreaktorerna.

Med enighet i denna s. k. laddningsfråga trodde vi att grunden hade lagts också för fortsättningen, för en energipolitik som är ansvarsfull mot dagens

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

och morgondagens generationer och för ett fortsatt förtroendefullt samarbete inom trepartiregeringen både på detta och på andra områden.

Så blev det nu inte. I bedömningen av säkerhetsproblemen ändrades ingenting. Partierna hade därmed kommit ett gott stycke närmare varandra i det som varit en av kärnkraftsdebattens viktigaste tvisteämnen: frågan om hur man på ett betryggande sätt skall kunna förvara det högaktiva kärnkraftsavfallet.

Genom den politiska händelseutvecklingen i anslutning till och efter uppörelsen blev det ändå omöjligt för trepartiregeringen att fortsätta att leda landet på ett ansvarsfullt och handlingsdugligt sätt. Statsminister Fälldin lämnade därför in regeringens avgångsansökan.

Därmed hade en ny och för vårt land mycket ovanlig parlamentarisk situation uppstått. Några förutsättningar för en ny majoritetsregering förelåg inte. Från folkpartiets sida ansåg vi i det läget att tre krav måste ställas på en ny regering:

För det första: Den måste utgå ur den icke-socialistiska majoritet som blev en följd av 1976 års val.

För det andra: Den måste kunna samla en majoritet i riksdagen i den sakfråga som trepartiregeringen föll på: energifrågan.

För det tredje: Den måste ges en sådan sammansättning att den kan skapa breda majoriteter även i andra frågor.

En regering måste för att uppfylla dessa krav arbeta från mitten i svensk politik och då också ha sin egen förankring just där. Talmannens och senare riksdagens bedömning blev att i det uppkomna läget en ren folkpartiregering vore det mest arbetsdugliga alternativet.

En folkpartiregering är en liberal regering. Den grundar sitt arbete på de socialliberala idéer folkpartiet alltid verkat för. Samhället bör byggas på människors initiativ, ansvar och idealitet. Marknadsekonomi och mångfald skall förenas med social omsorg och rättvisa.

Det säger sig självt att det med en liberal regering inte finns utrymme för beslut som för Sverige in i ett socialistiskt samhälle. Vi vill bevara och förstärka den marknadsekonomi som skapar större valfrihet för de enskilda människorna än något annat ekonomiskt system.

Samtidigt har vi som liberaler en stark vilja att göra Sverige till ett tryggt och rättfärdigt samhälle att leva i.

Vi måste kunna ge våra gamla och sjuka den vård de behöver men nu inte alltid får. Vi vill skapa mer av närhet och mänsklig värme i vården.

Vi vill arbeta för ökad rättvisa mellan kvinnor och män genom att steg för steg undanröja de praktiska hinder för jämställdhet som fortfarande finns. Det kräver en snabb utbyggnad av daghemmen och stora insatser för att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Det fordrar en lag som hindrar diskriminering och driver fram ett planmässigt arbete för att ge kvinnorna bättre möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden. Det kräver också att vi påverkar attityder. Där fördomar viker frigörs både kvinnor och män. Vi får större utrymme för våra egna önskemål som individer och kan mötas i ett gemensamt ansvar som människor.

Vi ser det som en huvuduppgift att bekämpa arbetslöshet. Den som tvingas gå utan arbete förlorar inte bara en lön utan tappar ofta samtidigt mycket av självförtroende och gemenskap.

Vi måste göra stora ansträngningar för att undvika att spänningar och sociala klyftor växer mellan svenskar och invandrare. Detta är inte längre ett problem som vi politiker kan tala enbart pliktskyldigt om. Det är vår kanske största jämlikhetsfråga inför 1980-talet att ge invandrarna deras fulla del av den välfärd de är med och skapar och i den gemenskap utan vilken grupper och individer har svårt att fungera i harmoni med sig själva och sin omgivning. Skulle vi misslyckas med den uppgiften förlorar vi samtidigt mycket av det finaste i det svenska samhället: jämlikheten, toleransen och samhörigheten mellan olika grupper och människor. Och vi riskerar att skapa sociala spänningar mellan grupper av ett slag som det här landet hittills varit praktiskt taget helt förskonat ifrån.

Folkpartiets hållning inför dessa och andra stora reformuppgifter är väl känd. Det är självklart att vi nu som tidigare arbetar för att få igenom det mesta möjliga av vår politik. Lika givet är att regeringens förslag för att kunna förverkligas måste finna stöd hos en majoritet i riksdagen. Jag har i regeringsförklaringen starkt markerat vår strävan till ett nära och förtroendefullt samarbete med riksdagen och till samförstånds lösningar i hela folkets intresse.

Det är en parlamentarisk nödvändighet att partierna förmår samverka i olika sakfrågor. Men jag vill tillägga, herr talman, att denna strävan till samverkan för vår del inte enbart är en följd av minoritetsregerandets villkor.

Svensk liberalism har aldrig godtagit tanken att svenska folket skulle vara delat i två fiendliga läger, företrädda av partier som måste bekämpa varandra i alla frågor. Vi har tvärtom alltid vänt oss mot just den synen, vare sig den drivits från vänster i termer av klasskamp eller från höger i form av oförsonlig blockpolitik.

Varje parti har sina traditioner, sina förankringar och sina idégrunder. Detta är ingenting att dölja utan tvärtom det som ger varje parti dess existensberättigande. Folkpartiets liberala grundsyn rymmer en bestämd kritik av både socialism och konservatism.

Men det är också vår övertygelse att vi måste ta vara på det som förenar de demokratiska partierna och därmed det svenska folket.

Detta är inte detsamma som att försöka att släta över faktiska meningsmotsättningar, dölja ideologiska skiljelinjer och kalla all politisk debatt för käbbel. Den attityden har jag inte mycket till övers för. Men låt debatten gälla de *faktiska* motsättningarna, de som uppstår när man har olika åsikter i sakfrågor. Låt oss däremot undvika att *skapa* motsättningar där sådana egentligen inte finns utan bara konstruerats i tron att de gynnar det ena eller andra partiets taktiska planering.

Folkpartiet och moderata samlingspartiet har samarbetat i många frågor och kommer att göra det även i fortsättningen. Att vi har olika traditioner,

hållning och engagemang på vissa områden hindrar inte att vi kan samarbeta på andra.

Mellan folkpartiet och centerpartiet har genom åren utvecklats en gemensam syn inom stora delar av det politiska fältet. Mer än tio års mittsamverkan lade grunden för det på flertalet områden framgångsrika arbete som utförts av trepartiregeringen. Att vi kommit på delvis olika ståndpunkt i energifrågan hindrar inte att den samarbetstradition som utvecklats mellan våra båda partier fortfarande är ett styrkebälte i svensk politik.

Socialdemokraterna skiljer sig naturligtvis genom sin socialistiska grundidé från folkpartiets liberala syn. Men i många sakfrågor har vi ståndpunkter som ligger varandra nära.

När regeringen ökar insatserna mot arbetslöshet, vill få bort arbetsmiljöer som hotar människors hälsa, söker utforma en ansvarsfull energipolitik, bygger ut den sociala omsorgen och lägger kravet på jämställdhet som en central grund för familjepolitiken – då har jag goda förhoppningar om att vi skall få även socialdemokraternas stöd. Innebörden är då varken mer eller mindre än just denna konkreta: att det finns viktiga frågor där vi har en likartad bedömning i sak.

Att regeringen saknar egen majoritet i riksdagen kräver ibland, herr talman, men långt ifrån alltid, kompromisser. Ofta finns naturliga och kanske växlande majoriteter för den uppfattning som är regeringens. I svensk politik finns mycket av gemensamma värderingar och stor vana vid praktiskt samarbete. Väljarna har rätt att begära att riksdag och regering också i den situation som nu har uppkommit tar vara på det bästa i svensk politisk tradition för att klara de mycket svåra samhällsproblem som vi nu står inför.

Dit hör givetvis energipolitiken. Få politiska och sociala problem har diskuterats så mycket och så lidelsefullt här i landet som just energipolitiken, och det är inte konstigt att det blivit på det sättet. Egna erfarenheter eller en stunds eftertanke säger oss vad som händer när energiförsörjningen inte längre kan tryggas. Oljekrisen för några år sedan gav oss en liten försmak. Hemma eller ute i arbetslivet kan var och en också se hur mycket det slösas med energi och vilka möjligheter det finns att spara. Vi är alla oroade över de ibland påtagliga, ibland till en början omärkliga, risker för miljö och människors hälsa som olika energislag för med sig.

Vi känner också bristen på kunskap, t. ex. när det gäller hälsoriskerna med olja och kol. Därför har dessa inte heller diskuterats så mycket som hade varit motiverat. Samtidigt står kärnkraftens risker i centrum. Här finns en naturlig och utbredd oro för det som är okänt, för det som verkar svårgripbart och svårbegripligt. Den oron kan inte nonchaleras och den bör inte heller exploateras, men den måste kräva av oss att vi handlar. Kärnkraft har vi redan. Oron kan stillas och förtroendet återställas när vi visar att beslutssamma insatser kan ge oss säkerhet och stärkt kontroll. Därför är det viktigt att vi nu – enligt *alla* de stora partiernas uppfattning – kommit ett långt steg vidare när det gäller att klara avfallsfrågorna. Men det finns också andra skäl

som motiverar att vi begränsar vårt beroende av kärnkraften och ökar insatserna för säkerhet.

Ett bärande tema i energikommissionens dигра betänkande var att vi i dag inte har tillräcklig kunskap för att nu definitivt binda oss för den framtida energiförsörjningens utformning.

Några förutsättningar är emellertid givna. En är att Sverige beslutsamt måste minska sitt stora oljeberoende. En annan är att vi för att klara detta måste hushålla med energitillgångarna och utnyttja i dag tillgängliga alternativa energislag. En tredje är att vi för att öka vår kunskap och våra erfarenheter beslutsamt måste satsa på forskning och utveckling – för att få fram ännu bättre och effektivare metoder för energiutnyttjande och för att få fram nya, förnybara och säkrare energikällor.

Regeringen kommer att förelägga riksmötet ett förslag till beslut i de centrala energifrågorna. Det förslaget skall framför allt präglas av en strävan efter ökad trygghet i energiförsörjningen, ökad säkerhet och bibehållen handlingsfrihet. Vårt mål är att söka utforma ett förslag som kan samla en så bred majoritet i riksdagen som någonsin är möjligt.

Efter årtal av politiska motsättningar i den här frågan är det hög tid att partierna gör ett rejält och allvarligt försök att samlas kring en realistisk och säkerhetsinriktad politik. Medborgarna har rätt att ställa krav på partier och politiker att dra slutsatser av det kunnande som finns. Kravet på en samlande energipolitik handlar därför också om människors förtroende för sina politiker.

En helt dominerande uppgift för regeringen och givetvis också för riksdagen är självfallet att klara ekonomi och sysselsättning.

Den svenska ekonomin är nu på väg upp ur den svåraste krisen under efterkrigstiden. Industriproduktionen, som fallit sedan början av 1975, har åter börjat öka. Orderstocken växer. Den privata konsumtionen, som minskat sedan första kvartalet 1977, har vänt uppåt under tredje kvartalet i år. Vår internationella konkurrenskraft har stärkts. Sverige återtar nu förlorade marknadsandelar inte bara på exportmarknaden utan även på hemmamarknaden. Exporten har stigit markant. Vi beräknas i år få ett överskott i vår handel med omvärlden på hela 5 miljarder kronor – mot ett lika stort underskott året innan. Prisstegringarna har halverats jämfört med för ett år sedan.

De här förutsättningarna är i hög grad en följd av de åtgärder trepartiregeringen satte in för att stärka vår konkurrenskraft och återvinna balansen i samhällsekonomin.

Men även om utsikterna för ekonomin under det kommande året nu ter sig relativt goda brottas vi alltjämt med svåra problem. Arbetslösheten är fortfarande för stor. De långsiktiga problemen i svensk industri återstår i betydande utsträckning att lösa. Investeringsstakten är för låg.

De steg vi hittills tagit för att få ekonomin i balans har varit framgångsrika. Men en lång och svår väg återstår att gå.

Å ena sidan gäller det att ge ekonomin tillräckligt mycket stimulans för att

göra det möjligt att använda industrins produktionsförmåga och öka sysselsättningen.

Å andra sidan får vi akta oss för så starka åtgärder att vi äventyrar en stabil och uthållig tillväxt utan inflation. Det här är ingen lätt balansgång. Den fordrar på samma gång beslutsamma åtgärder och varsamt handlag.

Regeringens bedömning är att den ekonomiska politiken nu bör ges en försiktigt expansiv inriktning. Vi kan sätta litet mer pengar i händerna på svenska folket. Men det bör vara i lagom doser så att vi inte riskerar att åter hamna i den utveckling som vi hade 1975 och 1976. Det kommer att krävas en fortsatt återhållsamhet med pris- och kostnadsökning. Vi måste föra en aktiv prispolitik, där det också ingår åtgärder för att hålla hyrorna nere. I själva verket är stabila priser den bästa stimulans vi kan ge konsumenterna och hela ekonomin. Att bekämpa inflationen måste därför bli en huvuduppgift.

Denna strävan bör dock vara förenlig med en viss konsumtionsstimulans. Åtgärder som siktar till att öka den privata konsumtionen med 2,5 % nästa år är enligt regeringens uppfattning en rimlig avvägning av den ekonomiska politiken. Det är angeläget att löntagarna får en viss löneökning efter skatt. Det skulle ytterligare höja aktiviteten i ekonomin och samtidigt kunna verksamt bidra till ett nytt försiktigt och ansvarsfullt löncavtal för 1979 och 1980.

Regeringen har tidigare i den här veckan haft överläggningar med arbetsmarknadens organisationer om ekonomi och skatter. Ytterligare kontakter kan bli nödvändiga och komma att påverka våra ställningstaganden. Konkreta förslag till stimulanser kan väntas inom ett par veckor. Redan nu vill jag dock tillkännage följande huvudinnehåll i det paketet:

Barnbidraget höjs med 240 kr. till 2 500 kr. per barn och år fr. o. m. den 1 januari 1979.

Det extra skatteavdraget för pensionärer höjs så att folkpensionärer med låga inkomster helt slipper skatt.

Skatteavdraget för underhållsbidrag höjs från 2 500 kr. till 3 000 kr.

Inflationsskydd införs även för grundavdraget vid inkomstbeskattningen genom att den särskilda skattereduktionen uppräknas.

En viss marginalskattelättnad, utöver inflationsskyddet, genomförs redan fr. o. m. 1979. Regeringen lägger dock sitt mer långsiktiga förslag när det gäller bl. a. plan för lägre marginalskatter under våren 1979. Där kommer också förslag till en spärr för den högsta samlade marginalskatten.

De beslut som fattats om vissa höjningar av socialavgifter 1979 för bl. a. barnomsorg och sjukförsäkring kommer inte att ändras.

Det är tack vare trepartiregeringens tidigare åtgärder – framför allt devalveringen – som det nu är möjligt att låta den privata konsumtionen öka. Trots att oppositionen tidigare motsatt sig dessa åtgärder ser jag goda möjligheter att nu skapa bred enighet i riksdagen om de stimulansförslag som regeringen avser att lägga fram.

Men inte heller nu – och det är viktigt att understryka det, herr talman – finns det utrymme för en bekymmerslös löftespolitik. Jag vill säga detta särskilt med tanke på att vi har ett budgetarbete framför oss i regering och

riksdag. Budgetpolitiken måste inriktas på stor återhållsamhet med utgifterna, för att vi inte skall förstöra det goda som har nåtts. När ekonomin förbättrats och aktiviteten åter ökar får detta inte bli en signal till mindre noggrann prövning av nya utgifter. Vi får inte ställa ut växlar på framtiden utan att samtidigt skapa förutsättningar för att kunna infria dem.

Därför måste vi ge utrymme för att öka exporten och industrins investeringar. Vi måste bygga ut en konkurrenskraftig industri om vi skall klara de framtida jobben, kunna genomföra angelägna reformer och låta svenska folket få det bättre. För att tidigarelägga uppgången i industrins investeringar kommer regeringen att lägga fram förslag om stimulanser till investeringarna.

Arbetsmarknadsläget är allvarligt ännu ett tag. Det är vår bestämda vilja att göra stora ansträngningar för att hålla tillbaka arbetslösheten. När ekonomin vänder uppåt ställs arbetsmarknadspolitiken inför nya krav. De nya jobben kommer långt ifrån alltid till på de orter och i de företag där man har de största problemen. Därför måste vi göra stora insatser för att hjälpa människor att söka sig till de nya och trygga jobben.

Arbetsförmedlingarna får mot den här bakgrunden en allt större betydelse. Förmedlingarna skall kunna ge de enskilda människorna bra hjälp för att finna jobb som de trivs med. Inte minst viktigt är det att med kraft hjälpa ungdomar och handikappade att få arbete.

Regeringen kommer därför att lägga förslag om ytterligare upprustning av arbetsförmedlingen:

En fortsatt förstärkning skall ske och i första hand komma platsförmedlingen och yrkesvägledningen till del.

Försöken med allmän platsanmälan kommer att vidgas. Genom allmän platsanmälan får de arbetssökande tillgång till alla lediga platser på arbetsmarknaden.

En plan för utbyggnad av databehandling av lediga platser skall utarbetas. Matchningen av sökandes önskemål mot tillgängliga lediga platser ger snabbare besked till både arbetssökande och arbetsgivare. Och inte minst viktigt: Det ger mera tid för arbetsförmedlingens personal att arbeta på fältet, att arbeta med den uppsökande verksamheten.

Över huvud taget måste arbetsmarknadspolitiken nu, när det allmänna läget börjar ljusna, bli mer offensiv. Det särskilda stödet till nyrekrytering är ett viktigt instrument när det gäller den inriktningen.

Nyrekryteringsstödet infördes den 1 juli i år. Hela 7 500 företag har, som en följd av den åtgärden, under tredje kvartalet förhandsanmält att de nu tänker öka sin personal och det med 34 000 personer netto. Drygt hälften av ökningen faller på industriföretag.

Det finns alltså grund för att hoppas på en ljusning under loppet av 1979. Men det sker inte utan stöd av en väl avvägd ekonomisk politik och stora arbetsmarknadspolitiska insatser.

Det här riksmötet har, herr talman, fått en mycket dramatisk upptakt. Det är möjligt att detta också kommer att sätta sina spår i den debatt som vi har framför oss i dag och i morgon. Låt oss ändå inte glömma bort att vad

människor framför allt har rätt att kräva av regering och riksdag är att vi förmår uträtta sådant som har betydelse för människornas vardag. Att fortsätta att föra Sverige ur den djupaste ekonomiska kris landet befunnit sig i på årtionden och att trygga människors rätt till arbete är det allra viktigaste vi har att göra. Det är därmed också det viktigaste ämnet för dagens debatt.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Den här debatten på hösten är ju till för att vi skall granska regeringsdeklarationen. Nu har vi fått en regeringsdeklaration den 4 oktober och en i förra veckan, och nu kom en tredje i dag. Det blir litet snårigt, men det skall vi försöka klara, och jag kommer tillbaka till "trea" så småningom.

Låt mig säga att det var mycket som var sympatiskt i dagens deklARATION. Jag vill kanske inledningsvis beklaga att statsminister Ullsten inte med ett ord nämnde ungdomsarbetslösheten, som ändå är vårt verkligt stora sociala problem just nu.

I valrörelsen för två år sedan begärde de borgerliga partierna gemensamt regeringsansvaret. De sade: Bara vi får en majoritet i riksdagen, så nog skall vi komma överens. Det talades om en politik på mittenpolitikens grund. Det regeringsprogram de efter valsegern så småningom förhandlade sig fram till hade emellertid aldrig underställts folket i val. Jag tror mig kunna våga påståendet att om detta regeringsprogram underställts folket i val hade det inte blivit någon borgerlig regering.

Nu är detta tvåårsexperiment med en borgerlig trepartiregering till ända. Det är dags att börja sammanfatta resultatet. Inom politiken har vi en benägenhet att teckna alltför mycket i svart och vitt. Det snöpliga slutet får inte undanskymma att det finns positiva inslag i den avgående regeringens arbete. Den genomförde många reformer som hade vårt fulla stöd. Den fattade åtskilliga beslut som var till gagn för landet. Enskilda medlemmar utförde med framgång sitt värv. Det är trots allt viktigt att säga detta. Men det hindrar inte att helhetsbilden av denna trepartiregerings verksamhet blir allt annat än ljus.

Det är framför allt tre omständigheter som jag från våra utgångspunkter skulle vilja nämna.

För det första: I valrörelsen ställde de borgerliga partierna ut braskande löften om sänkta skatter, stabila priser, stora reformer och många fler jobb. Jämför man löftena med verkligheten, blir resultatet förödande för borgerligheten.

Under denna tid gick ekonomin tillbaka i en utsträckning som saknar motstycke i modern tid. Produktionen sjönk med 3 %, industriproduktionen med 7 %. Under Gösta Bohmans tid som ekonomiminister sjönk industriarbetarnas reallön med 5 %. Industriinvesteringarna har rasat med 30 %. Priserna har stigit – konsumentpriserna med 20 % och matpriserna med över 25 %. Statsskulden har ökat med 40 miljarder kronor. Och värst av allt: arbetslösheten har fördubblats.

Siffrorna talar för sig själva. De visar en ekonomi i tillbakagång där vanligt folk fått det sämre, arbetslösheten ökar, byggandet för framtiden sviktar.

Jag har många gånger sagt – och jag vill göra det i dag också – att det vore orättvist att skylla allt detta på den borgerliga regeringen. Den har haft att kämpa med verkningarna av en utdragen internationell kris, med besvärliga strukturförändringar i svenskt näringsliv. Den har haft att kämpa med motigheter för vilka den inte kan lastas. Även en socialdemokratisk regering hade ställts inför dessa besvärligheter. Men när detta är sagt vill jag ändå slå fast: Den borgerliga trepartiregeringen har fört en i långa stycken oskicklig, delvis slösaktig och socialt orättfärdig politik. Med hänvisning till våra utförliga alternativ kan vi med gott samvete hävda: En socialdemokratisk regering hade varit bättre för vårt land.

För det andra: Trepartiregeringen förde en stelbent blockpolitik som i praktiken utvecklade sig till en hård konfrontation mot arbetarrörelsen. Jag har förut påpekat att detta är en nästan ofrånkomlig följd av den borgerliga samlingens mekanismer. Den borgerliga samlingen bygger ju inte på gemensamma ståndpunkter i de politiska sakfrågorna, utan den kännetecknas av en samling *mot* socialdemokratin och arbetarrörelsen. Detta kom också att i långa stycken prägla trepartiregeringens uppträdande. Våra förslag röstades ned, dialogen tystnade, kontakter slammade igen. Detta var något helt nytt i vårt land. Vi har varit vana vid att de allra flesta viktiga beslut genomförts med breda majoriteter. Så var inte längre fallet.

Jag tror att det skulle ha blivit mycket skadligt för vår samhällsutveckling om detta fått fortsätta länge till. Det är bra om blockpolitiken upphör. Och det fanns löftesrika inslag i den vägen i statsministerns deklaration.

För det tredje: Den borgerliga regeringen föll på grund av djup inre splittring. Det skedde inte plötsligt. Det var en lång och plågsam process under flera år. Kriserna avlöste varandra. Vallöften lämpades över bord som sandsäckar från en luftballong som ännu en liten tid vill hålla sig över markytan. Besked sköts upp gång på gång. Det stod till sist klart för envar att landet saknade politisk ledning. Detta gradvisa sönderfall innebar väldiga risker för politikens trovärdighet.

Därför tror jag många upplevde en känsla av lättnad när den borgerliga trepartiregeringen äntligen föll. Folk hade en känsla av att man i detta inbördeskrig struntade i just de vardagsproblem som Ola Ullsten nyss berättade om i sin avslutning.

Nu pågår ett borgerligt inbördeskrig, där man söker förlägga skulden för misslyckandet på varandra, sätta Svarte Petter i händerna på oss andra, och framför beskyllningar för svek och konspiration. Detta är egentligen utanverk, och jag vill inte lägga mig i det. Den borgerliga regeringens sammanbrott grundlades i valrörelsen. Det speglar en grundläggande svaghet i borgerlig politik i vårt land.

Å ena sidan kräver man borgerlig samling mot socialdemokratin. Å andra sidan företräder partierna motstridiga ståndpunkter i sakfrågorna. Det går bra i opposition. Det undergräver emellertid förmågan att regera.

Fälldin drev i valrörelsen 1976 sin kategoriska linje i energipolitiken. Moderaterna och folkpartiet och näringslivet höll i stort sett tyst. De hade en helt annan uppfattning i sak. Men de ville så gärna ha en borgerlig regering.

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Därmed skapade de förväntningar hos många, däribland centern, om stor medgörlighet även efter valet. Därmed drog de också på sig ett stort ansvar för att energipolitiken i två års tid har förföljt den borgerliga trepartiregeringen för att till sist fälla den.

Även på andra sätt hade en splittrad borgerlighet skapat orealistiska förväntningar.

De borgerliga partierna ställde var för sig ut stora löften i valrörelsen om sänkta skatter, stabila priser, många fler jobb, vårdnadsbidrag osv. Av dessa löften infriades inte ett enda. De undergrävde däremot den borgerliga regeringens auktoritet, när den tvingades kräva uppoffringar och åtdragen svängrem av människorna.

I valrörelsen hörde vi mycket talas om kampen mot socialism. Det skulle bli självläkande krafter och fri marknadshushållning i stället. I opposition är det lätt att dra absoluta gränser. Det är inte lika lätt när man har ansvar för landet. Den borgerliga trepartiregeringen förstatlignade mer än någon annan, höjde skattetrycket, engagerade staten med miljardbelopp i näringslivet.

Det sagda innebär helt enkelt: Det gick inte för de tre borgerliga partierna att både vinna makten och behålla den. För att vinna makten tvingades de in på en väg som obönhörligen undergrävde och slutligen krossade regeringsdugligheten. Det är detta vi har bevittnat.

I en debatt med Fälldin i Scandinavium i Göteborg före valet 1976 sade jag följande:

”Den borgerliga splittringen i riksdagen eller på valfältet kan te sig som en lek. Flyttas den in kring regeringens sammanträdesbord är det fråga om djupt allvar. Då gäller det ansvar för landet. Då gäller det trygghet för medborgarna. I en orolig tid måste en regering präglas av en fast och enad vilja, av ett genomtänkt program, av en öppen redovisning för medborgarna.”

Herr talman! Den borgerliga trepartiregeringen förde just sin djupa splittring till regeringens sammanträdesbord. Därför kunde den inte ge landet en politisk ledning. Därför bröts den sönder. De här två åren har i en mening varit nyttiga: De har med full tydlighet visat hur olämpligt det är att låta tre djupt splittrade partier regera vårt land.

Nu sade Ola Ullsten att den borgerliga trepartiregeringen hade tagit död på myten att borgarna inte förmår regera landet. Det är väl ändå att ta i! Jag skulle vilja säga att verkligheten långt överträffar både dikten och myten och vad man hade kunnat föreställa sig. Om jag hade gått ut till människorna före valet och talat om vilket spektakel ni skulle ställa till med hade de inte trott mig. I all blygsamhet kan jag säga att ni inom borgerligheten ju inte ens kunde få till stånd en ny regering utan att vi i all beskedlighet fick vara med och hjälpa till.

Särskilt viktigt är det i dessa dagar att granska centerns sätt att handla, eftersom centern som största parti hade huvudansvaret för trepartiregeringen. Vi har alla bevittnat hur centern har fått dagtinga i energipolitiken. Nu vet alla att centern enligt sitt eget sätt att uttrycka sig i sak godtagit ett kärnkraftssamhälle med tio reaktorer. Skillnaden mot övriga partier är inte

längre stor. Centern kan icke längre hävda att dess ståndpunkt har en speciell moralisk dimension.

Men det är viktigt att slå fast att energipolitiken inte är det enda område där centerns löften kraschlandat vid mötet med verkligheten. 400 000 nya jobb skulle skapas under resten av 1970-talet. Varje familj med små barn skulle få 10 000 kr. i vårdnadsbidrag. Märkliga ting skulle hända när det gällde regionalpolitik och decentralisering. Vad blev det av alla dessa löften? I stort sett ingenting. Luftslopp är en sak, verkligheten en annan. Det är ett allvarligt demokratiskt problem när det största borgerliga partiet så helt tappar verklighetssinnet.

Medan centern kämpade med sina svikna vallöften var det andra krafter som tog makten över politiken. Folk man träffade runt om i landet hade en sak fullkomligt klar för sig när det gällde regeringen Fälldin: Om man undantar kärnkraften var det Bohman som bestämde. Man kommer att minnas centerns tid i regeringen som den tid då vanligt folk fick det sämre, de sociala klyftorna ökade, den tid då svångremmen drogs åt för de sämre ställda medan de privilegierade fick särskilda lättnader.

På sin tid förde centern vad som kallades för resultatpolitik. Sedan skulle centern bli det största partiet i hela landet. Det skulle man uppnå genom att ställa orimliga löften och genom att mana till kamp mot arbetarrörelsen. Nu har vi fått se att centern i denna skepnad inte dög att regera landet.

Man får hoppas att centern i det nya läget söker finna vägen tillbaka till resultatpolitiken, verklighetssinnet och den folkliga förankringen.

Efter det att den borgerliga regeringen spruckit föreslog vi talmannen att en socialdemokratisk minoritetsregering skulle bildas, med uppgift att så snart som möjligt utlysa nyval. De borgerliga partierna motsatte sig emellertid detta. De förmådde inte av egen kraft att få en regering till stånd. Den enda lösning som då återstod var att bilda en folkpartistisk minoritetsregering med mycket smalt underlag.

Denna regering bildades – den har vi nu framför oss. Jag ser att ni i den borgerliga pressen framställs som en samling nollor. Ni får trösta er med Tage Erlanders ord: Det är ingen dålig utgångspunkt.

Jag har tidigare framhållit att socialdemokraterna betraktar denna regering som provisorisk. Det ligger inget nedlåtande i detta. Det är självklart att en regering med ett så bräckligt parlamentariskt underlag endast kan verka under kortare tid. Det hindrar inte att den nya regeringen har mycket viktiga uppgifter framför sig under tiden fram till nästa val. Den måste börja arbetet på att återställa förtroendet för politiken efter förfallsperioden under den borgerliga trepartiregeringens tid. Den har att lägga fram förslag till lösningar av för medborgarna mycket viktiga frågor, framför allt för att minska arbetslösheten.

Regeringsdeklarationen är mycket allmänt hållen. Gärningarna får visa vad den nya regeringen går för. Det är emellertid tillfredsställande att man säger sig eftersträva breda samförståndslösningar. Det skulle innebära att blockpolitiken upphör.

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Situationen lägger ett stort ansvar på folkpartiet, men också på de andra partierna.

Vi socialdemokrater är för vår del beredda att ta det ansvaret. Vi har inte i förhand utställt några löften om stöd till regeringen. Vi kommer att granska de förslag som nu läggs fram. Vi kommer att söka påverka dem så att de blir bättre för de stora folkgrupper som socialdemokratin representerar. Vi är beredda att ge vårt stöd till förslag som syftar till:

– För det första: Att få ner den stora arbetslösheten. De senaste två årens kraftigt ökade arbetslöshet, särskilt bland unga människor, måste drivas tillbaka. Vi är beredda att delta i ett konstruktivt arbete för att klara jobben.

– För det andra: Att minska klyftorna i samhället. Under den borgerliga trepartiregeringens tid har fördelningspolitiken varit inriktad på att ge förmåner åt de bättre ställda grupperna medan de sämre ställda fått bära alltför mycket av bördorna. Fördelningspolitiken måste få en annan färdriktning. Vi är beredda att delta i ett konstruktivt arbete för en rättvis fördelningspolitik.

– För det tredje: Att snabbt få till stånd en ökning av industriinvesteringarna för att lägga grunden för en god framtida ekonomisk utveckling i vårt land. Vi måste inrikta näringspolitiken på utveckling i stället för avveckling, som präglade den borgerliga trepartiregeringens arbete. En aviserad men osäker konjunkturuppgång löser inte de grundläggande problem vi står inför. Det krävs redan nu omfattande insatser med samhälle och löntagare som aktiva deltagare. Vi är beredda att delta i ett konstruktivt arbete för att lägga grunden för långsiktiga lösningar av vårt lands grundläggande ekonomiska problem.

– För det fjärde: Att säkra en ansvarsfull finansiering av reformerna med sikte på att nedbringa det mycket stora budgetunderskottet, som nu är en kruttunna för inflationen.

Det ekonomisk-politiska program som vi framlade här i riksdagen i våras ligger i linje med dessa krav på politiken. Detta avlogs av trepartiregeringen. Vi återkom med dessa förslag i somras – sedan arbetslösheten kraftigt stigit. Återigen avvisades förslagen. När riksdagen samlades efter sommaruppehållet – då arbetslösheten stigit ännu mer – upprepade vi förslagen i en motion.

Vi kan nu konstatera att vi skulle ha kunnat undvika den kraftigt ökade arbetslösheten, om regeringen hade tagit socialdemokratin förslag redan i våras. Nu får vi i statsministerns tredje regeringsdeklaration höra att regeringen avser att framlägga ett program för stimulans av ekonomin under 1979 – alltså efter det att den borgerliga svångremspolitiken dels pressat ner folks levnadsstandard, dels drivit upp arbetslösheten i år, särskilt bland ungdomen, till en högre nivå än under hela efterkrigstiden.

Jag frågar mig då: Varför motsatte ni er under hela 1978 våra förslag till stimulanser som skulle ha fått ner arbetslösheten redan i år? Varför blockerar ni fortfarande behandlingen av vårt sju punktsprogram i riksdagens utskott? Vi utgår ifrån att folkpartiet förhoppningsvis kommer att stödja våra förslag.

som snabbt skulle vända utvecklingen på arbetsmarknaden. Jag återkommer sedermera till detta.

Vi har naturligtvis inga överdrivna förhoppningar om att en borgerlig regering med en mycket smal parlamentarisk bas skall kunna vrida politiken så att den överensstämmer med intressena hos de stora folkgrupper som vi representerar. Men vi kommer att göra vad vi kan för att påverka, ty det är våra väljares problem det i första hand handlar om. Det är de som drabbas.

På längre sikt är detta naturligtvis inte tillräckligt. Det krävs i stället en folklig samling, ett återställande av regeringsmaktens trovärdighet, en annan politisk färdriktning än vad som är förenligt med en borgerlig riksdagsmajoritet.

Det vore fel om vi begränsade sikten till de närmaste elva månaderna. Det är lika fel att tro att den konjunkturuppgång som vi nu hoppas se framför oss skall lösa 1980-talets problem. För vad vi ser framför oss är stora och djupgående problem i hela världsekonomin. Konkurrensen hårdnar – en del av de tidigare fördelar som vi haft på råvaruområdet håller på att försvinna. I vår omvärld har arbetslösheten växt till nivåer som vi för några år sedan inte trodde var möjliga.

I de rika länderna har nu under flera år uppemot 20 miljoner människor gått arbetslösa. Efter hand har denna socialt katastrofala arbetslöshet mer och mer kommit att accepteras. Från visst högerhåll framställs det t. o. m. som önskvärt att man genom arbetslöshet kan hålla nere löntagarnas krav och därmed befästa det kvardröjande klassamhället.

Kampen mot arbetslösheten måste nu framför allt föras genom en offensiv näringspolitik som förnyar och förstärker vår industrisektor. Fram till förra valet kom den näringspolitiska debatten för många människor att handla om huruvida de borgerliga skulle få tillfälle att låta de fria marknadskrafterna lösa problemen.

Nu har de borgerliga visat att deras tal om marknadskrafter inte höll när det konfronterades med verklighetens ganska bistra krav. I stället tvingades den borgerliga trepartiregeringen till fler och större förstatliganden än vi någonsin haft under en socialdemokratisk regering – och, vill jag tillägga, ofta dåliga förstatliganden. Detta innebär emellertid inte att man tog de offensiva initiativ som krävdes.

En viktig uppgift för socialdemokratin inför framtiden är att utveckla den konstruktiva näringspolitik som vi står för. Detta stod i förgrunden på vår partikongress. Jag vill därför vid det här tillfället sammanfatta vår inriktning när det gäller denna viktiga framtidsfråga på följande sätt – när vi diskuterade den blev det som en väldig syneförrättning i Sverige, där människorna från bransch efter bransch, från region efter region kom upp och redovisade sina problem:

Samhället måste ta aktivt ansvar för drabbade branscher, så att en nödvändig strukturomvandling kan ske i socialt acceptabla former. För bransch efter bransch har socialdemokratin utarbetat åtgärder som skulle ha inneburit större trygghet för de löntagare och de familjer som hotas.

Samhället måste också ta kraftfulla initiativ för att andra branscher skall utvecklas och erbjuda bättre och mer produktiva arbetstillfällen än de som försvinner. De initiativen krävs för att anvisa inriktning och ställa till förfogande resurser för att utveckla nya produkter och produktionsmetoder. Socialdemokratin har i konkreta förslag pekat på hur en vidgad satsning på forskning och utveckling skall kunna förverkligas och hur samhället kan ta initiativ på områden där vårt land har ett gott utgångsläge.

Samhället måste också ta initiativ för att många av de investeringar kommer till stånd som är nödvändiga för att det svenska näringslivet skall utvecklas. Det gäller att i samverkan med löntagarna skapa den nödvändiga kapitalbildningen. Det gäller också att ta ett övergripande ansvar för att de knappa resurser vi har till förfogande kommer till bästa möjliga användning. Vi har bl. a. genom vårt förslag om en strukturfond anvisat hur detta kan gå till.

För att nå det för folkhushållet bästa resultatet är det nödvändigt att den väldiga fond av kunskaper och erfarenheter som finns i företagen runt om i landet verkligen utnyttjas fullt ut. Då tänker jag naturligtvis på arbetare och tjänstemän. Men jag tänker också på den kunskap och erfarenhet som finns bland småföretagare och företagsledningar över huvud taget. Dessa gruppers medverkan är nödvändig för att vi skall nå goda ekonomiska resultat för vårt land. Och jag tror att insikten nu växer bland dessa grupper att arbetarrörelsen och de värderingar vi representerar måste komma att spela en viktig roll när framtidens Sverige skall formis. De kloka förstår att konfrontation aldrig löser problem.

De senaste årens ekonomiska tillbakagång och de stora problemen i viktiga branscher har fört de ekonomiska problemen i centrum för den politiska debatten. I grunden måste emellertid ligga en bredare debatt om hur vi vill att framtidens samhälle skall se ut.

Det är viktigt att vi tar till vara industrisamhällets möjligheter till en god levnadsstandard och en effektiv produktion. Mycket av debatten har ju handlat om de grupper i vårt land, representerade i parlamentet, som egentligen gått till storms mot industrisamhället som idé. Men det är lika viktigt att vi utnyttjar dessa möjligheter så att livskvaliteten i en djupare mening förbättras. Jag vill här bara ange några punkter, som för socialdemokratin ter sig särskilt viktiga i utvecklingen mot ett sådant samhälle.

Ett industrisamhälle med mänskligare innehåll kräver, för det första, en fortsatt kamp för att förnya arbetslivet. Fortfarande präglas arbetslivet i hög grad av hälsofarliga arbetsmiljöer, av monotoni och tristess, av maktlöshet och avsaknad av utvecklingsmöjligheter. Vi måste beslutsamt och tillsammans med löntagarna sträva efter utvecklande och säkra arbetsmiljöer, där alla löntagare har och känner medinflytande och medansvar.

Ett industrisamhälle med mänskligare innehåll kräver, för det andra, att vi fortsätter en aktiv miljöpolitik. Vi kan peka på många goda resultat från våra ansträngningar under 1970-talet. Vi vet, från de erfarenheter vi gjort, att en aktiv miljöpolitik kan tvinga oss till besvärliga avvägningar. Det gäller t. ex. energipolitiken. Den fråga det där gäller är om det ur miljösynpunkt är rimligt

att ersätta en mängd olja och åtföljande miljöfarligt avfall med ett noga kontrollerat och begränsat kärnkraftsprogram. Vi menar att detta är berättigat, redan av miljöskäl.

Ett industrisamhälle med mänskligare innehåll kräver, för det tredje, en fortsatt kamp för jämställdhet mellan män och kvinnor. Politiskt innebär det främst krav på att ge kvinnorna en likvärdig ställning på arbetsmarknaden och att klara en utbyggnad av en kvalitativt god barnomsorg. Det kräver vidare en familjepolitik som står i överensstämmelse med att män och kvinnor kan dela ansvaret för barn och hem och samtidigt delta i förvärvslivet.

Ett industrisamhälle med mänskligare innehåll kräver, för det fjärde, att den borgerliga utvecklingen mot ökade klyftor i samhället ersätts av en fördelningspolitik som präglas av rättvisa och social rättfärdighet. Den mest näraliggande frågan blir skatteomläggningen nästa år. Vi kommer att här i riksdagen lägga fram ett förslag som bättre överensstämmer med kravet på rättvisa än vad som kan åstadkommas med hjälp av den indexreglering de tre borgerliga partierna tidigare varit ense om. Vi kommer att fullfölja våra krav att lätta på de alltför stora bördor som lagts på barnfamiljerna genom den borgerliga svångremspolitiken. Jag upprepar: Riksdagen kan nu snabbt besluta om ett extra barnbidrag på 500 kr. Vi har på vår kongress diskuterat ett stort antal förslag, som innebär att vi är väl förberedda att långsiktigt fördjupa den sociala rättfärdigheten och minska klyftorna i vårt land.

Ett industrisamhälle med mänskligt ansikte kräver, för det femte, att vi driver tillbaka den sociala utslagning som sker i Sverige i dag. Vi får aldrig acceptera att människor kastas ut ur arbets- och samhällsgemenskapen, att de lämnas att gå under. När jag säger detta, är jag medveten om att det innebär ett betydande mått av självkritik. Arbetarrörelsen har inte varit tillräckligt medveten om dessa samhällets skuggsidor och tillräckligt angelägen att rätta till dem. Vi har ännu inte lyckats skapa ett samhälle, som fyller måttet när det gäller trygghet och gemenskap och som i tillräcklig grad bygger på solidaritet människor emellan.

Ett industrisamhälle med mänskligare innehåll kräver, för det sjätte, att demokratis gränser ständigt vidgas. Allmänna demokratiska skäl liksom rena ekonomiska skäl talar nu för att en utpräglad privat maktkoncentration i det ekonomiska livet måste ersättas av ekonomisk demokrati i så decentraliserade former som möjligt. Detta är en utomordentligt stor och krävande uppgift. Arbetslivets förnyelse, som jag tidigare nämnt, är ett inslag där mycket återstår. Jag skulle vilja råda regeringen att se mycket noga på frågan om förtroendemannalagen, innan man binder sig för ett förslag som direkt utmanar de fackliga organisationerna. En demokratiskt utformad och planmässig näringspolitik är ett annat inslag. Löntagarfonderna kommer att bli ytterligare ett inslag.

Herr talman! Socialdemokratin bär regeringsansvaret här i landet under en historiskt sett mycket lång följd av år. Vi gjorde det under goda tider. Vi gjorde det under svåra år. Vi gjorde våra misstag och våra felbedömningar – människans ofullkomligheter finns rikt representerade även hos oss politiker.

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Men i avgörande stunder visste vi alltid vår väg – vi förmådde alltid att visa den handlingskraft som medborgarna kan kräva av en regering. Och – inte minst viktigt – vi tvekade aldrig att söka samla alla krafter kring en bred folklig reformpolitik till gagn för landet. Misslyckandet för den borgerliga trepartiregeringen har inte fyllt oss med skadeglädje. Vi vet att det har drabbat många människor i vardagen i vårt land. Det har däremot stärkt vår känsla av ansvar för landet, både nu och i framtiden.

De många åren i regeringsställning lärde oss att det sällan finns lätta och behagliga lösningar på problemen. Det är min förhoppning att de borgerliga partiernas två år i regeringsställning skall ha gett dem samma insikter. För vi måste nu möta framtidens problem utan de enkla lösningarnas illusioner. Vi måste återvinna tryggheten och återskapa framtidstron i det svenska samhället. Det måste ske med den förening av känsla och förnuft som alltid varit socialdemokratins kännemärke. Vi vill möta framtiden med en realistisk tro på vårt lands möjligheter till fortsatt god utveckling. Vi vill återuppta arbetet på att skapa det trygga folkhem där alla människors lika rätt och lika värde är den självklara utgångspunkten för politisk strävan.

THORBJÖRN FÄLLDIN (c):

Herr talman! Upplösningen av trepartiregeringen och utvecklingen därefter har skapat en för svenska förhållanden ovanligt öppen politisk situation. Det intrycket har förstärkts av att folkpartiregeringen vid sitt tillträde bara gav några få konkreta besked i politiska sakfrågor. I det avseendet är skillnaderna mycket påtagliga mellan det program som trepartiregeringen lade fram vid sitt tillträde 1976 och den regeringsförklaring som statsminister Ola Ullsten presenterade för riksdagen i onsdags.

I den nya politiska situation som vi fått utgör den allmänna stabiliteten i det svenska samhället en stor tillgång. Det finns dock anledning att slå fast, att den nya politiska situationen lägger ett ökat ansvar på i första hand riksdagen men även på andra samhällsinstitutioner. Ett ökat ansvar faller också på de fackliga organisationer, näringslivsorganisationer och folkrörelser som i så hög grad bär upp det svenska samhället.

Centern kommer att ta ställning till den tillträdande regeringens förslag med utgångspunkt i att sakfrågans lösning är det viktigaste. Med den nya regeringens bräckliga parlamentariska underlag vore det orätt mot landet av ett parti som centern att ikläda sig en traditionell oppositionsroll. I den mån som folkpartiregeringens förslag inte står i överensstämmelse med centerns grundsyn eller avviker från riktlinjer som dragits upp av den avgående regeringen eller väntade förslag helt uteblir kommer vi att i motionsform och genom initiativ i utskotten lägga fram konkreta förslag på olika områden.

Helt naturligt förs det nu en diskussion på olika håll om bl. a. orsakerna till regeringsupplösningen. Jag vill i anslutning till den debatten bara notera, att regeringssamarbetet – vad Olof Palme än säger – inte utsattes för några stora påfrestningar så länge centern ensidigt gjorde eftergifter i den fråga där meningarna bröt sig mellan regeringspartierna, kärnkraften. När det restes krav på att de bägge andra partierna skulle göra någon motsvarande eftergift,

blev regeringssamarbetet omöjligt.

Moderater och folkpartister ville i slutomgången inte ens kännas vid den kompromissformel – folkomröstning – som partierna tillsammans med centern hade skrivit in i själva regeringsprogrammet. Regeringskrisen utlöstes när moderata samlingspartiet och folkpartiet vägrade centern att i en folkomröstning gå ut med ett eget alternativ och på så sätt låta folket slita den uppkomna tvisten.

Motiven för moderata samlingspartiet och folkpartiet att handla på detta sätt är i första hand en sak för resp. parti. Låt mig bara konstatera att det ganska länge funnits grupper, som strävat efter att ge folkpartiet den position som det nu har skaffat sig.

Socialdemokraterna ondgör sig över att man efter regeringsupplösningen skulle ha vägrats nyval. Alla inser ju att det för nyval inte var nödvändigt att gå omvägen över en socialdemokratisk minoritetsregering. Och socialdemokraternas verkliga intresse för ett nyval var nog inte så stort, eftersom man valde att passivt stödja tillkomsten av en folkpartistisk minoritetsregering.

För centern är det självklart att all politisk verksamhet måste förenas med trohet mot idealen. Samarbete med andra partier måste grunda sig på uppriktighet mot den man samarbetar med. Vi har ansvar gentemot dem vi är satta att företräda. För en regering är det ytterst hela nationen. Ingen får bli så berusad av den makt som regeringsinnehavet kan skänka, att man glömmer vilket uppdrag man har fått och varför man har fått det. I den andan är vi i centern beredda att fortsätta att verka.

Om man blickar tillbaka konstaterar man snabbt att trepartiregeringens två år i hög grad har kännetecknats av uppbyggnad och konsolidering. Det gäller naturligtvis i första hand på det ekonomiska området, där kampen för att avvärja massarbetslöshet, galopperande inflation, ekonomiskt utlandsberoende och nya företagskriser varit kombinerad med mycket omfattande insatser för att säkerställa en positiv sysselsättningsutveckling och ekonomiska framsteg under 1980-talet. På det näringspolitiska området var förberedelsearbetet vid regeringens upplösning långt framskridet med att utforma både en näringspolitik med vilken vi kan möta kommande krav på omställningar i näringslivet och en regionalpolitik som inte bara utjämnar skillnader mellan olika landsdelar utan också skillnader inom länen. Centern förutsätter att detta arbete fullföljs av den nya regeringen och inte fuskas bort.

Men sådant grundläggande arbete har också kännetecknat många andra områden. Trots meningsbrytningarna om kärnkraften har trepartiregeringen otvivelaktigt stakat ut en helt ny energipolitik. Förnybara energikällor har för första gången fått en verklig chans bl. a. genom det utvecklings- och forskningsprogram som lades fast i våras. De omfattande sparprogrammen för industri och bostäder har likaså tvingat fram en radikalt ändrad syn såväl på det totala behovet av energi i framtiden som på energins roll för sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten. Ingen kan förneka att den snabbaste och säkraste vägen att minska vår oljeförbrukning är att spara och effektivare utnyttja den energi vi redan tillför det svenska samhället.

Oberoende av vilken inställning man har till kärnkraften vore det ett steg tillbaka att inte godta och fullfölja den omorientering av energipolitiken som dessa insatser innebär.

På andra områden har ett omfattande utredningsarbete lagt grunden för kursomläggningar och nya framsteg. Jag vill bara som exempel peka på det utredningsarbete som lagts ner för att få fram en ny sociallagstiftning och en ny bygglagstiftning samt de analyser som pågår i syfte att utveckla den kommunala demokratin och länsdemokratin samt för att avbyråkratisera kontaktvägarna mellan myndigheter och enskilda medborgare. Jag förutsätter att den nya regeringen genomför de åtgärder som är förberedda och ligger färdiga när det gäller att röja upp i byråkrattidjungeln.

Åren 1976–1978 har trots det knappa ekonomiska utrymmet också varit en reformperiod. Det sociala trygghetssystemet har förstärkts genom bl. a. utbyggnaden av föräldraförsäkringen, utvidgningar av arbetslöshetsförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen, den fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen och olika insatser för gamla, handikappade och sjuka.

Den nya arbetsmiljölagen och införandet av den femte semesterveckan utgör andra viktiga inslag i reformarbetet under dessa två år.

Den misstro som socialdemokraterna försökte sprida i 1976 års valrörelse mot en icke-socialistisk regerings vilja och möjligheter att gå vidare med det sociala reformarbetet borde därmed rimligtvis vara undanröjd. Enligt den enklare socialdemokratiska propagandan under valrörelsen 1976 skulle pensionärerna få se förmåner försvinna. Verkligheten – som lär vara socialdemokraternas värsta fiende – är ju att pensionärerna hör till de grupper som haft den bästa standardutvecklingen under de senaste två åren. Det innebär inte att jag tycker att pensionärerna har fått det för bra. Tvärtom – pensionärernas standardökning sker ju hela tiden från en mycket låg nivå. Men utvecklingen för pensionärerna visar hur orättfärdig den socialdemokratiska skrämselfpropagandan 1976 var. Saken blir inte bättre av att socialdemokraterna in i det sista satsat hela sin kraft på att etablera en myt om ökade klyftor i det svenska samhället. Det är t. o. m. så att Olof Palme fortsätter att driva den tesen här än i dag.

Det gäller nu, som vi i centern ser det, att fortsätta det politiska arbetet, bl. a. här i riksdagen, på grundval av de insatser som trepartiregeringen har gjort. Ett övergripande mål måste därvid alltså vara att söka säkerställa arbete åt alla. Jag tycker statsminister Ullstens deklaration i det fallet var välgörande. Det kommer att krävas mycket omfattande insatser mot arbetslösheten, inte minst mot arbetslösheten bland ungdomen. Men det fordras också att man fullföljer den offensiva närings- och regionalpolitik som den avgående regeringen var i full färd med att utforma. Den målsättning som vi i centern satte upp 1975 – 400 000 nya jobb in på 1980-talet – måste alltså gälla. Ingen som ser tillgång till arbete för alla som den avgörande trygghetsfrågan för framtiden kan förneka att vi måste ha en sådan målsättning.

400 000 nya jobb på ungefär en tioårsperiod är inte heller ett så realistiskt mål, som en del har försökt göra gällande. Kom ihåg att vi här i Sverige t. o. m.

under de senaste extremt svåra lågkonjunkturåren – som i vår omvärld inte har någon motsvarighet sedan andra världskriget – har haft en ökad arbetslöshet trots alla insatser. Men under de här två åren har också skett en viss ökning av det totala antalet förvärvsarbetande i landet. Denna ökning uppgår till omkring 30 000, enligt den senaste månadsmätningen. Om man går tillbaka till juli månad finner man att skillnaden jämfört med juli för två år sedan var 60 000. Men det är alltså en faktisk ökning. Med stöd av en internationell konjunkturuppgång och en medveten sysselsättningspolitik kan vi åter närma oss den mycket snabba sysselsättningsökning som noterades under förra högkonjunkturen.

Samtidigt kan det inte fördöljas att en sådan politik ställer krav på förhållandevis stark återhållsamhet beträffande ökningstakten av den privata konsumtionen också i fortsättningen. Det är nödvändigt för att det skall gå att frigöra tillräckligt investeringsutrymme och utrymme för antagna och efter hand utökade program på bl. a. yrkesutbildningens, forskningens, barnomsorgens, åldrings- och långtidsvårdens områden.

Det gäller samtidigt att fördela den ökning av den materiella standarden som det åter finns anledning att ställa förhoppningar på, och fördela den så att den främst kommer de sämst ställda till godo. Också mot den bakgrunden vore det oansvarigt att inför en kommande konjunkturuppgång ställa ut vidsträckta löften om skattesänkningar och kraftig privat konsumtionstillväxt. Sådana åtgärder måste vägas mot vad som krävs för att förstärka det ekonomiska stödet till barnfamiljerna, utbyggnad av pensionssystemet för dem som har de lägsta pensionerna och vårdutbyggnaden för barn, gamla och sjuka. Vi måste också komma ihåg att vi har kunnat hålla de senaste årens sysselsättningsnivå och reformtakt här i Sverige till priset av en ökad utlandsskuld, som vi måste börja betala tillbaka när produktion och produktivitet går upp.

En tredje övergripande målsättning måste vara att forma samhällsutvecklingen på ett sätt som begränsar slöseriet med naturresurser och tryggar ett samhälle i ekologisk balans. Den aspekten måste bl. a. tilläggas stor vikt vid utformningen av den framtida skogspolitiken och vid utformningen av regler för användning av olika gifter och kemikalier. Den målsättningen måste också stå i centrum vid utformningen av den framtida energipolitiken. Centerns kamp för säkra energikällor och för bättre hushållning med energin handlar inte om onstaka kärnreaktorer. Den handlar ytterst om att inte våldföra sig på naturen och om att till kommande generationer kunna överlämna ett rikare men också tryggare samhälle än det vår generation har fått i arv.

Också i andra avseenden måste strävandena att ge ökad livskvalitet få ökad tyngd i det politiska reformarbetet. Jag tänker här bl. a. på det reformarbete som förestår på skolans område: införandet av SIA-skolan, den förestående läroplansrevisionen för grundskolan och betygsreformen. Det gäller emellertid också i hög grad det arbete som måste läggas ner för att minska alkohol- och narkotikamissbruket och för att mildra verkningarna av den sociala utslagning, boendesegregation och kulturella utarmning i många bostadsom-

råden som har följt med 1960-talets och det tidiga 1970-talets koncentrationspolitik.

En ytterligare övergripande målsättning för de närmaste årens politiska arbete måste vara att bereda väg för reformer och förändringar som gör att den enskilda människan känner större delaktighet i de beslut som fattas här i riksdagen, i kommunerna och i de stora företagen. Det kräver ökad decentralisering både när det gäller att fatta politiska beslut och när det gäller boende och samhällsplanering. Människorna måste också få ökade möjligheter att ta ansvar för sig själva och sina nära anhöriga. Det underlättar man bl. a. genom närhet mellan arbetsplatser och bostäder. En aldrig så fin skola eller en aldrig så fin kollektiv barnomsorg får heller aldrig innebära att huvudansvaret för barnens vård och fostran lastas över på skolan och andra samhällsinstitutioner. Goda vårdresurser i rent fysisk mening innebär inte att kraven på social gemenskap för ensamma och gamla blir mindre.

Herr talman! Kan vi förena ett samhällsbyggande på den solidariska grund som jag här har skisserat med förändringar i attityder och vanor som skänker människorna frimodighet att bryta mot invanda könsroller, att göra sig kvitt fördomar mot invandrare och minoritetsgrupper, att utveckla egna anlag som anställda eller egna företagare och att ta ansvar för sig själva och andra, då tror jag vi har skapat en god grundval för framtiden. Ett sådant framtidssamhälle är vida överlägset det centralstyrda samhälle, där allt är detaljreglerat i lagar och förordningar, där människorna är avskärmade från sina förtroendemän med en vall av byråkrati och där det personliga ansvaret suddas ut.

På det ekonomiska området har trepartiregeringens uppgift varit att lösa en rad inhemska problem samtidigt med att industrivärlden som helhet genomgått sin allvarligaste kris efter kriget.

Under 1978 har vi fått bevittna en successiv förbättring på några strategiska punkter i vår ekonomi. På vanligt sätt märktes omslag först inom utrikeshandeln. Den förbättringen åstadkoms delvis genom ett tillfälligt minskat importbehov och en likaledes tillfällig exportökning i samband med avvecklingen av överlagren. Men förbättringen av handelsbalansen var också ett resultat av inbrytningar på nya exportmarknader och återtagande av förlorade marknadsandelar såväl utomlands som här hemma.

Snart därefter uppnåddes en kraftig sänkning av inflationstakten. Det innebar bl. a. att löneökningarna blev mer värda än vad man tidigare hade räknat med. Det senaste halvåret har prisökningarna inskränkt sig till några tiondels procent per månad.

Både dessa och andra förbättringar är i hög grad hänförliga till de stabiliseringspolitiska åtgärder som regeringen vidtog under 1977 och under början av 1978. Jag tänker på devalveringen, borttagandet av löneskatten, skattemöjligheterna m. m. En starkt bidragande orsak till den positiva utvecklingen utgör också de avtal som parterna på arbetsmarknaden träffade. Den internationella utvecklingen har däremot fram till nu i mycket liten utsträckning gett någon draghjälp. Vi har praktiskt taget helt fått lita till egna insatser.

För nästa år kan man räkna med förbättringar även när det gäller

produktionen. Där föreligger det alltid en viss eftersläpning i förhållande till exportuppgången. Särskilt i en situation där många företag har så stora lager som varit fallet de senaste åren kan naturligtvis den växande exporten till att börja med tas ur existerande lager.

Förhållandet är likartat när det gäller sysselsättningen. Efterfrågan på arbetskraft ökar först då produktionen kommer i gång på allvar igen. Internationellt har vi hela tiden legat bra till när det gäller sysselsättningen. Men påfrestningarna blev som vanligt stora i det skede när man kunde notera de första förbättringarna på vissa områden. Därför fick vi också notera högre arbetslöshetstal i början av denna höst.

Det var därför som det vid halvårsskiftet insatta stimulanspaketet i så hög grad inriktades på att motverka arbetslöshet. Socialdemokraterna framförde redan vid det tillfället förslag om ökad stimulans åt den privata konsumtionen. Men regeringen valde att i stället ta bort de återstående två procenten av löneskatten, detta i syfte att ytterligare stärka företagets konkurrenskraft, både när det gäller företag som arbetar på export och sådana som arbetar i konkurrens med importen här hemma. Därefter har regeringen lagt fram ett omfattande byggpaket och mycket långtgående åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Detta har också avsatt resultat i form av lägre arbetslöshetstal den senaste månaden.

Stimulansåtgärder har vidare satts in för att öka industriinvesteringarna. Även här har man normalt att räkna med en eftersläpning i förhållande till exportuppgången. Ingen vågar investera innan man är ganska säker på att kunna avsätta den ökade produktionen. Investeringarna ligger också alltså lågt.

Den produktionstillväxt som man nu kan vänta nästa år lämnar naturligtvis utrymme för ökad konsumtion. Men det finns anledning att varna för att tro att det skulle vara möjligt att släppa fram en mera omfattande konsumtionsökning. Jag noterade att statsministern sade att det här rör sig om en mycket svår avvägning.

Återhållsamhet måste präglade den ekonomiska politiken även i fortsättningen, om inte de resultat som uppnåtts under 1978 skall gå förlorade. Risken är påtaglig att en alltför expansiv politik tänds en ny inflationsbrasa. Genom ökad import kan en ökning av konsumtionen också leda till obalansproblem i utrikesaffärerna.

Under hösten har det funnits några faktorer, som automatiskt bidragit till ökat konsumtionsutrymme. Dit hör i första hand den lägre inflationstakten. För en vanlig barnfamilj innebär ju t. ex. den sänkta inflationstakten betydligt mer än en utbetalning av ett extra barnbidrag på 500 kr. av engångskaraktär, som socialdemokraterna har föreslagit.

Det blir alltså en väsentlig omsvängning i konsumtionsutvecklingen efter vårens begränsade men klara minskning. Vid årsskiftet tillkommer dessutom ett minskat inkomstskatteuttag som ett resultat av indexregleringen av skatteskalen. Man kan nu också avläsa ett visst positivt resultat av de stimulansåtgärder som har satts in i Västtyskland.

Enligt konjunkturinstitutets prognos kommer redan dessa förhållanden att

leda till en privat konsumtionsökning på drygt ett par procent. Där ligger då ett antagande om en viss minskning av den s. k. sparkvoten. Det är naturligtvis ett område där det är mycket svårt att göra beräkningar. Men ett par procent är vad jag tror att man kan räkna med att vi uthålligt har möjlighet att klara. Jag utgår då från att vi skall hålla fast vid att försöka uppnå jämvikt i de totala utrikesaffärerna i mitten av 1980-talet.

Till detta skall läggas en nödvändig höjning av barnbidragen. Det är bra att statsministern nu annonserar detta, men det är självklart, eftersom vi var ense härom i trepartiregeringen. Det behövs också kompletterande åtgärder på skatteområdet för låginkomsttagarna. Därutöver är det i dagens läge svårt att tänka sig någon mera omfattande stimulans av konsumtionen utan att det leder till nya problem. Man bör t. ex. lägga märke till att konjunkturinstitutet i sin senaste rapport förutspår en försämring av bytesbalansen nästa år, jämfört med den vi kan räkna med för i år, och då under förutsättning att privat konsumtion går upp med drygt två procent.

På skatteområdet har de åtgärder som den avgående regeringen vidtagit skapat förutsättningar för en lugnare utveckling än tidigare under 1970-talet. Borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften och överenskommelsen med kommunförbunden i början av sommaren om ett extra statligt bidrag till kommuner och landsting för 1979 har gjort det möjligt att i flertalet fall hålla oförändrad kommunalskatt nästa år. Det kommer att få stor betydelse för inkomsttagare i alla inkomstlägen men mest för personer med de lägsta inkomsterna. Det betyder också mycket ur rättvisesynpunkt, att statens tillskott till kommunerna fördelats med hänsyn till kommunernas skattekraft och alltså verkar utjämnande mellan rika och fattiga kommuner.

Genom indexregleringen av skatteskalen kommer alla med regelbundna arbetsinkomster inte längre att drabbas av marginalsatteskarvningar på grund av inflationen, vilket tidigare skett år efter år. Skatteskalen återställs vid årsskiftet automatiskt till det läge som den hade den 1 januari i år. I själva verket får man vid det kommande årsskiftet också en faktisk marginalsattesförbättring genom att omräkningen delvis sker på historiska siffror och att inflationen i år varit betydligt lägre än förra året.

Det har hela tiden förutsatts att indexregleringen av skatteskalen skulle kombineras med en omräkning av grundavdraget. Förberedelserna var vid regeringens avgång så långt framme, att man hade bestämt att justeringen i stället skulle ske genom en höjning av det särskilda avdraget på skatten. Också den åtgärden har ju nu anmälts av statsministern. Genom en sådan konstruktion undviker man att kommunerna får betala en reform som rätteligen skall belasta statskassan.

Det är nödvändigt att folkpartiregeringen som en av sina första åtgärder vidarebefordrar detta förslag till riksdagen, och det kommer också, som framgår av statsministerns deklaration, att bli fallet. Det måste kombineras med reviderade skatteregler för folkpensionärer, och även detta har anmälts av statsministern. Inflationen har i det fallet lett till att man vuxit ur de regler som garanterar folkpensionärer med enbart folkpension eller obetydliga sidoinkomster skattefrihet och deklarationsfrihet.

Det fortsatta reformarbetet på skatteområdet har förutsatts ske etappvis.

När man diskuterar inkomstbeskattningen är det att märka att löncavtalen är bundna för 1979. Både av den anledningen och av samhällsekonomiska skäl bör man enligt min uppfattning vara försiktig med förändringar i skattesystemet vid det kommande årsskiftet, utöver dem jag nu har nämnt.

Väntar man ett år kan man också få en mera rejäl skattereform. En skattereform nästa årsskifte kan nämligen avvägas mot den lönerörelse som kommer att börja till hösten. Det finns då också möjligheter att kombinera ändringar i inkomstbeskattningen med en familjepolitisk reform inkluderande införande av ett vårdnadsbidrag. Samtidigt bör de förenklingar av reglerna för uttaget av avgifter till socialförsäkringarna som föreslagits av en statlig utredning kunna genomföras. En utbyggnad av den kommunala skatteutjämnningen kommer samtidigt på ett naturligt sätt in i sammanhanget.

Det är önskvärt med en rejäl sänkning av marginalskatterna på arbetsinkomster. Men det går inte att isolera en sådan förändring från löneförändringar, sociala förmåner och kommunal beskattning. Därför är det också angeläget att få en samlad lösning.

På det näringspolitiska området förutsätter vi i centern, att folkpartiregeringen fortsätter de insatser för att omstrukturera olika industribranscher som utgjort en av trepartiregeringens tyngsta uppgifter.

Det har ibland riktats kritik – även från folkpartihåll – mot att insatserna i krisbranscherna skulle ha varit för omfattande. Därför var det något förvånande att den tillträdande regeringen som ett av sina första ställningstaganden signalerade ännu mer pengar till varven än vad trepartiregeringen var beredd att anslå. Varven hör ju till näringar som vi inte kommer ifrån att banta. Ytterligare stora belopp till varven inkräktar snabbt på möjligheterna att exempelvis driva en aktiv regionalpolitik eller att ordna ersättningsjobb på andra håll där strukturomställningar är nödvändiga.

Självklart måste också den mera framtidsinriktade näringspolitik som inleddes med det s. k. småföretagspaketet, och sedan följts av bl. a. ökade insatser för teknisk forskning och utveckling samt en rad exportfrämjande insatser, fullföljas enligt de riktlinjer som trepartiregeringen har dragit upp.

När det gäller regionalpolitiken fordras det både en avsevärd resursförstärkning och en delvis ändrad inriktning av stödformerna. Ökad vikt måste läggas på att åstadkomma inomregional utjämning, dvs. utjämning inom länen. Man måste enligt vårt synsätt också i högre grad än hittills ta regionalpolitiska hänsyn när man bygger ut den offentliga servicen.

Inom jordbrukspolitiken har trepartiregeringen satsat på familj jordbruket. För att den nya jordbrukspolitiken skall få avsedd genomslagskraft måste de redan antagna riktlinjerna följas av en omarbetning av jordförvärvslagen enligt det förslag som trepartiregeringen har överlämnat till lagrådet. Riksdagen måste dessutom i vår få ta ställning till en ny jordhävdslagstift-

ning. Utarbetandet av nya riktlinjer för skogspolitiken och införandet av nya grunder för stödet till trädgårdsnäringen utgör också viktiga led i arbetet med att stärka familjeföretagandet inom jordbruket, skogsbruket och dess binärningar.

När det gäller energipolitiken vidhåller centern sin uppfattning att byggnationen i Forsmark skall avbrytas. Det skulle innebära att man satte det bortre tecknet i kärnkraftsparentesen efter de tio reaktorer som faktiskt är byggda. Villkorlagens krav är inte uppfyllda. Utöver de säkerhetsaspekter som regleras i villkorlagen är det nödvändigt att nu gå vidare med att bygga ut säkerhetskraven – det gäller bl. a. plutoniumriskerna, men också skydd och säkerhet mot sabotage mot kärnkraftens anläggningar. Det behövs också en ordentlig kartläggning av de totala faktiska kostnaderna för kärnkraften inkl. avfallshantering och nedmontering av anläggningar som inte längre utnyttjas.

Energisparprogrammet och satsningarna på alternativa energikällor måste fullföljas. Det får inte bli så – som framskyntade under regeringsförhandlingarna om energin – att energipolitiken skall utformas så att det viktigaste är att ge utrymme för el från kärnkraft.

På det socialpolitiska området hinner jag bara beröra ett enda avsnitt: familjepolitiken. Där har jag redan betonat den enighet som råder om behovet av att höja barnbidragen. Det gäller emellertid också att försöka ta igen den eftersläpning i ekonomiskt avseende som barnfamiljerna utsatts för alltsedan genomförandet av särbeskattningsreformen. Det bör som vi i centern ser det ske genom införandet av ett vårdnadsbidrag.

Herr talman! Jag har här översiktligt gått igenom några huvudområden som enligt centerns uppfattning bör ställas i centrum för arbetet i riksdagen under det närmaste året. Riksdagen och de politiska partierna kommer också att få ta sig an en rad andra viktiga frågor. Dit hör kyrka-stat-frågan, de inledningsvis nämnda reformerna på skolans område samt viktiga avsnitt av datapolitiken och trafikpolitiken. Centern är, som jag betonat, beredd att konstruktivt pröva de förslag som regeringen lägger fram. Vi är också beredda att söka underlätta riksdagsarbetet så att angelägna reformer och lagstiftningsåtgärder inte försenas på grund av den extraordinära politiska situationen.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! En väsentlig del av Thorbjörn Fälldins anförande gick åt till att försöka rista ett äreminne över honom själv och hans regering. Det var ett ganska skröpligt monument – det var inte precis på några koppartavlor det ristades – och jag har inte hjärta att lägga mig i detta med några opassande om än sannfärdiga påpekanden. Jag skulle i stället vilja ta upp tre andra saker.

Thorbjörn Fälldin är vred och utdelar dagsedlar till sina forna kolleger därför att de inte ville vara med om en folkomröstning. Samtidigt säger han alldeles klart ifrån att bakgrunden till att denna folkomröstning borde ske inte i första hand var ett intresse av att tillfråga folket om dess uppfattning, utan

att den borde genomföras för att slita tvisten inom den borgerliga regeringen. Det är också precis detsamma som Anders Dahlgren tidigare har sagt i en artikel. Då vet vi det.

Men vi erbjöd i regeringsförhandlingarna ett nyval, och det sade vi från början till talmannen. Den möjligheten hade trepartiregeringen försummat. Ni kunde ha utlyst nyval men gjorde det inte, och en expeditonsregering kan inte utlysa nyval. Då sade vi, att det för att det skulle bli nyval antingen skulle krävas att talmannen fyra gånger skulle misslyckas med att få en statsminister vald – en lång och plågsam process, som dessutom skulle leda till att den helt sönderfräta expeditonsregeringen hade fått sitta kvar – eller också att det bildades en regering med den enda uppgiften att utlysa nyval. Vi ställde oss till förfogande för detta.

Varför gick ni inte med på det, om ni var så intresserade av folkets uppfattning? Då hade vi ju fått nyval, och då hade man kunnat fråga folket till råds icke bara om kärnkraften utan också i alla andra avscenden. Er förklaring på den punkten måste bli mycket krystad, och det är väl mycket svårt för er att driva påståendet att ni har förvägrats rätten att tillfråga folket. Vi gav er chansen, men ni tog den inte.

Jag sade vidare att jag hoppades att centern skulle få tillbaka verklighets-sinnet. Jag minns valrörelsen 1976, då Thorbjörn Fälldin och andra centerpartister på vartenda valmöte lovade, att det skulle bli 400 000 nya jobb – ibland till 1980, ibland i början på 1980-talet. Därefter kom centerpartisterna in i regeringen, och sedan dess har det varit nästan omöjligt att få Thorbjörn Fälldin att tala om de 400 000 nya jobben. Han tycks ha glömt det helt och hållet, liksom alla hans partikamrater. De har talat om allt annat, när man har försökt få i gång en debatt om detta. Det behövs bara att centern slipper ansvaret för en vecka, så är man tillbaka och lovar 400 000 nya jobb. Måtte centern inte komma i regering igen så att den skall hoppa av löftet ännu en gång. De kan ju inte göra på- och avhopp från löften till väljarna beroende på om de har ansvar och möjlighet att förverkliga sina satser eller inte.

Men framför allt, herr talman, vill jag ta upp en fråga.

Arbetslösheten är mycket hög, särskilt ungdomsarbetslösheten. Barnfamiljernas levnadsstandard har sjunkit kraftigt under två år. Särskilt gäller det de sämre ställda barnfamiljerna, vanliga löntagarfamiljer med normala inkomster. Alla tycks vara överens om att det behövs en stimulans av den svenska ekonomin. När Thorbjörn Fälldin var statsminister för han land och rike runt och talade om att regeringen hade kompenserat barnfamiljerna för den borgerliga rekordinflationen och dyrtiden. Detta var i sak fel, det vet alla, inte minst barnfamiljerna själva, för de känner ju sin egen plånbok. Men det vittnade åtminstone om något slags intresse för barnfamiljernas levnadsstandard, om inte annat.

Socialdemokratin lade tidigt fram ett program för att snabbt genomföra en för sysselsättningen och barnfamiljerna nödvändig stimulans av ekonomin. Vi kombinerade alltså konjunkturstimulans med en social rättvisetåtgärd. En av punkterna var att till barnfamiljerna så snabbt som möjligt betala ut ett extra barnbidrag på 500 kr. Det föreslog vi i våras. Då sade ni nej. Det föreslår

vi nu. Förslaget behandlas i utskottet just nu, och såvitt jag fått veta sitter Thorbjörn Fälldins partivänner och försöker på alla sätt förhindra att det förverkligas.

Thorbjörn Fälldin förde ett resonemang där han sade att priserna ökat mindre än tidigare, så därför behöver vi inte höja barnbidragen nu. Det betyder i klartext: Barnfamiljerna får inga pengar, ty prisstegringarna på mat har *bara* varit 25 % och konsumtionspriserna har *bara* stigit med 20 % under de två Fälldinska regeringsåren.

Jag kan inte förstå att centern inte är beredd medverka till en välkommen förstärkning av barnfamiljernas ekonomi och av sysselsättningen. Det är både social rättvisa och arbete åt människor det gäller. Jag förstår inte att ni inte är angelägna om att detta förverkligas så snabbt som möjligt – nu när arbetslösheten är så hög och barnfamiljernas köpkraft inför höstens och vinterns klädköp m. m. är svagare än på mycket länge. Det är nu pengarna behövs. Det är nu de kan göra största nyttan, inte när en eventuellt kommande konjunkturuppgång har börjat verka.

Därför ställer jag den direkta frågan: Är Thorbjörn Fälldin och hans parti beredda att medverka till att barnfamiljerna får ett extra bidrag på 500 kr. så snart som möjligt, dvs. beslut i höst och utbetalning i höst, nu inför vintern för att i någon mån kompensera deras levnadsstandardssänkning och för att få fart på ekonomin?

THORBJÖRN FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med Olof Palme om den redovisning som jag har lämnat här om vad som faktiskt har skett under trepartiregeringens dagar.

Däremot tycker jag det är egendomligt att Olof Palme kan fortsätta att ställa sig vid sidan av det faktum att det inom partierna finns markerat skilda uppfattningar i energipolitiken. Det kommer ju till uttryck i att det bildas organisationer inom socialdemokratin som har en annan mening än den partiledningen har.

En annan sak som jag också finner anmärkningsvärd: Jag tror att Olof Palme nu är den ende partiledare som än i denna dag inte är beredd att medge att det har varit viktiga och nödvändiga åtgärder som trepartiregeringen vidtagit för att verkligen hävda kravet på att säkerheten skall vara tillgodosedd. De krav som denna regering har rest inom villkorlagen är inte uppfyllda. Och jag avslöjar inga hemligheter om jag säger att det från alla de tre partierna klart uttalades att vi ansåg det angeläget att gå vidare med att bygga ut säkerhetskraven. Olof Palme är den ende som inte ger någonting på hand åt det hållet.

Tillbaka till folkomröstningen. När läget nu är som det är, vad har då Olof Palme att invända mot att man har en folkomröstning i frågan, så att människor fria från partibindningar kan ge uttryck åt vad de vill? Det var ju det frågan ytterst gällde. Om detta säger Olof Palme att det vore ett sätt att slita tvisten inom en regering. Det skulle i så fall i hög grad vara fråga om att slita tvisten inom socialdemokratin, och inom andra partier också. Det blir

naturligtvis en viss lösning till partipolitik, varför jag tror att människor har lättare för att ta ställning i en folkomröstning som gäller denna fråga än i ett val. Den har diskuterats länge, och kunskapen hos människorna ute i landet är stor på detta område. Därför är det en fråga som jag menar att man kan överlämna till folket att ta ställning till i en folkomröstning.

Olof Palme läser slarvigt, i varje fall när han läser vad jag har sagt. Han har, liksom alla andra, möjlighet att gå tillbaka till riksdagens protokoll från de här två åren. Han har också möjlighet att gå tillbaka till anföranden, som jag vet är distribuerade till det socialdemokratiska partikansliet, som jag har hållit under de här två åren. Där har jag åter och åter tagit upp att vi måste öka den totala sysselsättningen och att vårt sätt att formulera vad kravet arbete åt alla innebär är att visa att det är i storleksordningen 400 000 nya jobb som krävs. Den matematiken har inte ifrågasatts av andra. Det finns också offentliga utredningar som har kommit fram till samma tal. När socialdemokraterna säger "arbete åt alla" tvivlar jag inte ett ögonblick på att det är uppriktigt, att det känns angeläget och att ni är beredda att arbeta för detta. Men mina frågor till Olof Palme är: Om detta är er inriktning, hur vill ni då formulera målsättningen? Hur vill ni disponera ekonomiska, näringspolitiska, regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatser? Vad är det för riktning ni har, uttryckt i något slags målsättning? Om det är fel på vår och offentliga utredningars genomräkning, gör då en egen! Tala sedan om vilken målsättning ni har för ögonen när ni talar om arbete åt alla. Det tycker jag skulle vara betydligt mer befrämjande för den politiska debatten än att försöka sig på en felaktig redovisning. Det är inte så att jag har underlåtit att redovisa denna målsättning under min tid i regeringen.

Beträffande barnfamiljerna var det åter en felaktig redovisning. Jag har i flera tal sagt att barnfamiljerna inte har fått tillräcklig kompensation. Däremot har jag pekat på att vi under trepartiregeringens tid höjde barnbidragen och att vi höjde bostadstilläggen. Det är den riktiga redovisningen. Jag sade också att vi i trepartiregeringen hade diskuterat barnfamiljernas problem och att vi var ense om att vi skulle gå ut med en ny barnbidragshöjning – det är den som statsminister Ola Ullsten nu har redogjort för.

Jag tycker att Olof Palme skall fråga barnfamiljerna vilket de anser viktigast: att man får en bestående höjning av barnbidraget eller att man får en engångshöjning med 500 kr. Det har hela tiden varit min utgångspunkt att vi skall göra de här insatserna för barnfamiljerna, men att vi inte skall göra det med några temporära åtgärder, utan de skall vara av bestående karaktär.

Hur Olof Palme än argumenterar har det avgörande varit att regeringen har strävat efter, och i hög grad lyckats, att ge svenskt näringsliv tillbaka internationell konkurrenskraft. Regeringen har gett företagen en möjlighet att återta förlorade marknadsandelar, marknadsandelar som man började förlora under regeringen Palmes tid. Det är där som den säkra grunden för trygga jobb ligger i framtiden. I avvägningen mellan åtgärder där eller ensidiga stimulansåtgärder har vi valt den väg som jag här har redovisat. Den är den framgångsrika.

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller folkomröstning är det bara att konstatera faktum. Ni säger själva att ni ville ha folkomröstning för att slita den uppkomna tvisten. Eller för att använda Anders Dahlgrens ord: Folkomröstning skulle tillgripas i det fall regeringspartierna var oense i sakfrågan. Det innebär att om ni hade kunnat finna en kompromiss hade det från er sida icke varit tal om någon folkomröstning. I så fall kunde partierna och människorna ute i landet vara hur splittrade som helst. Men hade de tre borgerliga partierna kommit överens, så hade all denna melodramatik och allt detta känslomässiga tal om att centern förvägrats folkomröstning inte kunnat komma till stånd.

Som ett ytterligare belägg för att ni egentligen är djupt ointresserade av folket kan jag nämna att ni ju hade chansen att fråga folket. Vi erbjöd er ett nyval, men ni sade nej. Då hade ni inte heller kunnat stå upp och tala känslösamt om att ni förvägrats folkomröstning. Ni förvägrades icke ett dugg. Ni erbjöds att fråga folket, och ni sade nej. Det är sanningen.

400 000 nya jobb. Jag bara konstaterar att det parti, som såsom sitt främsta vallöfte näst avskaffandet av kärnkraften 1985 hade tillskapandet av 400 000 nya jobb till 1980 och som i stället fick en fördubblad arbetslöshet och, i arbetstimmar räknat, en minskning av sysselsättningen, skall vara försiktigt och inte avge ytterligare löften om 400 000 nya jobb.

När det gäller barnfamiljerna vill jag säga att jag inte har ett dugg emot en bestående höjning av barnbidragen. Det är ett alldeles utmärkt förslag. Men vi gör två konstateranden.

För det första: Barnfamiljerna har under 1977 och 1978 fått en kraftig försämring av sin levnadsstandard, något som från social rättvisesynpunkt måste upplevas som illa skött politik. Om vi beslutar om ett engångsbidrag på 500 kr. per barn kan vi motverka den sänkning av barnfamiljernas levnadsstandard som skett i fjol och i år, så att det i varje fall kan gå jämnare uppåt för dem det här året.

För det andra: Det är *nu* vi har den stora ungdomsarbetslösheten, den stora arbetslösheten över huvud taget. Det är *nu* det behövs stimulans för ekonomin. Det är nu man skall sätta in pengarna, så att barnfamiljerna har chansen att i höst, när klädköpen inför vintern är aktuella, kunna förbruka pengarna och därmed sätta fart på näringslivet. Det har inte ett dugg att göra med att vi sedan också måste fortsätta att höja barnbidragen.

Är ni emot denna engångshöjning? Kommer ni att rösta emot att vi ger denna sociala rättvisa åt barnfamiljerna, att vi ger denna stimulans nu i höst och inte i bästa fall någon gång nästa år?

THORBJÖRN FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag begriper inte hur Olof Palme skall få svenska folket att förstå att det är någon lösning på kärnkraftsfrågan att man företar ett nyval när man har en socialdemokratisk regering. Den situationen hade vi ju 1976, och vi vet ju hur socialdemokraterna argumenterade då. Efter de erfarenheter som vi har av den här frågan tycker jag att Olof Palme också borde kunna säga

sig: Har vi haft folkomröstning i andra stora och betydelsefulla frågor, så kan vi naturligtvis ha det i den här frågan. Och enkelt uttryckt: Inte behöver man gå vägen över en socialdemokratisk minoritetsregering för att få fram ett nyval!

Tillbaka till barnfamiljernas situation! Det är sant att barnbidraget inte kompenserar för barnkostnaden. Vi får alla ta på oss skulden för att vi när vi genomförde särbeskattningen inte gjorde mera för barnfamiljerna. Det har jag också sagt flera gånger. Det är därför vi nu måste ge barnfamiljerna ett ökat stöd för att åstadkomma större rättvisa mellan familjer med barn och familjer utan barn. Barnbidraget har bibehållit sin köpkraft, men det är otillräckligt.

Om man nu menar att vi inte kan hålla på att öka budgetgapet hur mycket som helst – vad finns det då för skäl att genomföra en engångshöjning när man i stället med ett kvartals förskjutning kan genomföra en *bestående* höjning av barnbidragen? Vår målsättning är att åstadkomma en säkerhet för barnfamiljerna.

Vår mening är att om man skall ytterligare kompensera barnfamiljerna, skall man utnyttja de resurser som vi får framöver till att införa ett vårdnadsbidrag. Det är sant att vi inte kunnat göra det annat än i mycket begränsad mening under dessa två år. Men, Olof Palme, med tanke på hur situationen varit runt om i världen, med tanke på de åtgärder man under socialdemokratisk ledning fått vidta i våra närmaste grannländer, tror jag att svenska folket i allmänhet säger sig att det är en klok och framsynt politik som trepartiregeringen drivit och som gjort att vi inte har behövt vidta så långtgående åtgärder som man tvingats göra i våra grannländer.

GÖSTA BOHMAN (m):

Herr talman! Efter den traditionella munhuggning vi nu har lyssnat till kan vi konstatera att de senaste veckorna har medfört stora förändringar i vårt politiska liv. Under dessa dagar har vår nyaste grundlag satts på prov. Och riksdagens talman har – om jag bortser från det närmast självklara läge som rådde hösten 1976 – för första gången aktivt medverkat vid lösningen av en regeringskris. Tillåt mig, herr talman, att med anledning härav uttrycka min vördnad och respekt för det sätt på vilket herr talmannen löst de svåra och ömtåliga arbetsuppgifter som åvilat er. Oväld och stark ansvarskänsla har präglat herr talmannens handlande.

För bara en månad sedan hade Sverige en av de parlamentariskt starkaste regeringar som vårt land haft på mycket länge. I dag befinner vi oss i en situation, där regeringen är en av de parlamentariskt svagaste i vår moderna historia.

Men trots regeringsskiftet kvarstår i denna riksdag den klara borgerliga majoriteten som i 1976 års val fick väljarnas förtroende att leda in vårt lands politik i nya banor. Det är hos riksdagens borgerliga majoritet som den politiska makten ligger. Detta är ett faktum som kommit i bakgrunden under de senaste veckornas omtumlande händelseutveckling.

Det som hänt har hänt. Vi vet alla att det trepartisamarbete som bedrivits

under de två år som gått sedan 1976 års val till sist bröts på kärnkraftsfrågan. Jag skall inte polemisera med Thorbjörn Fälldin i detta sammanhang. När vi skildes deklarerade inget av de tre partierna någonting annat än att den politik som lagts fast i regeringsförklaringarna 1976 och 1978 skulle fullföljas. Moderata samlingspartiet ansåg detta självklart, liksom också att samarbetet skulle fortsätta med minsta möjliga förändringar inom regeringen och i nära kontakt med centerpartiet i riksdagen.

Folkpartiet ville som bekant inte detsamma. Det ville gå sin egen väg och sökte och fick till sist stöd därför hos socialdemokraterna. Det minsta av de fyra demokratiska partierna bär nu ensamt regeringsansvaret under de elva månader som återstår till 1979 års val. Att åberopa talmannens bedömning av folkpartiregeringens arbetsduglighet som stöd för sitt vägval, vilket Ola Ullsten gjorde, borde han ha underlåtit.

Vi har nu den regering som vi har. Det ligger i landets intresse att den regeringen förmår att snabbt återställa förtroendet för den politiska ledningen. Bedömningen av dess politik får anstå till dess att vi sett förslag och fått en överblick över de uppgörelser i denna riksdag som vecka efter vecka kommer att bli nödvändiga för regeringens politiska trovärdighet och överlevnad. Och först då vet vi om folkpartiregeringen ämnar fullfölja en icke-socialistisk politik i överensstämmelse med det mandat väljarna gav de borgerliga partierna i 1976 års val. I den mån regeringen väljer denna för oss självklara väg, kan den påräkna fullt stöd av moderata samlingspartiets riksdagsgrupp. Visar den sig inte mäktig att lösa de viktiga uppgifter den ensam har tagit på sig eller söker den i fråga efter fråga socialdemokraternas stöd, då kommer den att mötas av en bestämd och klar opposition från vår sida.

Om elva månader går det svenska folket åter till val. Två år av ett i allt väsentligt framgångsrikt trepartistyre och ett år av ännu oprövat minoritetsstyre ligger då bakom oss. Att försöka förutse hur valdebatten kommer att föras eller vad valet kan leda till är ogörligt i dag. Den politiska debatten fram till valet kommer emellertid – och måste komma – att främst präglas av den grundläggande skillnad i samhällssyn som föreligger mellan vårt parti, och förhoppningsvis även de två andra borgerliga partierna, å ena sidan och socialdemokraterna å den andra.

För oss moderater är det helt avgörande målet för våra strävanden att vårt Sverige skall bibehålla sin fria marknadsekonomi med ett öppet och dynamiskt samhällssystem, där den enskilda människan kan uppleva den frihet och den trygghet som bara ett fritt samhälle kan ge. Den politiska utveckling som – delvis i regeringskrisernas skugga – ägt rum inom det socialdemokratiska partiet och som kom till tydligt uttryck vid dess kongress för någon månad sedan gör våra strävanden i det här hänseendet ännu viktigare.

Kongressen klarlade att socialdemokraterna står för en i grunden annorlunda politik. Partikongressen fattade t. ex. beslut som syftade till omfattande förstatliganden av bl. a. läkemedelsindustrin och – mot bestämda råd av en så erfaren man som Gunnar Sträng – samtliga banker. Kongressen ställde sig

bakom ett näringspolitiskt program som syftar till planhushållning och omfattande statsingripanden i olika delar av vår ekonomi, med risker för dryga kostnader för skattebetalarna samt oundvikliga felbedömningar och bristande effektivitet. Den tog klar ställning till principerna för kollektiva löntagarfonder, som steg för steg skulle till facket överföra makten över vårt näringsliv i strid med marknadsekonomins och demokratis principer. Och sist men inte minst ställde sig partikongressen bakom en förskjutning av vår traditionella svenska försvarspolitik i riktning mot gradvis nedrustning och försvagning och mot den grundsyn som i allt väsentligt hävdats av alla de demokratiska partierna under hela efterkrigstiden. Beslutet kan komma att leda till en förändrad syn i utlandet på Sveriges möjligheter att i en spänd tid bevara sin egen handlingsfrihet samt att bidra till stabiliteten och tryggheten i vår del av världen.

Fram till valet framstår det därför för oss moderater som utomordentligt viktigt att kritiskt granska och analysera den politik som socialdemokraterna nu står för och att informera väljarna om den politikens konsekvenser för deras egen och för hela landets ekonomi, för deras frihet och Sveriges oberoende.

Det här innebär inte att jag menar att – för att citera Ola Ullsten – svenska folket skulle vara uppdelat i två fientliga läger som måste bekämpa varandra i alla frågor. Men vi har inte rätt, även om det är mycket som förenar oss alla, att fördölja den klart ideologiska skiljelinje som går mellan socialistiska och icke-socialistiska partier. Det är helt enkelt vår skyldighet mot våra väljare att markera detta, bl. a. därför att majoriteten av svenska folket är icke-socialistisk, dvs. vill behålla det samhällssystem som vi har i dag med alla dess brister och göra det bättre – inte avskaffa det.

Herr talman! De ekonomisk-politiska frågorna har intagit en central plats i riksdagens allmänpolitiska debatter under de senaste åren, och det är naturligt. Vårt land har mellan åren 1973 och 1978 genomgått den allvarligaste ekonomisk-politiska krisen under hela efterkrigstiden. Alla våra problem är än så länge långt ifrån lösta. Men det är alldeles klart att vi har det värsta bakom oss.

När man nyss lyssnade till Olof Palmes beskrivning av vad som har skett, så kände man sig förflyttad till en helt annan värld, som existerar bara i Olof Palmes egen rörliga fantasi.

När den borgerliga trepartiregeringen i oktober 1976 övertog regeringsansvaret fick den av socialdemokraterna som bekant höra att den gick ”till ett dukat bord”. I dag vet alla hur det var med den dukningen – alla utom tydligen Olof Palme. Ekonomin befann sig i fundamental obalans. Den präglades av drastiskt försvagad internationell konkurrenskraft, av alltför snabb kostnadsutveckling och snabbt stigande priser, av minskande industriproduktion och sjunkande investeringsbenägenhet, av svag exportutveckling och en desto snabbare ökning av importen, av negativ handels- och bytesbalans och ett växande behov av utländsk upplåning. Den svenska kronan var utsatt för starkt tryck. Själva regeringsskiftet ägde rum mitt uppe i en akut valutakris. Förhöll det sig inte så när vi tillträdde? Olof Palme är inte

här, men frågan kan vidarebefordras till honom. Förlåt mig, jag ser nu att Olof Palme är i kammaren. Så obetydlig är han ju inte att jag inte borde se honom.

Om nu Olof Palme kände till detta, varför talade han då inte före valet om för väljarna hur det verkligen förhöll sig. När man, som Olof Palme gjorde, moraliserar om vallöften och annat sådant, borde det också vara en självklarhet att städa i eget hus innan man angriper andra.

Att lösa de problem som vi ärvde och att återge den svenska ekonomin dess förlorade balans blev alltså huvuduppgiften för den borgerliga trepartiregeringen. När den avgick hade den ännu inte avslutat det arbetet. Jag skall inte göra som socialdemokraterna och påstå att den nya minoritetsregeringen går till ett dukat bord. Men den kan i sin regeringsförklaring med all rätt konstatera att "den svenska ekonomin nu är på uppgång". Trepartiregeringen har lagt grunden för en fortgående ekonomisk återhämtning i Sverige. Och vi har i det hänseendet lyckats bättre än många länder i vår omvärld som brottats med motsvarande problem – inte minst socialdemokratiskt styrda länder.

Den första uppgift som kom att åvila trepartiregeringen blev att skapa förståelse för att en omläggning av den ekonomiska politiken var nödvändig och att detta måste komma att kräva uppoffringar av många medborgare. Det var inte alldeles lätt att göra det. Socialdemokraterna hade ju länge försökt och sökte, även då krisläget blev alldeles uppenbart, att bibringa medborgarna den uppfattningen att de levde "i den bästa av världar". Detta vidhöll Olof Palme, som vi alldeles nyss hörde. Men vi lyckades i det hänseendet. Därom bär inte minst det ansvarsmedvetna tvåårsavtal vittnesbörd som träffades av parterna på arbetsmarknaden i våras.

Därefter måste den svenska industrins internationella konkurrenskraft återställas. Processen inleddes genom valutajusteringen i oktober 1976 och fortsatte genom en 6-procentig devalvering våren 1977 inom ormsamarbetets ram. Den privata konsumtionen stramades åt genom en höjning av mervärdesskatten den första juni förra året. Därefter följde den sista devalveringen på 10 % i augusti 1977. Då lämnade Sverige valutaormen. Den svenska kronans nedskrivning uppgick då till effektivt 15 %.

I samma syfte – att förbättra näringslivets kostnadsläge – sänktes den allmänna arbetsgivaravgiften med två procentenheter från den 1 januari 1978 och togs helt och hållet bort den 1 juli i år. Devalveringarna och övriga åtgärder ledde inte till en fullständig kostnadsanpassning jämfört med 1970-talets första år. Men den ca 10-procentiga produktivitetsreserv som vi alltjämt har i Sverige ger förutsättningar för en sådan fullständig anpassning på sikt. De outnyttjade produktiva resurserna måste därför snarast frigöras.

När trepartiregeringen avgick befann sig vårt land inne i den konsolideringsfas som politiken hade syftat till. Handelsbalansen har förbättrats på ett avgörande sätt. Under de första nio månaderna i år har exporten ökat väsentligt och importen minskat. Jämfört med motsvarande period förra året har handelsbalansen förbättrats med mer än tio miljarder kronor.

Trepartiregeringen har alltså lyckats åstadkomma detta och har dessutom

markant dämpat prisstegringstakten. Sedan årsskiftet har priserna ökat med 5,7 % mot ungefär det dubbla för ett år sedan. Fr. o. m. februari t. o. m. september – en med tanke på årets löncavtal intressant period – har prisstegringen stannat vid 3,6 %. Vi hör till de länder som under det senaste halvåret haft den långsammaste prisutvecklingen i Europa. Prisstegringarna under året torde bli mindre än någonsin sedan 1973.

Det var bl. a. för att nå detta resultat som trepartiregeringen sänkte arbetsgivaravgifterna men också för att stimulera den ekonomiska aktiviteten och frigöra produktiva resurser. Även i det hänseendet har trepartiregeringen lyckats. Av konjunkturinstitutets höstrapport och senaste barometer framgår följande:

Under 1978 beräknas bruttonationalprodukten komma att öka med 2,2 %. Ett så gott utfall har vi inte haft sedan 1974.

Exporten beräknas öka med 7,1 % under det att importen minskar med 4,1 %. Detta skulle ge ett överskott i handelsbalansen på 5,2 miljarder kronor. Underskottet i bytesbalansen skulle halveras.

Industrins produktionsvolym ökar efter att ha minskat i stort sett sedan början av 1975.

Orderingången på hemmamarknaden ökar efter att ha gått ner oavbrutet sedan slutet av 1974.

Orderingången på exportmarknaden fortsätter att öka liksom den totala orderingången.

Företagens lagersituation förbättras. Antalet företag som anser sig ha för stora lager har nära nog halverats jämfört med läget under förra året.

Utvecklingen tycks alltså bli ännu gynnsammare än vad jag själv tidigare vågat räkna med och vilket Olof Palme då betecknade som övermodigt skryt. I övrigt följer den i allt väsentligt de bedömningar som gjordes i årets reviderade finansplan. Värt att notera är också att bostadsinvesteringarna bedöms komma att öka med hela 19,1 % i år. De har i stort sett minskat under hela 1970-talet.

Mot den här bakgrunden konstaterar konjunkturinstitutet att den svenska ekonomins utsikter även för nästa år ter sig tämligen gynnsamma. Under 1979 förväntas alltså

bruttonationalproduktens tillväxt, som i Sverige legat under OECD:s genomsnitt under hela 1970-talet, komma att öka med 4,3 % – en större ökning än tidigare under hela detta decennium, Olof Palme;

den privata konsumtionen öka med 2,2 % – om inte ytterligare stimulansåtgärder sätts in – och så skall bli fallet;

bruttoinvesteringarna öka med 5,1 %, den första ökningen sedan 1974 och den största under hela 1970-talet;

näringslivets investeringar öka med 5 %;

bostadsinvesteringarna fortsätta att öka – nu med 7,5 %;

överskottet i handelsbalansen öka ytterligare till 5,9 miljarder kronor, varigenom bytesbalansunderskottet skulle bli 8,3 miljarder kronor, en i och för sig på sikt dock alltför hög siffra.

Detta är alltså läget i dag och utsikterna framöver, ett resultat av en

planmässig och målmedveten rekonstruktionspolitik efter det förfall vår ekonomi befann sig i vid den socialdemokratiska regeringens eget fall hösten 1976. Det är mot den bakgrunden som man skall bedöma socialdemokraternas politiska tuvhoppning under de gångna två åren:

Dels deras ovillighet att erkänna begångna misstag. Vi hörde det nyss. Dels deras växande insikt om att verkligheten obönhörligt så småningom måste komma att klarlägga vad som brustit. Dels deras i motsvarande grad växande motvilja mot att medge att trepartiregeringen steg för steg höll på att lyckas med den ekonomiska politik som socialdemokraterna gjorde sitt bästa – och det vill inte säga litet – för att göra ned.

I början av 1977 anklagade socialdemokraterna trepartiregeringen för att föra en alltför expansiv politik. Den internationella konjunkturen skulle förbättras mycket snabbare än vad regeringen trodde – påstod de. När regeringen några månader senare stramade åt ekonomin, var detta plötsligt helt fel. Åtstramningen borde anstå till början av 1978 – hette det då.

Socialdemokraterna angrep som bekant våldsamt devalveringsåtgärderna under förra året. Alla deras påstådda vådliga konsekvenser framhölls. Man gjorde största möjliga nummer av de effekter på prissidan som utgör närmast automatiska följder av dylika stabiliseringsåtgärder. I den ekonomisk-politiska motion som socialdemokraterna väckte förra hösten angreps den ekonomiska politiken återigen för att inte vara tillräckligt stram. En åtstramning påstods då vara nödvändig för att devalveringen inte skulle misslyckas. I år har socialdemokraterna – sedan bytesbalansen och inflations-takten blivit mindre politiskt matnyttiga – skjutit in sig på arbetsmarknads-läget. Nu heter det plötsligt att den ekonomiska politiken är alltför stram.

Och visst är arbetsmarknadsläget bekymmersamt. Det är ju just därför som den borgerliga trepartiregeringen satsat mera pengar än någon tidigare regering i Sveriges historia på sysselsättningspolitiska och industripolitiska åtgärder. Men man måste ändå i varje saklig debatt hålla i minnet att vi i Sverige har en lägre arbetslöshet än man har i nästan alla jämförbara länder och att vi – trots betydligt allvarligare ekonomiska problem – har en lägre arbetslöshet i år än vi hade under åren 1971 och 1972, då socialdemokraterna satt vid makten. I september i år var antalet arbetslösa 108 000. I september 1971 var det 113 000, och i september 1972 var 121 000 personer arbetslösa. Det kan också vara värt att påpeka, som Thorbjörn Fälldin nyss gjorde, att det totala antalet sysselsatta är större än under tidigare år.

Men även sysselsättningskurvan börjar nu vända åt rätt håll. I konjunkturbarometern konstaterades att utfallet i början av hösten blivit bättre än vad företagens planer angav i juni. Minskningen av antalet arbetare är klart lägre än vad som registrerats under de senaste åren ända från 1975.

Även det allvarligaste av alla allvarliga problem, nämligen ungdomsarbetslösheten, har lindrats. I september gick ungdomsarbetslösheten ner betydligt mera än den allmänna arbetslösheten. En begynnande förbättring av läget skulle kunna inträffa under loppet av nästa år, konstaterar också följdriktigt konjunkturinstitutet.

Att utvecklingen inte går snabbare beror naturligtvis på den överkapacitet

som industrin fortfarande har efter åren 1975 och 1976. Man trollar inte bort sysselsättningsproblemen genom den typ av åtgärder som socialdemokraterna har föreslagit. Däremot kan man genom ett fortsatt målmedvetet ekonomiskt-politiskt saneringsarbete uppnå den eftersträvade förbättringen också på arbetsmarknaden.

Det har, herr talman, funnits en enda röd tråd i den socialdemokratiska kritiken av regeringen Fälldins ekonomiska politik, och det är det rena nej-sägandet – ett nej-sägande för nej-sägandets egen skull, ett exploaterande av missnöje som borde vara ett ansvarsmedvetet parti främmande.

Helt nyligen har socialdemokraterna väckt en motion här i riksdagen med anledning av arbetsmarknadsläget. De hävdar däri att den ekonomiska utvecklingen under året i flertalet hänseenden blivit sämre än vad som tidigare antagits i finansplanen och i den reviderade finansplanen i år. Jag har i min uppräknings här redan konstaterat att det i verkligheten förhåller sig precis tvärtom. Vi lär få tillfälle att i annat sammanhang återkomma till den socialdemokratiska motionen. Jag vill bara säga en enda sak.

Jag har, som kammarens ledamöter vet, under åtskilliga år brukat beskyllas för att svartmåla. Vem minns inte Olof Palmes långa moraliserande tirader? Han levde alldeles nyss i sin sedvanliga jeremiad upp till sitt förflutna i det hänseendet. I efterhand har alla kunnat konstatera att de varningar som jag uttalade tidigare var i allra högsta grad befogade. Men *om* det verkligen var så att jag svartmålade, då var jag bara en enkel amatör i den konsten i jämförelse med vad socialdemokraterna nu presterar. Deras motion är en enda lång uppvisning i konsten att ljuga med statistik och att förvränga verkligheten.

Som jag redan framhållit, herr talman, återstår många ekonomisk-politiska problem att lösa innan alla våra svårigheter är ur världen. Vi har hunnit en god bit på väg. Mycket kvarstår. I Danmark och Norge, som har mött likartade problem, har den socialdemokratiskt dominerade regeringen resp. den rena socialdemokratiska regeringen liksom vi tvingats att lägga tyngdpunkten i den ekonomiska politiken på att hålla tillbaka efterfrågan och den privata konsumtionen. De angrep sina problem senare än vad vi gjorde. De såg inte faran i tid. Och deras mediciner har därför blivit långt beskarre än våra. I Norge har man tvingats införa pris- och lönestopp. I Danmark bedrivs en mycket restriktiv inkomstpolicik samtidigt som man höjer mervärdesskatten.

I Sverige har vi nu kommit så långt in på återhämtningens väg att det blivit möjligt att ge den ekonomiska politiken en något mer expansiv inriktning. Den borgerliga trepartiregeringen syftade till att låta den privata konsumtionen öka med ungefär 2,5 % nästa år, dvs. med en procentenhet mer – 2 miljarder kronor – än vad man tidigare trott skulle bli möjligt. Det gläder mig att kunna konstatera att den nya minoritetsregeringen förklarar sig vilja fullfölja den politiken.

Men låt mig ändå i det här sammanhanget uttala en varning. Det är långt ifrån oväsentligt hur denna expansiva politik utformas. Det är tvärtom utomordentligt viktigt att de åtgärder som vidtas står i samklang med den

ekonomiska politikens långsiktiga mål, dvs.

att de för det första inriktas på att ytterligare förbättra det svenska näringslivets internationella konkurrensförmåga och investeringslust – det är en förutsättning för att jämvikten i vår betalningsbalans på sikt skall kunna återställas.

att de för det andra medverkar till en fortsatt dämpning av pris- och kostnadsutvecklingen samt

att de för det tredje främjar produktivtetsutvecklingen i samhället.

En åtgärd som motsvarar alla dessa krav är att sätta stopp för eller senarelägga den höjning av arbetsgivaravgifterna fr. o. m. årsskiftet som riksdagen tidigare fattat beslut om. Den borgerliga trepartiregeringen förklarade i våras att den under hösten skulle pröva det samlade arbetsgivaravgiftsuttaget fr. o. m. den 1 januari. Jag vill råda den nya regeringen att verkställa en sådan omprövning.

Ola Ullsten förefaller av sitt inlägg att döma att vara låst i en motsatt uppfattning. Jag tycker det är beklagligt. Att sänka arbetsgivaravgiften den 1 juli med 2 % och höja den sex månader efteråt med i runt tal 1,5 % måste uppfattas som ett slag i ansiktet på de många stora och små företag som ytterst skall svara för tillväxten och sysselsättningen i vårt samhälle.

En höjning av arbetsgivaravgifterna fr. o. m. årsskiftet är enligt min mening klart felaktig ur konjunkturpolitisk synvinkel. Den skulle försvåra för exporten att återvinna ytterligare marknadsandelar. En tankeställare borde också vara att konjunkturinstitutet tror att marknadsandelsvinsterna nästa år blir mindre än i år och att den importkonkurrerande svenska industrin inte kommer att göra några sådana andelsvinster alls.

En höjning försvårar också kampen mot prisstegringarna. Det finns risk för att inflationen åter tar fart i samband med en förbättring av industrikonjunkturen och sysselsättningsläget. Den risken ökar definitivt om man låter arbetsgivaravgifterna stiga.

En höjning är dessutom, som jag nyss sade, psykologiskt farlig, inte minst gentemot de mindre och medelstora företagen och i en situation då investeringslusten bör stimuleras.

Sänkta marginalskatter tillhör också det som ökar tillväxttakten i samhället och även i övrigt främjar de långsiktiga ekonomisk-politiska målen. Det av trepartiregeringen inledda arbetet med att reformera det svenska skattesystemet måste fullföljas. Vi måste bl. a. snarast införa ett marginalskattetak. Som ekonomiminister fick jag dagligen belägg för hur förlamande det nuvarande skattesystemet är för lusten till arbete, nyföretagande och initiativ.

Jag skall inte här och nu gå in på den katalog över skattesänkningar som Ola Ullsten presenterade för en stund sedan. De överensstämmer i mycket med vad vi var överens om i trepartiregeringen. På någon punkt har vi en motsatt uppfattning.

Den andra varning som jag skulle vilja framföra avser budgetarbetet. I den uppgångsfas vår ekonomi nu befinner sig i är det nödvändigt att budgetprövningen blir utomordentligt restriktiv. Riksdagen måste vara beredd att

ompröva redan gjorda utgifter. Det budgetunderskott som vi hittills tillåtit oss att ha har varit godtagbart med hänsyn till den stora överkapacitet och de outnyttjade reserver vi haft i vårt samhälle. I ett läge då vi kan räkna med ett ökat resursutnyttjande och ökad efterfrågan kommer riskerna också att öka. Och i perspektivet fram till 1980 kan en fortsatt stabil prisutveckling komma att hotas.

Då kommer i första hand åtgärder på utgiftssidan in i blickfältet. Visserligen kommer ökande produktion och tillväxt att nära nog automatiskt krympa budgetunderskottet – men inte i tillräcklig grad. Ytterligare skattehöjningar eller avgiftshöjningar, i ett land med världens högsta skattetryck och med en offentlig sektor som ligger i storleksordningen 65 % av BNP, skulle direkt hämma både produktion och investeringar. De skulle försvåra och motverka i stället för att underlätta strävanden efter långsiktig balans. Den nya regeringen måste därför ägna större möda åt att begränsa utgifter än åt att hitta nya skatteobjekt eller att bredda skatteunderlaget.

Herr talman! Sammanfattningsvis: Den nu avgångna trepartiregeringen har lagt grunden för en sanering av den svenska ekonomin och för en utveckling i mer sunda banor – sedan må herr Palme tycka och tänka och säga vad han vill. Åtskilliga problem återstår, både på kort och på lång sikt. Vårt näringsliv kommer under åtskilliga år framöver att brottas med svåra struktur- och omställningsproblem. Utrymmet för ökad privat konsumtion kommer att vara begränsat – även om vi inte skall behöva dra ner den privata konsumtionen under kommande år. Särskild uppmärksamhet måste ägnas den alltför snabba kommunala utgiftsexpansionen. Den kan inte tillåtas växa som hittills.

I det läget har Sverige fått en ny regering med smalaste tänkbara parlamentariska bas, och det är naturligtvis inte bra. Därmed uppkommer risk för att den stramhet, fasthet och målmedvetenhet i ekonomisk-politiskt hänseende som läget kräver kan komma att ersättas av en famlande politik vilande på politiska uppgörelser från fall till fall. Jag vill inte säga att det *behöver* bli så, bara att risken för det är påtaglig, därför att folkpartiet tycks ha valt att förlita sig på socialdemokraternas goda vilja framför att klart och bestämt markera en vilja att bygga på den borgerliga majoriteten i riksdagen. Det hade varit möjligt att fullfölja det icke-socialistiska samarbetet på bredaste möjliga bas och att fortsätta regeringssamarbetet på grundval av 1976 och 1978 års regeringsförklaringar. Men folkpartiet har så icke velat, och det är dess sak. Vi får då försöka göra det bästa möjliga av det faktum att riksdagens majoritet fortfarande är borgerlig.

Och det bör finnas all anledning för Ola Ullsten att dra sig till minnes, att det var den socialdemokratiska politiken samt socialdemokratiska missgrepp och försummelser på den ekonomiska politikens, på näringspolitikens och på skattepolitikens områden som bragte vårt land in i det krisläge som rådde hösten 1976. Om socialdemokraterna nu skulle kunna förskaffa gehör för sina krav på nya bördor på näringslivet, nya skattehöjningar, nya socialiseringsåtgärder inom näringslivet och ytterligare steg mot löntagarfondernas

kollektivsamhälle, då hamnar vi väldigt snabbt i en ännu värre kris än den som hösten 1976 mötte den nu avgångna regeringen Fälldin.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu alla varit vittne till herr Bohmans dans på blockpolitikens saliga ängar eller på de saliga blockpolitikernas ängar eller vad det nu skall vara. Det var inte så roligt att lyssna till!

Men likväl säger herr Bohman att jag får säga vad jag vill. I folkpartiets Sverige får Olof Palme, enligt herr Bohman, säga vad han vill. Det är inte dåligt – jag tackar för det.

Jag skall inte ta upp allt det här. Jag tänkte jag skulle resonera med herr Bohman om kärnkraften, för det har intresserat mig. Och det ger inte någon fin bild av honom egentligen.

Vid behandlingen av 1975 års energiproposition var moderaterna mer positiva till kärnkraften än vi socialdemokrater. Man tog bl. a. upp frågan om ett fjortonde kärnkraftverk. Man såg mer lättvindigt på säkerhetsproblemen. Så här sade herr Bohman:

Om det vore på det sättet att säkerhetsproblemen är olösliga, så vore varje utbyggnad av kärnkraften helt oansvarig. Men så är ingalunda fallet. Att vi moderater accepterar kärnenergin beror alltså på att vi blivit helt övertygade om att de risker som är förenade med en ansvarsfull kärnkraftspolitik, med de rigorösa kontroll- och säkerhetsföreskrifter som tillämpas på detta område, är långt mindre än de som sammanhänger med nästan all annan mänsklig teknik. Vad vi kunnat inhämta genom skickliga forskare och vetenskapsmän har övertygat oss om att så är fallet.

Så gick ett år. Så kom en valrörelse. Då plötsligt hade kärnkraften blivit en stor politisk stridsfråga – då låg moderaterna utomordentligt lågt. Och nu har herr Bohman i Dagens Nyheter öppet berättat att det var av rent partitaktiska skäl. Man ville inte störa centerns kampanj. Man ville låta centern ta röster åt borgerligheten. Man ville underlätta en borgerlig regerings tillkomst.

Därmed, herr talman, vilseledde man i realiteten både allmänheten och centerpartisterna. Centerpartisterna måste ju ha fått det intrycket, att när de med sin kärnkraftspropaganda vunnit valet åt borgerligheten, så skulle de bli bemötta lika tillmötesgående efter valet som de hade blivit bemötta före valet. På den punkten håller jag med centern. Men så blev inte fallet. I stället satte Gösta Bohman hårt tryck på Thorbjörn Fälldin. Herr Fälldin tvingades till dagtingerier. Han tvingades att ladda Barsebäck. Och med många förseningar och fördröjningar och kriser har man ju i stort sett fullföljt 1975 års energibeslut.

Det framgår ju klart – det är den tredje punkten – att moderaterna vid behandlingen av laddningsansökningarna för Forsmark 1 och Ringhals 3 var beredda att utan vidare omgång godkänna laddningen. Man gjorde eftergiften till centern med de här extra borrhålen, men man ansåg att det politiskt var klart, och då gick herr Bohman ut och förklarade triumferande, att nu var säkerhetskraven till 99 % lösta. Det har han sedan försökt bortförklara. Houdini skulle bli blek av avund, om han kunde ta del av de bortförklaringar

som herr Bohman kommit med på den punkten.

Så föll emellertid regeringen. Då övergick herr Bohman i stället till att berömma herr Fälldin – ett beröm som ju måste vara rena dolkstöten. För vad är det herr Bohman säger? Jo, han säger: Thorbjörn Fälldin var beredd att sträcka sig ännu längre. Han var beredd att dagtinga en bit till, enligt centerns språkbruk, men det var centerns fotfolk som spräckte regeringen. Det var inte herr Fälldins heder som det gällde, utan centerns fotfolk kunde inte se sina grannar och arbetskamrater i ögonen längre. Därmed får ju herr Bohman tillfälle att säga att det var centerns fotfolk som spräckte den borgerliga regeringen – det är deras fel.

Men inte nog med detta. Sedan fick ju inte moderaterna vara med heller. De fick lämna regeringen. Då antyder herr Bohman – det är nästa steg – att hade han anat att moderaterna skulle sparkas ur regeringen, så hade han kunnat tänka sig att ta direktkontakt med herr Fälldin. Det säger han plötsligt i TV. Då hade han kunnat tänka sig att stoppa vid tio aggregat, då hade han kunnat tänka sig en folkomröstning.

Där vänder herr Bohman nu och försöker lägga nästa skuldbörda på folkpartiet. Det var folkpartisterna som sparkade ut moderaterna ur regeringen. Hade herr Bohman anat detta, så hade moderaterna haft en annan taktik i kärnkraftsfrågan.

Samtidigt skriver emellertid samme Bohman i Dagens Nyheter en artikel, där han framstår som rättssäkerhetens apostel. Han skriver följande: ”De reaktorer som redan fått tillstånd att byggas – dvs. t. o. m. den tolfte reaktorn – fick genom lagen statsmakernas uttryckliga löfte om igångsättning, men bara under förutsättning att de i lagen uppställda säkerhetskraven kunde lösas. – – – Att i efterhand sätta en definitiv gräns vid ett lägre antal reaktorer strider alltså mot lagstiftningen. Det står därmed i strid med allmänt hävdade rättssäkerhetsprinciper.”

På samma sida i Dagens Nyheter – för det är publicerat på samma sida – framstår herr Bohman på den ena spalten som supertaktikern som skulle begränsa antalet aggregat till tio, och på den andra spalten som rättssäkerhetens apostel som säger att före tolv aggregat kan man inte stoppa det här, om villkorslagens krav uppfylls.

Det har ofta sagts i våra led, att vad man än må säga om herr Bohman, så är han karl för sin hatt. Vi tycker inte bra om hans åsikter, men han står ju för de åsikter han faktiskt har. Men i fråga om energipolitiken må det tillåtas mig att säga att herr Bohman framstår i facit som en ganska lealös supertaktiker, som satt den politiska makten och taburettkänslan i alla lägen före övertygelsen i sakfrågan. Jag hoppas att det är därför, i den egna känslan av detta, som han skött energipolitiken så illa.

Jag vill också säga att under de senaste veckorna är det många av oss som tyckt synd om Gösta Bohman när vi sett hans bild i tidningar och TV med grämseln och bitterheten ristad i ansiktet. Bohman, har man sagt, har blivit lurad. Jag börjar tvivla på det där. Jag tror att Gösta Bohman i själva verket har överlistat sig själv, och jag hoppas att moderaterna återvänder till en saklig energipolitik.

GÖSTA BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag ibland kan tycka att det är behagligt om någon tycker synd om mig, när det finns skäl till det. Men jag blir inte glad om Olof Palme säger att han tycker synd om mig, för det menar inte Olof Palme. Han kan inte tycka synd om andra – möjligen kan han tycka synd om sig själv någon enstaka gång.

Jag tycker inte heller att Olof Palme skall lägga sig i debatten om de inbördes förhållandena mellan de här tre nu avgångna regeringspartierna. Den debatten kan vi nog klara själva.

Jag vill beröra en del av de principiella synpunkter som Olof Palme tog upp. Om det är någon följetong som Olof Palme njuter av så är det den om energipolitiken. I mer än två år har nu Palme stått mitt uppe i den här svekdebatten, trots att Olof Palme har fullt klart för sig – vilket Thorbjörn Fälldin för en stund sedan konstaterade – att meningarna i hans eget parti i denna fråga är starkt delade och att han inte är representativ för sitt parti när han talar så kategoriskt om kärnkraften som en energikälla utan några som helst problem.

Jag stod bakom 1975 års energiprogram när det antogs här i kammaren, och jag kan kosta på mig att erkänna – i motsats till många andra, Olof Palme – att jag hade fel den gången i min överoptimism då det gällde kärnkraften. Jag tror fortfarande att de problem som är förenade med kärnenergin skall kunna lösas, men jag har långt ifrån en lika självklar uppfattning som jag hade när vi diskuterade denna fråga i riksdagen 1975. Även om jag är gammal, är jag inte så gammal att jag inte kan lära om. Jag hoppas att även Olof Palme blir så gammal att han kan lära sig att lära om och dra nytta av erfarenheterna, de praktiska studierna och av de försök som pågår och lära sig någonting av att människor runt om i världen tänker om rörande kärnenergin.

Jag upprepar: Jag tror att de problem som är förenade med kärnenergin skall kunna lösas, men vi kräver nu med rätta längre gående, fastare och starkare garantier för att problemen är lösta innan vi tillåter nya reaktorer att sätta i gång.

Det var detta som låg bakom villkorlagen, den villkorlag som Olof Palmes parti gick emot här i riksdagen. Genom villkorlagen ställde vi större krav på kärnkraften än man hade gjort tidigare, krav som nu ställs i många andra länder men som Olof Palme tydligen fortfarande tycker är onödiga. De kraven ledde till forskningsinsatser på säkerhetsområdet som varit utomordentligt betydelsefulla för studierna och bedömningen av kärnenergin och som jag även tror kommer att bli av värde för den svenska industrin framöver.

Olof Palme lever så mycket med partitaktik att han ser partitaktik bakom nästan allting som existerar i sinnevärlden.

När vi inte drev energifrågorna så hårt i valrörelsen som Olof Palme menar att vi borde ha gjort mot bakgrunden av 1975 års beslut, berodde det framför allt på att vi var medvetna om att meningarna också inom moderata samlingspartiet var delade. Vi hade inte en så kristallklar linje att vi kunde gå ut och mejsla den politik som skulle bedrivas i framtiden. Vi visste att

meningarna var delade också inom folkpartiet men att man inom centern hade en klar och bestämd negativ syn. Vi var inställda på att vi skulle arbeta tillsammans, och vi var övertygade om att vi tillsammans skulle finna en klar och bestämd linje för hur kärnkraften skulle hanteras. De förhandlingar som vi förde sedan vi tillsammans hade vunnit 1976 års val syftade ju till att lösa det här svåra problemet i energibehovets, ekonomins och hela svenska folkets intresse. Vi trodde oss ha nått en sådan lösning genom villkorlagen, genom energikommissionens tillsättande och genom de besparingsåtgärder som vi var överens om. Nu har erfarenheten visat att vi inte lyckades. Det brast i många hänseenden, och vi kan bara konstatera att vi föll på den här frågan. Men att det bakom detta skulle ligga något slags ren och skär partitaktik i ordets fulaste mening – det är ju det Olof Palme insinuerar – vill jag bestämt tillbakavisa.

Efter att ha suttit två år i kanslihuset har vi så mycket fått klart för oss hur det går till att vi vet att det även i den socialdemokratiska regeringen många gånger fanns mycket stora motsättningar och att man tvingades till kompromisser för att över huvud taget kunna hålla ihop den socialdemokratiska regeringen. Ingen gick ut och beskyllde olika ledamöter av den socialdemokratiska regeringen för partitaktik, smussel och allt möjligt sådant för att man träffade kompromisser. Det fanns heller ingenting av partitaktik och smussel bakom strävandena att försöka hålla ihop tre partier, som har delvis olika meningar i olika frågor, i en regering som Sveriges väljare röstat fram och som majoriteten av Sveriges väljare önskade skulle sitta kvar till nästa val, då regeringen skulle få ett förnyat förtroende eller mötas av ett misstroende. Att man i en sådan regering i stora och små frågor – stora som kärnkraftsfrågan och små som andra frågor – resonerar sig fram till lösningar är inte någon partitaktik i den mening som Olof Palme vill lägga in i det ordet, utan det är helt enkelt ett förnuftigt resonerande i överensstämmelse med de principer som tillämpats i det här kompromissernas gamla fina Sverige.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår väl att Gösta Bohman är illa trängd. Jag har inte diskuterat kärnkraftsfrågan i sak. Jag har aldrig påstått att kärnkraften skulle vara utan problem. Inför Gösta Bohmans överoptimism år 1975 påpekade jag tvärtom att det här finns rader av problem. Vad jag här utgått ifrån är Gösta Bohmans egna uttalanden. Han säger direkt i sin artikel att skälet till att han inte klart redovisade sin egen ståndpunkt i 1976 års valrörelse var att han ville underlätta strävandena att hålla ihop den borgerliga regering som han hoppades att väljarna skulle rösta fram. Vi fick ensamma ta debatten med centern – Gösta Bohman höll sig helt undan. Det är klart att det var partitaktik. Men det var en partitaktik som straffade sig. Jag håller nämligen med centerpartisterna när de säger att de måste ha fått intrycket att det tillmötesgående man visade centern i valrörelsen skulle man visa också efter valet. Men då satte Gösta Bohman i stället ett stenhårt tryck på Thorbjörn Fälldin, som fick vika undan på punkt efter punkt. Det var bara det jag påstod i det sammanhanget.

Det andra jag påstod var att det inte är särskilt vackert när Gösta Bohman säger att det inte var några svårigheter med Thorbjörn Fälldin utan att denne var villig att sträcka sig långt – vilket av centerpartiet måste uppfattas som "dagtinga" – för samarbetets skull och för att hålla ihop med Gösta Bohman. Felet, säger Gösta Bohman sedan, var fotfolkets i centern – det var konvulsioner i förtroenderådet som spräckte den borgerliga regeringen. Därmed lägger han hela skulden på centerpartiet för att ha spräckt den borgerliga regeringen. Jag bara konstaterar detta.

Det tredje steget i Gösta Bohmans resonemang kommer när han säger ungefär: "Om jag hade vetat att folkpartisterna tänkte sparka moderaterna ut ur regeringen, hade jag handlat på ett annat sätt – då hade jag tagit direktkontakt med Thorbjörn Fälldin." Gösta Bohman antyder att han då hade kunnat resonera om en folkomröstning och om tio aggregat. Men samtidigt tar han upp rättssäkerhetsaspekten – de konservativa är ju värnare av rättssäkerheten – och säger att man hade gett ett löfte om att det skulle få byggas minst tolv aggregat om villkorlagen var uppfylld.

Herr talman! Jag har inte gjort någonting annat än att återge herr Bohmans egna uttalanden tidigare och under de senaste veckorna. Jag tycker att dessa uttalanden är ganska skrämmande. De innebär nämligen att han först klart erkänner att det i hög grad var partitaktiska skäl som bestämde högerns agerande i energipolitiken och att han sedan lägger skulden på sina bröder i led efter led – det var deras fel – för att framställa sig själv i gynnsam dager. Jag har, herr talman, inte diskuterat energipolitiken i sak – den återkommer vi till. Jag har bara med utgångspunkt från herr Bohmans egna offentliga uttalanden gjort det påståendet att det inte är någon särskilt vacker bild av en politikers agerande i en viktig samhällsfråga som där framträder. Jag tycker att det i en demokrati är en viktig renhållningsuppgift att klarlägga detta. Jag har verkligen helt andra uppfattningar än Thorbjörn Fälldin i många frågor, men det här tycker jag inte var vackert gjort mot centern. Och det må jag få säga. Det var inte heller vackert gjort mot folkpartiet, och det må jag få säga, för Gösta Bohman har redan gett mig löftet att i folkpartiets Sverige må jag säga vad jag vill.

GÖSTA BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först litet parentetiskt: Här hade Olof Palme alla tiders chans att stå för vad han sade i sitt inledningsanförande om ekonomin, att stå för allt det han beskyllde oss för i fråga om ekonomiskt förfall och att bemöta alla de påståenden som jag riktade mot honom om hur illa socialdemokraterna skött sin oppositionspolitik. I stället hoppade han på nytt in i kärnenergifrågan, som för honom blivit den allra heligaste av alla frågor under de senaste åren. Och så står han här och fullföljer den moraliserande attityd som är Olof Palmes egen. Han står här som en representant för det vita samvetet – han som alltid har rätt, han som aldrig sysslar med taktik, han för vilken den raka och breda vägen är den enda framkomliga i svensk politik. Kändes det inte litet underligt att stå här och tala på det sättet?

De citat som Olof Palme läste upp var inte helt riktiga – några var det, det

skall jag gärna modge. Men de slutsatser Olof Palme drog var helt felaktiga.

Jag kommer tillbaka till detta om valrörelsen och skall gärna kosta på mig en bekännelse, som Olof Palme kan notera. Olof Palme har i många år beskyllt oss för att driva en extrem högerpolitik och för att vi profilerat oss – Gud vet allt vad Olof Palme beskyllt mig personligen och mitt parti för. Men vi moderater har haft målsättningen att försöka bygga upp ett hållfast trepartisamarbete mot enpartiregeringen Palme. Det är självklart att vi i den strävan har undvikit att profilera oss alltför hårt för att möjliggöra det som vi har betraktat som det övergripande målet. Det samarbetet med de andra borgerliga partierna skulle inte ge oss allt vad vi strävat efter men det skulle ge oss mycket, och det skulle kunna ge svenska folket en ny regering. När jag dessutom påvisar att ett skäl till att vi inte förde fram kärnenergifrågan på det sätt som skulle ha kunnat ske mot bakgrunden av 1975 års beslut är att jag själv hade tänkt om och att det fanns en opinion i mitt parti som gjorde att det fanns anledning att föra debatten i något mer nyanserade former, betraktar Olof Palme det som ren och skär partitaktik. När jag säger att vår strävan var att åstadkomma en kompromiss som skulle kitta ihop trepartiregeringen genom villkorslagen och energikommissionen, är det också enligt Olof Palme bara partitaktik. I stället borde våra insatser i det hänseendet betraktas som en strävan efter att, för att använda Olof Palmes egna ord, skapa en stark och handlingskraftig regering. Att vi sedan föll är beklagligt, men vi föll inte på de här försöken.

Olof Palmes diskussion när det gäller villkorslagen och dess tillämpning är också mycket besynnerlig. Jag har gjort gällande att villkorslagen skall tillämpas enligt ordalydelsen. Vi har prövat villkorslagen på två aggregat enligt villkorslagens ord och därvid funnit att ett villkor inte var uppfyllt. Detta med de 99 procenten har jag inte dementerat *efteråt*, Olof Palme. Det gjorde jag samtidigt som orden föll. Olof Palme borde vara en så pass hederlig karl att han kunde kosta på sig att erkänna att om man uttrycker sig litet oförsiktigt och omedelbart rättar sig, så skall det sista gälla och inte det första. Men inte heller det tycks Olof Palme vara mäktig.

Jag tycker – jag upprepar det – att det hedrar Thorbjörn Fälldin att hans strävan som statsminister var att försöka att hålla ihop regeringen, trots att det fanns en stark opinion i hans parti som tyckte att han gick för långt. Jag tycker att detta är ett beröm, men Olof Palme anser att det är en dolkstöt. Att jag berömmar Thorbjörn Fälldin för att han kände sitt ansvar som statsminister framstår för mig som positivt, men för Olof Palme är det något negativt.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag hade hela tiden mycket stor respekt för Thorbjörn Fälldins sätt att leda trepartiregeringen. Jag har nu också anledning att säga att jag har mycket stor respekt för hans sätt att uppträda i den nya situation som vi har hamnat i. Han ställer krav på den nya regeringen, och det har han rätt att göra. Han säger att han och hans parti sakligt skall pröva de förslag som

den nya regeringen lägger fram – stödja oss när han tycker att vi har rätt och opponera när han tycker att vi har fel. Så tycker också jag att politik skall bedrivas.

Thorbjörn Fälldins genomgång av vilka samhällsfrågor som han och hans parti betraktar som viktiga var också stimulerande att lyssna till. Den visar att det mittensamarbete som har en lång tradition har tålt de påfrestningar som de senaste veckornas politiska utveckling har inneburit.

Jag hoppas att jag kan tolka Gösta Bohman på det sättet att också moderata samlingspartiet är berett att ta det ansvar som i den här situationen faller på alla partier – ansvaret för att vi skall få en fungerande riksdag och en fungerande riksledning. Jag hoppas också att det han sade inte skall tolkas på det viset att han kommer att tveka när det gäller att fullfölja det ansvars-tagandet, om det av och till skulle komma att innebära att samförstånd också uppnås med det socialdemokratiska partiet.

På flera punkter kan jag också instämma i vad Olof Palme hade att säga. Det gäller kampen mot de dåliga arbetsmiljöerna, det gäller arbetet för att öka jämställdheten mellan kvinnor och män, det gäller förstärkningen av demokratin och mycket annat. Men Olof Palme misstog sig – det kan vara lätt hänt – när han hävdade att jag inte skulle ha berört arbetslösheten bland de unga. Jag nämnde uttryckligen den centrala frågan i samband med en genomgång av de betydelsefulla förstärkningar på det arbetsmarknadspolitiska området som regeringen avser att genomföra. Det är väl ändå till sist så att handlingar är viktigare än ord. Jag kunde kanske ha använt fler ord på arbetslösheten, men jag tror att vi inte har några delade meningar om att det är en av våra allra viktigaste samhällsuppgifter att se till att de unga får någonting att göra och kan känna att de behövs i samhället när de lämnat skolan.

Huvudämnet för den här debatten anser jag bör vara uppläggningsen av den ekonomiska politiken. Jag hoppas att jag kan dra den slutsatsen av samtliga de inlägg som här gjorts att det finns en bred enighet bakom regeringens bedömning att vi nu bör sätta in en försiktig stimulans för den privata konsumtionen – låt vara att vi får anledning att diskutera hur den stimulansen i detalj skall utformas.

Jag vill ändå göra några kommentarer till Olof Palmes analys av den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren.

Olof Palme och andra socialdemokrater har slutat att tala om det dukade bordet. Det gjorde man ganska snart, och jag tror att det var klokt att göra det. Skall man nödvändigtvis använda ordet "duka" skall det kanske ges en helt annan mening. Vad som var på väg att hända i slutet av år 1976 var att den svenska industrin och den svenska ekonomin i själva verket var på väg att duka under. Det var det som vi hade att ta itu med när vi satte oss i trepartiregeringen. Det första vi hade att göra var naturligtvis att försöka åstadkomma en korrekt analys av vad för sorts situation vi hade framför oss. Det var ganska lätt att göra detta – vi hade stöd av praktiskt taget alla ekonomer. Felet var att kostnaderna för den svenska produktionen var för höga. De hade höjts med 45 %, mot t. ex. 15 % i Västtyskland – en av våra

främsta konkurrenter. Dessutom hade vi en felaktig växelkurs.

Det grundläggande felet i hela den socialdemokratiska oppositionspolitiken på ekonomins område är att man vägrat acceptera detta enkla förhållande. Man sade därför nej till alla åtgärder som hade just till syfte att råda bot på det grundläggande problemet med den svenska ekonomin. Man sade nej till devalveringen. Man sade nej till att vi drog oss ur det västeuropeiska valutasamarbetet. Man sade nej till sänkta arbetsgivaravgifter. Man sade nej till inflationsskyddade skatteskalor. Man sade nej till den åtstramning som den höjda momsens innebar. Man låtsades helt enkelt som om det inte spelade någon roll för försäljningen ute på den internationella marknaden att svenska varor var mycket dyrare än konkurrenternas varor.

Nu ser vi att de åtgärder som regeringen för sin del i stället valde var de riktiga. Vi kan konstatera en förbättring av handelsbalansen på uppemot 10 miljarder, vilket är remarkabelt. Jag undrar om det någonsin har hänt tidigare. Vi kan konstatera att vi har en gynnsammare prisutveckling än tidigare och att det nu finns utrymme för att också stimulera den privata konsumtionen.

Varför sade vi då nej till det socialdemokratiska ekonomiska program som man lade fram någon gång i våras, om jag inte minns fel, och som man sedan dammade av och lade fram en gång till i somras? Jo, därför att det var ingen nyhet att säga att det behövdes ekonomiska stimulanser. Det hade vi insett ganska länge, och vi hade också vidtagit åtgärder i den riktningen. Vi hade sänkt den allmänna arbetsgivaravgiften – det innebar en stimulans på mer än de 2 miljarder som låg i det socialdemokratiska stimulansförslaget från i våras. Indexregleringen av skatteskalorna innebär en utebliven skattehöjning på ca 3 miljarder kronor – det är också en konsumtionsstimulans. Vi gjorde en överenskommelse med kommunerna som innebar att de nu kan hålla ökningen av den kommunala utdebiteringen kring 25 öre – det är också en stimulans för ekonomin och bra för löntagarna. Bostadsbidragen har höjts kraftigt från årsskiftet, och det är särskilt viktigt för familjer med flera barn. Den låga inflationstakten är också mycket viktig, kanske den viktigaste faktorn när det gäller att stimulera den privata konsumtionen, att göra det litet bättre för löntagarna. Här kan man säga att enbart den sjunkande prishöjningen under den s. k. ventilen betyder för löntagarna mera än den engångshöjning av barnbidragen med 500 kr. som socialdemokraterna nu gör så stort nummer av.

Nu kan vi alltså stimulera konsumtionen – och alla tycks vara överens om att man bör göra det – och då kan man fråga sig: varför kan man göra det nu, då man inte kunde göra det tidigare? Ja, för att det helt enkelt har att göra med ett trestegsfenomen i ekonomin. Det första som händer är att nya order strömmar in. Det skedde med hjälp av devalveringen, och då kunde företagen sälja ut av sina stora lager. I nästa steg kan man öka produktionen med hjälp av de maskiner och de anställda man redan har i företagen. Men först i det tredje steget kan man anställa fler människor och därmed utnyttja kapaciteten bättre.

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Vi är nu inne i det tredje steget. Vi vill tidigarelägga de goda verkningarna av det genom olika stimulansåtgärder – nyrekryteringsstöd och vad det nu kan vara. Men vi skulle inte ha varit inne i detta tredje steg, som nu möjliggör en hel del av den stimulanspolitik som också socialdemokraterna ställer sig bakom, om inte trepartiregeringen genom sina åtgärder lagt grunden för det. Då hade vi haft en sämre investeringssituation. Då hade vi haft lägre export. Då hade vi förmodligen haft en högre utlandsupplåning och en sämre sysselsättning.

Olof Palme konstaterade att socialdemokraterna har långvarig erfarenhet av att regera det här landet, och det vet vi alla. På samma sätt som Olof Palme medgav att goda saker har utträttats av trepartiregeringen, så finns det väl ingen anledning för mig att göra annat än kvittera med att säga att många saker också har utträttats av den socialdemokratiska regeringen. Men jag är särskilt förvånad över att man, när man har just denna tradition när det gäller att ta ansvar, gjort en så totalt felaktig bedömning av den ekonomiska politiken och av vad man har behövt göra de senaste två åren för att skapa bättre villkor för människorna i det här landet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den debattordning som nu genomförs genom att statsministern hoppar in i debatten innan en representant för varje parti har varit uppe i talarstolen och talat betraktar jag som ett talande uttryck för hur folkpartiet och den folkpartistiske statsministern ser på arbetsordningen här i riksdagen. Är det detta ni menar med demokrati och en demokratisk arbetsordning här i kammaren? Ni är tydligen inte bara sugna på att till varje pris regera, utan ni söker också nyordning i den debattordning som under de senaste åren gällt i kammaren. Jag tycker detta är djupt avslöjande, och jag tror knappast att det imponerar på kammarens ledamöter.

Nu när den borgerliga trepartiregeringen har spruckit och ersatts med en ren folkpartiregering kan det finnas anledning att granska hur detta folkparti har agerat i den förra regeringen.

Sedan valet för två år sedan har priserna stigit med över 20 %. Hyrorna och matpriserna har stigit ännu mer. Och om detta skröt regeringen och sade att huvuddelen berodde på åtgärder som regeringen själv åstadkommit och inte alls på den kapitalistiska ekonomin som sådan. Men aldrig hörde vi någon folkpartist protestera mot denna folkfientliga politik.

Den borgerliga trepartiregeringen förde en skattepolitik som genom dämpad progressivitet, ökad moms och dessutom ökade avgifter på offentliga tjänster skärpte inkomstklyftorna i samhället. Men aldrig hörde vi någon folkpartist protestera mot detta – det skedde ju tvärtom genom förslag från den folkpartistiske budgetministern.

Under den borgerliga trepartiregeringens tid sänktes levnadsstandarden för löntagarna, medan bidragen till kapitalägarna växte som aldrig förr. Ingen

folkpartist såg något orättvist i det.

Under den borgerliga trepartiregeringens tid steg arbetslösheten till sin högsta nivå efter kriget. Regeringen angrep aldrig arbetslösheten med medvetna arbetsskapande åtgärder utan bara genom provisoriska lösningar. En del av dem som stod i arbetslöshetskön satte man på skolbänken, men några bestående jobb har de inte fått efter sin utbildning, utan allt fler har fått förbli stående i kön utan hopp om jobb. Vi skall inte skapa några flaskhalsproblem, om industrin i ett bättre konjunkturläge åter skulle behöva mera folk, var det cyniska budskapet till de arbetslösa från det departement som Gösta Bohman basade för. Men aldrig hörde vi någon folkpartist protestera mot detta.

Den borgerliga trepartiregeringen förde en bostads- och hyrespolitik som innebar längre hyresköer och att hyrorna i hyreslägenheterna steg med inmot 25 %. Inte heller på den punkten anmälde folkpartiet någon avvikande mening, trots att partiet innehade en av ansvarsposterna för bostads- och hyrespolitiken.

Den borgerliga regeringen försökte driva utrikespolitiken åt höger, en högervridning som kan exemplifieras med bl. a. handelsministerns fjäskresor till shahens Iran och till Sydkorea. Inte hörde vi folkpartiet protestera mot det.

Det finns naturligtvis spänningar och skillnader mellan de borgerliga partierna. Moderaterna är ett mer utpräglat överhetsparti än de båda andra och representerar de mest reaktionära och uppblåsta delarna av borgerligheten. Men grundstommen till det hela är densamma. Samtliga tre partier försvarar ju klassamhället och dess orättvisor. De försvarar att människors arbete och utkomst är föremål för spel och spekulation på börsen. Och i praktiken har ju de ministrar som i trepartiregeringen representerade det parti som nu ensamt är i regeringsställning inte fört en mera progressiv politik än trepartiregeringen i dess helhet. Det borgerliga innehållet i folkpartiets politik är inte att ta miste på, och det märks inte minst på valet av ministrar. En försvarsminister utses som har stora intressen i krigsmaterielindustrin. Detta är ju en bindning som inte försvinner bara därför att han säljer vissa av sina aktieposter. En industriminister utses som enligt uppgifter i pressen har en aktieportfölj på omkring en halv eller en miljon kronor – han vet inte så noga hur mycket det är. En person som har en miljon i aktier har naturligtvis hjärtat mera hos aktiespararnas förening än hos de anställda och fackförkningsrörelsen. Självfallet kan inte industriministern delta i behandlingen av ärenden som rör företag där han har ägarintressen. Men det blir naturligtvis så här när man har att välja ur en begränsad krets människor då man skall bilda regering och har litet bråttom. Detta visar de starka bindningar som finns mellan dagens folkparti och den svenska storfinansen. Blir det inte litet opraktiskt, herr Ullsten, att ha en industriminister som nära nog aldrig kan delta i behandlingen av de ärenden som industridepartementet förutsätts kunna ta hand om, därför att han har så starka intressen i många av de företag som är krisdrabbade och som regeringen skall ta ställning till?

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Några anmärkningar. Ola Ullsten talade om ett dukat bord. Jag använde uttrycket i en mening. Jämfört med det samhälle som vi tog över efter Felix Hamrin eller vem det nu var, med massarbetslöshet och massfattigdom, gick borgerligheten till ett dukat bord. Det vidhåller jag.

Däremot talade jag inte om konjunktursituationer. Om ni vill kritisera den ekonomiska politik som fördes mellan 1973 och 1976, vill jag påpeka att den utformades i nära samverkan mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centerpartiet. Under hela valrörelsen skröt ni ohejdat med framgångarna med denna ekonomiska politik, medan vi vid de förhandlingar vi hade fick kämpa oerhört för att stå emot alla era överbud – miljön för miljön. I valrörelsen sade jag att vi säger nej till era löften utan täckning, vi säger nej när ni vill gå ut och låna till skattesänkningar och när ni på grund av era överbud vill låna i främmande land för att stimulera privatkonsumtionen, då vi under högkonjunkturen måste samla i ladorna, betala våra skulder och lägga grunden till vår styrka nästa gång man ställer till med kris. Det var alltså ett kärvt budskap.

Den högkonjunktur som man trodde var i gång vände ju sedan på hösten 1976 mot alla ekonomers bedömningar. Detta gör att man kan vara litet försiktig nu.

Egentligen lanserade nu Ola Ullsten en helt ny och helt revolutionerande konjunkturteori. Han sade att när det går nedåt, skall man låta det gå nedåt och nedåt tills botten är nådd. Sedan när det vänder skall man stimulera. Även om detta är revolutionerande är det en felaktig konjunkturteori.

För vår del sade vi redan i våras följande. Det är möjligt att den internationella konjunkturen vänder framemot 1979, om vi får draghjälp. Vi måste då på allvar börja tänka på att få ned detta fullkomligt gigantiska budgetunderskott. När ni talar så vackert om vad ni åstadkommit, bör ni komma ihåg att ni förorsakat en nedgång av industriinvesteringarna med 30 %, en ökning av budgetunderskottet från 3,6 miljarder kronor till bortåt 45 miljarder och en fantastisk upplåning i utlandet. Delvis var ni tvungna till detta, det är inte bara ert fel, men jag tycker att skrytet bör dämpas. Vi sade då att det är nu man bör sätta in stimulansen, eftersom människornas levnadsstandard till följd av svångremspolitiken har sjunkit så mycket i onödan. Redan i våras sade vi att det är nu vi måste vidta stimulansåtgärder, ty annars får vi en stor arbetslöshet i höst, framför allt en stor ungdomsarbetslöshet. Det var också exakt vad som inträffade.

Det var alltså fel av regeringen och av den borgerliga riksdagsmajoriteten när ni sade nej i våras. Nu är vi ju ganska överens om konjunkturbedömningen och såvitt man nu kan se – jag är fortfarande litet försiktig på den punkten – om behovet av stimulanser i dagsläget. Vi är också överens om att de bör komma så snabbt som möjligt. Då frågar jag er: Varför säger ni nej till det sjupunktsprogram som nu ligger för behandling i riksdagens utskott, när ni i och för sig är överens med oss om att pengarna finns och måste fram liksom om behovet av stimulanser och att dessa bör sättas in så tidigt som möjligt, eftersom det är nu vi har de svåra problemen med arbetslösheten och

den sjunkande levnadsstandarden? Ert resonemang går ju inte ihop.

Är det bara därför att det är socialdemokrater som har föreslagit 500 kr. i ett engångslyft för barnbidragen som ni måste säga nej till detta? I så fall är jag ledsen över att vi inte har kunnat överföra detta bud på telepatisk väg till er, så att ni inte hade behövt ha denna prestigelåsning utan i stället hade kunnat säga att det var ni själva som kommit på att barnfamiljerna skulle hjälpas på detta sätt.

Därför blir min fråga till Ola Ullsten än en gång: Skulle det inte, med utgång från den konjunkturbedömning han själv har lanserat och från det behov av stimulanser som han har redovisat, fortfarande vara möjligt för folkpartiet att bryta denna prestigeblockering och säga att det vore bra, om barnfamiljerna i höst kunde få en extra höjning av barnbidraget med 500 kr.? Barnfamiljerna har haft det svårt i år. Deras utgifter inför hösten och vintern är stora, och därför skulle de behöva denna förstärkning, som också skulle vara en välbehövlig stimulans just nu på den svenska arbetsmarknaden.

GÖSTA BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är självfallet med mycket stort intresse man lyssnar när Olof Palme ägnar sig åt ekonomisk historieskrivning. Man lyssnar också med stigande förvåning. Vi har nämligen nu äntligen fått klart för oss – och det har vi väntat på mycket länge – vad Olof Palme egentligen menade med det förhastade uttalandet om det dukade bordet. Han menade uppenbarligen inte – vilket han ändå påstod den gången – att vi hade en stark ekonomi hösten 1976 med sunda statsfinanser och att vi i stort sett inte hade några problem.

(*Förste vice talmannen* framhöll att Gösta Bohmans genmäle skulle avse statsminister Ola Ullstens anförande.)

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Gösta Bohman inte hade något som helst att invända mot det som jag sade.

Så till det som Olof Palme framhöll, med den rätt han har att få säga vad han vill i folkpartiets Sverige – och jag kan försäkra Olof Palme att den rätten kommer alla att ha liksom alla alltid haft den i demokratins Sverige.

Det är riktigt att mittenpartierna och socialdemokraterna i långa stycken var överens om den ekonomiska politik som fördes 1973 och 1974 och som bär en del av skulden till de problem som vi senare har haft att ta itu med. Och vi har inte ett ögonblick försökt springa ifrån det ansvaret, tvärtom. Men det är inte det som den här diskussionen gäller, utan vad den här diskussionen om den ekonomiska politiken gäller är ju vad man skall göra för att ta itu med dagens problem som delvis är orsakade av den ekonomiska politik som har förts i Sverige men också naturligtvis i hög grad av vad som har hänt internationellt. Där lanserade jag ingalunda – även om det hade varit angenämt för mig att kunna göra det – någon ny konjunkturpolitisk teori. Jag sade inte att man först skall köra ekonomin i botten och sedan försöka ändra

på utvecklingen. Det var inte det jag menade med mitt trestegsresonemang. Det är inte heller den politiken som har förts. Under den tid som vi har haft en svag konjunktur, en dålig orderingång och besvärande handelsbalansproblem har vi satt in större arbetsmarknadspolitiska åtgärder än man någonsin tidigare har gjort i vårt lands historia, just för att inte köra ekonomin i botten i avvaktan på bättre tider, initierade av händelser utifrån.

Vi har också fört en näringspolitik som har haft precis det syftet och som har inneburit enorma satsningar för att hålla branscher flytande över det här besvärande konjunkturläget, den djupaste konjunktursvacka som vi någonsin har varit inne i.

Vi har också fört en ekonomisk politik som haft till syfte att försöka bädda för en mera stabil situation med naturliga förutsättningar för ekonomisk tillväxt och sysselsättning.

Men det är ju när det har gällt hur den politiken skall se ut som meningarna har gått isär. De har gått isär helt enkelt av det skälet att man från socialdemokratiskt håll har vägrat att acceptera vari problemet har bestått. Man har vägrat att acceptera att här fanns ett kostnadsproblem som var det helt grundläggande. Nog sagt om det.

Nu frågar Olof Palme: Om ni nu ändå är överens om att det behövs en stimulans, varför sade ni då inte ja till vårt sjupunktsprogram, som vi har presenterat i några omgångar?

När det programmet lades fram i våras, var tiden inte inne att göra den bedömningen. Hade man följt den socialdemokratiska politiken i det skedet, hade man gjort sig skyldig till ett misstag. Nu fullföljer den nya regeringen trepartiregeringens planering. Vi kommer nu att göra den konjunkturpolitiska bedömningen, och vi kommer att presentera de förslag till åtgärder som den bedömningen kan föranleda. I det skedet får man väl i utskottet granska alla de förslag som läggs fram.

Men låt mig igen göra det påpekande som jag gjorde i mitt förra inlägg: När man från socialdemokratiskt håll nu gör ett väldigt stort nummer av att man vill förbättra för barnfamiljerna genom en engångshöjning av barnbidraget med 500 kr., så gör man det utifrån ett antagande om en annan prisutveckling än den som faktiskt blev fallet. Och redan det faktum att prisutvecklingen blev så pass mycket gynnsammare än man tidigare räknade med, innebär att man för 1978 – och det är ju för 1978 som det socialdemokratiska ekonomiska paketet väsentligen gäller – har fått den stimulans som den här extra barnbidragshöjningen i en sorts engångsinsats skulle innebära. Man får i själva verket för de flesta människor en större stimulans genom den utvecklingen än man hade fått med det här sjupunktsprogrammet.

Men vi har alltså sagt att målsättningen är mer ambitiös, att den utveckling av konsumtionen som skulle innebära en höjning på 1,5 % för 1979 är för liten. Vi vill ha en höjning på åtminstone 2,5 %, och därför kommer vi att lägga fram olika förslag i syfte att nå det målet. Där kommer vi att försöka balansera mellan kraven på en sådan stimulans och riskerna för att stimulansen blir för stor så att man inte längre kan hålla prisutvecklingen under kontroll.

Det blir naturligtvis intressant att notera hur socialdemokraterna i det läget kommer att ställa sig till de justeringar av skatteskalorna som i varje fall TCO har rest mycket starka krav på, liksom hur man från socialdemokratiskt håll kommer att bete sig för att infria de förväntningar man skapade under sommaren när man gick ut och sade att man nu inser att marginalskatterna är ett problem. Det är ju gott och väl att man gör det. Jag hoppas nu också att denna insikt skall kunna omsättas i praktiskt politiskt samarbete när regeringens stimulanspaket om några veckor når riksdagens bord.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men det är inte jag som trollar med talarordningen så att det blir förvirring i debatten här i dag.

Jag är litet förvånad över att statsministern inte svarar på den fråga jag ställde om det är praktiskt att ha medlemmar i regeringen som har ägarintressen inom näringslivet och storfinansen.

Det är naturligtvis inte särskilt egendomligt eller överraskande att medlemmar i herr Ullstens ministär har ägarintressen i svenska företag. Det visar bara på sambandet mellan folkpartiet och storfinansen, och det visar också hur löntagarna i det här landet skall se på den här regeringen.

Försvarsministern måste gå ut när regeringen diskuterar stöd till Lesjöfors bruk. Hans ägarintressen i det företaget gör att han inte får delta i besluten. Är inte det besvärande för regeringen, herr Ullsten?

Jag frågade hur det blir med den nye industriministern Huss. Enligt uppgifter har han betydande aktieposter i flera stora svenska företag som Atlas Copco, L M Ericsson, AGA och Dagens Nyheter. Men ännu mer: Han har aktier i två stora svenska banker, Sundsvallsbanken och Handelsbanken. Lägg därtill aktieposter i investmentbolagen Industrivärden, Investor, Promotion, Custos, Incentive – bolag som har ett finger med i spelet i praktiskt taget varje företag av betydelse här i landet. Det gäller naturligtvis också krisdrabbade branscher och krisföretag som kommer att bli föremål för olika stödåtgärder från regeringen under det kommande året.

Är inte detta opraktiskt, herr Ullsten? Eller tänker statsministern göra tradition av den förra statsministerns sätt att dagtinga med sina principer och blunda för industriministerns ägarintressen?

I så fall verkar det som om den politiska moralen sjunkit betydligt sedan 1930-talet. Då avgick den liberala Ekman-regeringen efter att ha haft affärer ihop med storfinansen. Men nu har vi haft en borgerlig regering i två år, där i varje fall ett av partierna, förra ekonomiministern Bohmans moderata samlingsparti, hela tiden tagit emot direkt stöd av storfinansen, och vi har fått en ny regering, där medlemmar har direkta ägarintressen i svenska företag och tillhör denna storfinans.

Jag upprepar frågan till statsministern: Är inte detta besvärande dels av praktiska skäl, för regeringsarbetet, dels med utgångspunkt i det allmänna förtroendet för politik och regeringens beroende av svenskt näringsliv och svensk storfinans?

Onsdagen den
25 oktober 1978

Allmänpolitisk
debatt

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har en känsla av att om jag och andra socialdemokrater inte funnes, så vore herr Bohman i en evig tystnad eller en evig monolog med sig själv. Vi känner naturligtvis ett starkt ansvar för att hålla honom i gång, men det hindrar inte att det får vara någon ordning på kammarens debatt.

Jag har nu bara tre minuter på mig. Låt mig först säga att Ola Ullsten har fel när han påstår att regeringen i våras tyckte att tiden inte var inne för konjunkturstimulans, alltså lät den bli att göra något. Vi sade då: Om vi inte vidtar stimulansåtgärder i vår, får vi en hög ungdomsarbetslöshet i höst. Vi har nu fått konfirmation på att tiden var inne i våras, för då hade vi sluppit en del av denna höga arbetslöshet. Det är jag alldeles övertygad om. Även nedgången i handeln och nedgången i order till hemmamarknaden hade vi delvis kunnat undvika. Nu är inte bara tiden inne, nu är det hög tid att göra något. Då har Ola Ullsten en andra försvarssyn som säger: Det blev litet bättre för barnfamiljerna än vi trodde, för prisutvecklingen har blivit litet lägre än vi trodde. Det är ett krokigt sätt att resonera på. Jag kan påpeka att sedan regeringsskiftet har matpriserna ökat med "bara" 25 % och konsumentpriserna med 20 %. Det har slagit hårt på barnfamiljernas standard – de har fått en standardsänkning. Då måste väl tiden vara inne för att försöka se till att de får en bevarad levnadsstandard.

Med Ola Ullstens eget sätt att resonera som utgångspunkt kommer jag igen fram till att det vore väldigt bra, klokt och riktigt att just nu sätta in 500 kr. i en extra barnbidragshöjning, både för barnfamiljernas levnadsstandard och för stimulansen, som bör komma så tidigt som möjligt.

Ni kanske tycker att det här är en liten fråga. Det är det inte för landets barnfamiljer. Detta extra barnbidrag skulle innebära flera tusental kronor för en flerbarnsfamilj, men framför allt är det ett uttryck för en viljeinriktning för vår del.

Vi bedömer regeringen efter dess gärningar. Vi har inga behov av några övertoner, för vi känner oss ganska trygga i vår politik. Socialdemokratin kommer att driva en politik som syftar till sysselsättning åt människorna, social rättvisa och rättfärdighet, en rättvis fördelning och en uppbyggnad av vårt näringsliv. Den politiken kommer vi att driva. Det har vi gjort förut, och det fortsätter vi med. Vi tar gärna breda lösningar för att nå detta, men vi tror att det kommer att gå bättre när vi inte längre har denna splittrade borgerliga majoritet att dras med i riksdagen.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Lars Werner har ställt en fråga till mig angående statsrådets aktier. Jag har lovat honom att jag skall svara på den frågan i morgon bitti, och då får vi ta den debatten. Jag kan dock redan nu försäkra Lars Werner om att det sätt på vilket vi kommer att sköta den här frågan på inget vis kommer att innebära att minsta misstanke kan falla över något statsråd att han i sin ämbetsutövning gynnar egna ekonomiska intressen. Vi kommer i det här avseendet i själva verket att vara mycket hårdare än vad man tidigare har

ansett sig behöva vara i motsvarande situation.

Olof Palme kommer tillbaka och vill att jag skall medge att vi hade fel när vi inte satsade på konsumtionsstimulanser i våras, som socialdemokraterna ville. Jag kan för egen del bara komma tillbaka och upprepa vad jag redan har sagt flera gånger. Vi satsade på konsumtionsstimulanser, på stimulanser av ekonomin, fast vi valde andra metoder än dem som socialdemokraterna har rekommenderat. Vi satsade på att sänka produktionskostnaderna i industrin genom att devalvera och sänka arbetsgivaravgifterna. Vi satsade på skattesänkning via indexreglering. Vi har försökt att på sikt hålla kommunalskatterna nere genom uppgörelse med kommunerna. Vi satsade på en mycket aktiv prispolitik, som gjorde att vi fick en gynnsammare prisutveckling, som i sin tur därmed gav de för löntagarna tämligen magra löneavtalen mycket mera av innehåll än de annars skulle ha fått.

Nu menar socialdemokraterna och Olof Palme att vi förde en oförsiktig politik tidigare, som innebar att vi fick väldiga prishöjningar. Ja, det är riktigt att vi hade väldiga prishöjningar, och de väldiga prishöjningarna var just en konsekvens av att vi hade väldiga kostnadsstegringar i den svenska ekonomin. Vi lät kostnaderna stiga med ungefär 45 % under samma tid som våra konkurrenter lät dem stiga med bara en tredjedel av denna höjning. Vi sade oss också att det kommer att gå åt skogen för den svenska ekonomin, om man inte gör någonting åt detta. Vi försökte att göra någonting åt det, och vi har nu lyckats med de åtgärder som vi satte in. Vi ser också att dessa åtgärder fört med sig att priserna nu stiger långsammare än de gjorde tidigare. Inflationsbekämpningen har blivit framgångsrik – naturligtvis långt ifrån så framgångsrik som vi vill att den skall bli, men vi har en gynnsam utveckling på prissidan.

Utan att avslöja någonting från de samtal som har förts mellan å ena sidan mig och andra medlemmar av regeringen och å andra sidan företrädare för löntagarorganisationerna de senaste två dagarna kan jag säga att en av de huvudsynpunkter som framfördes, för att inte säga den huvudsynpunkt som man från LO-sidan förde fram nu liksom i andra sammanhang, just var att den bästa stimulans effekten för de svenska konsumenterna uppnås om man gör vad man kan för att hålla priserna i schack. Det är då som köpvärdet hos lönerna ökar. Det är då vi kan få fart på ekonomin. Det är då vi kan skapa en trygg grund för nya investeringar och för fler jobb.

Det är den politiken vi har fört. Vi har inte lyssnat till socialdemokraternas recept. Vi har lyssnat till andras recept. Resultatet har visat sig vara positivt, och med det är vi mycket nöjda.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Jag skall villfara Gösta Bohmans begäran att inte lägga mig i de tre borgerliga partiledarnas gräl om skulden till att den borgerliga trepartiregeringen sprack, även om jag inte är säker på att de själva kommer att klara ut det. Att inte alla ville lämna regeringen har vi fått helt klart för oss efter att ha hört Gösta Bohmans tal här i dag. Jag konstaterar bara att den borgerliga regeringen inte överlevde en valperiod, men de inte fullt två år som

den satt var tillräckliga för att den skulle visa vad den gick för. Jag har inga större förhoppningar om en bättre politik när vi nu i stället fått en borgerlig enpartiregering. Också en folkpartiregering är en regering som stöder borgerligheten, som företräder kapitalägarnas intressen, som i all sin konkurrensfilosofi står för den starkares rätt och den planlösa ekonomi som skapar arbetslöshet och utslagning.

Spåren av vad trepartiregeringen åstadkom borde ha fått den samlade arbetarrörelsen att rösta nej till varje borgerlig regering. Så skedde nu inte. Folkpartiregeringen tillkom med den socialdemokratiska riksdagsgruppens passiva stöd. De socialdemokratiska rockslagsknapparna med devisen "Nej till en borgerlig regering" bör väl stå rätt lågt i kurs nu, när socialdemokraterna uttalat att stödet åt en folkpartiregering är förnuftets seger över känslan.

Jag tycker att det är en berättigad fråga som många inom arbetarrörelsen ställer med oro, nämligen om farhågorna för ett närmare samarbete mellan socialdemokraterna och folkpartiet nu håller på att besannas. Någon socialism eller någon politik i löntagarnas intressen kan man nämligen inte åstadkomma tillsammans med Ola Ullstens folkparti. Detta parti är och förblir ett av högerpartierna i politiken, även om det eller några av dess enskilda medlemmar kostar på sig punktradikalism och yviga fraser i olika sammanhang. Det enda riktiga hade varit att säga nej till varje borgerlig regering och därigenom pressa fram ett nyval.

Mot detta hävdas att landet måste ha en politisk ledning och att ett nyval skulle ha skapat problem. Detta argument är ohållbart och kortsiktigt. De borgerliga partierna har i två år visat vad de gått för. Visserligen fick de den kapitalistiska krisen emot sig – en kris förorsakad av det system som de har till uppgift att försvara – men det sätt på vilket de angrep krisen visade de borgerliga partiernas rätta ansikte. De förde en utpräglad klasspolitik för överklassen mot folkflertalet. Det gäller samtliga tre partier. De var överens om allt utom kärnkraften, eller – rättare sagt – om allt utom laddningen av ett elfte aggregat. Och det gäller inte bara att se till att landet får en regering vilken som helst, det gäller inte bara att få en regering för att vissa problem måste lösas – sådana problem står alltid på dagordningen. Det gäller själva innehållet i den politik som regeringen står för.

Vi kan inte se politiken på det sättet att det har något med ansvar för landet att göra att få fram regeringar som för en borgerlig politik. Regeringar som för en borgerlig politik gör alltid landet och löntagarna den största tjänsten genom att avgå. Därför krävde vi nyval och står fast vid att bekämpa alla borgerliga regeringar.

Vi är också medvetna om att ett nyval inte med säkerhet skulle ha fört till en bättre politik. Det skulle exempelvis bara vara en begränsad vinst att i stället för en folkpartiregering med socialdemokratiskt beroende få en till samarbete med folkpartiet anpassad socialdemokratisk ministär. Skall Sverige föras ut ur krisen krävs det en offensiv politik mot borgerligheten och de intressen den företräder. De två årens erfarenheter av borgerlig regeringspolitik ger en för de flesta löntagare, pensionärer och barnfamiljer kännbar

bakgrund till varför politiken måste vridas åt vänster, varför det krävs en offensiv politik riktad mot borgerligheten, där arbetarna och tjänstemännen, de som bygger upp detta land, sätts i främsta rummet.

Jag har tidigare redovisat hur folkpartiet har agerat i den tidigare trepartiregeringen. Man har fört samma politik som de övriga borgerliga partierna, och man är beredd att fullfölja den löntagarfientliga, arbetsgivarvänliga politik som den regeringen förde.

Till det torftiga svar som statsministern till sist lämnade på min fråga, om det inte var besvärande att i statsråds-kretsen ha medlemmar som har direkta och indirekta ägarintressen i företag som regeringen tänker lämna bidrag till, är det bara att säga: Det tycker uppenbarligen inte statsministern. Och det är också ett klarläggande svar.

Det är följdriktigt att den folkpartistiske arbetsmarknadsministern som en av den nya regeringens första åtgärder söker direkt konfrontation med löntagarna och fackföreningsrörelsen, när det gäller den nya förtroendemannalagen. Man fullföljer den gamla regeringens arbetsgivarvänliga politik.

Den skiljelinje som mest markerats mellan de borgerliga partierna har gällt energipolitiken. Folkpartiet och moderaterna har entydigt tagit ställning för storkapitalets energipolitik. Centern gick ut i valrörelsen som motståndspartiet mot kärnkraft. Men man ställde sig efter valet i spetsen för en regering som fört oss längre och längre in i kärnkraftssamhället.

Vi klandrar inte Thorbjörn Fälldin eller centern för att de lämnade regeringen, när påtryckningarna från kärnkraftsanhängarna till sist blev för hårda. Men centern, som sade sig aldrig kunna medverka i en regering som byggde fler kärnkraftverk, satte sig i en regering som i praktiken gav klartecken för ytterligare fem kärnkraftsaggregat, vilket innebär en snabbare utveckling än någonsin tidigare. Det betyder att regeringen Fälldin i praktiken mer än fördubblade Sveriges kärnkraftsberoende, eftersom de nya kärnkraftverken är betydligt större än de som togs i drift före den borgerliga regeringen.

Vi tillhör således inte dem som blir hänförda av centerledningens agerande i kärnkraftsfrågan. Men kärnkraftsmotståndets största fiender är kärnkraftsanhängarna och, politiskt, de partiledningar som går kärnkraftsindustrins och storfinansens ärenden i energipolitiken. Jag tillstår gärna att kärnkraftsmotståndet inte i första hand handlar om kamp mot centerpartiet. Visserligen har man lovat runt och låtit taktiska hänsyn gå före sak, men samtidigt har många centermedlemmar och centerorganisationer deltagit och deltar med engagemang i rörelsen mot kärnkraft. Kärnkraftsmotståndets främsta fiender finns i ledningen för Industriförbundet, Arbetsgivarföreningen, moderata samlingspartiet och folkpartiet. Och jag vill fråga socialdemokraterna, hur länge man skall göra gemensam sak med de här krafterna i energipolitiken och varför man motsätter sig förslaget om folkomröstning i kärnkraftsfrågan.

Herr talman! Från en del håll har hävdats att svensk ekonomi går mot ljusare tider. Flera s. k. konjunkturrapporter har detta som sin tro. Och herr Bohman, som förstört så många arbetarfamiljers ekonomi, säger att han skulle ha velat fortsätta sitt verk nu när resultaten börjar märkas.

Men varken Bohmans svångremspolitik eller Åslings nedläggningspolitik kan ta äran av att konjunkturena ljusnar. Det är ett normalt inslag i kapitalismens utveckling. Den pendlar mellan låg- och högkonjunkturer. Och även om vissa data tyder på en förbättring i den ekonomiska konjunkturen, så kvarstår fortfarande allvarliga problem. Konjunkturförbättringar kommer först mycket långsamt att minska arbetslösheten. Och en konjunkturförbättring hindrar inte den fortsatta nedskrotningen av svensk industri. Till det behövs en helt ny industripolitik. Och framför allt: Ser vi ekonomins utveckling i ett längre perspektiv, tenderar högkonjunkturen att bli allt svagare och kortvarigare, medan lågkonjunkturen successivt har förvärrats. Inget pekar på att detta skulle förändras. Jag tror inte att man skall ropa hej för en högkonjunktur. Kapitalismen fungerar ju så, att varje högkonjunktur är inledningen till en ny lågkonjunktur. Därför räcker inte stödpolitiken till kapitalägarna, som påbörjades under den socialdemokratiska regeringen men som slagit alla rekord under den borgerliga regeringsperioden. I stället krävs en politik som angriper kapitalägarnas makt över näringslivet.

Vi säger att det behövs en radikal arbetarpolitik. Vad menar då vi kommunister med det?

En radikal arbetarpolitik är en politik som tryggar sysselsättningen, som stoppar prisstegringar på dagligvaror och bostäder, som gör en bra bostad till en social rättighet, som tillgodoser alla barns rätt till en plats på daghem eller fritidshem, som satsar på den kollektiva trafiken i stället för på privatbilismen. En radikal arbetarpolitik sätter också stopp för det militära rustningsvansinnet. Vi måste som alliansfritt land gå i spetsen för nedrustning och avspänning.

De senaste årens erfarenheter borde ha gjort det uppenbart t. o. m. för de borgerliga partierna att det inte går att lämna åt det privata näringslivet att klara sysselsättningen. Trots en miljardrullning utan motstycke har ingenting skett som på sikt kan trygga jobben.

Den före ekonomiministern säger att ungdomsarbetslösheten i september gick ned mer än den övriga arbetslösheten. Ja, så kan bara den uttrycka sig som aldrig har gått utan jobb, som aldrig har varit arbetslös. Så lättsinnigt uttrycker sig den före ekonomiministern om ungdomsarbetslösheten, trots att det i dag finns över 50 000 arbetslösa ungdomar.

Arbetslösheten är högre än någonsin. Det är ungdomen, kvinnorna, de äldre, de handikappade och de socialt utslagna som drabbas särskilt hårt. Hundratusentals av dessa människor nås inte heller av den räcka av uppehållande åtgärder i form av beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning, 25-kronan och annat som har satts in. I sysselsättningsutredningen var samtliga partier överens om parollen "Arbete åt alla". Men det är inte den parollen som i dag styr svenskt näringsliv. I stället är det parollen "Profiter åt privatkapitalet".

Arbetslösheten kan inte bara mötas med uppehållande åtgärder, även om sådana självfallet behövs i den situation vi har försatts i. Nej, det är nödvändigt med en ny industripolitik, som frigör oss från det extrema

exportberoendet och beroendet av multinationella företag. Vi måste åstadkomma en långsiktig planering för förädling av landets råvaror och vidareförädling inom landet. Vi måste också bygga upp statliga basindustrier inom samtliga viktiga industrisektorer och utforma en inriktning av produktionen för att tillgodose grundläggande behov i samhället. En sådan planmässig omstrukturerings är enda sättet att på sikt höja sysselsättningen och ge möjligheter att bygga ut den offentliga sektorn samt tillgodose alla de behov som i dag har tillåtits släpa efter, exempelvis barnomsorg, sjukvård och åldringsvård. Att planmässigt öka antalet arbetstillfällen är grundläggande, inte bara för vars och ens rätt till ett jobb, utan också för jämställdheten mellan män och kvinnor och för kampen mot den sociala utslagningen.

Priser och hyror rakar i höjden och urholkar löntagarnas ekonomi. De borgerliga partierna berömmar sig av att prisstegringarna i år har varit lägre än på flera år. Det är i och för sig sant, men för lönarbetarna gäller att prisstegringarna ändå måste betalas, och de måste betalas med löner som baserar sig på det sämsta avtalet på många år. Det lilla löneyft man fick, som egentligen inte var mer än litet felräkningspengar, var redan flera gånger om uppslukat av föregående års extrema inflation. Vi kommunister säger att momsen på maten måste bort därför att den orättvist drabbar låginkomsttagare och barnfamiljer, och detta motverkas inte av ett par tiotus mer i barnbidrag. Detta är ett gammalt vpk-krav, som efter varje prisökning omfattas av allt fler människor.

Byggkapitalet utnyttjar hänsynslöst människors behov av en bostad. Hyreshöjningarna har överträffat alla andra prisökningar under de senaste tio åren. Därför kräver vpk hyresstopp och att staten skall gå in och subventionera de allmännyttiga bostadsföretagen. Vi kräver också förbättringar av bostadsbidragen. Men på sikt måste finansieringsformerna ändras så att byggandet av flerfamiljshus kan ske till låg och fast ränta med lån från en statlig samhällsbyggarbank. Staten måste dessutom skaffa sig kontroll över byggnads- och byggnadsmaterielindustrin och slå sönder de privatkapitalistiska trusterna, karteller och monopol som i dag behärskar marknaden.

Det här är en politik som vi har fört och tänker föra mot den borgerliga regeringen. Vi behöver en politik som utgår från de samlade värderingar som arbetarrörelsen har. Därför kritiserar vi socialdemokratin för att den har hjälpt fram en borgerlig regering genom sitt passiva stöd. Vi säger att ur en sådan regering kan aldrig komma något gott.

STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall under de 15 minuter jag har till mitt förfogande beröra ett problem, som oroar mig mycket och som vi – både här i kammaren och i alla partier – borde ägna mycken tid och tankemöda, nämligen den växande misstron mot politiker samt politikernas vilja och förmåga att komma till rätta med de svårigheter som drabbat så många människor i vårt land. Misstron kommer till uttryck på många sätt.

Ett av våra fackförbund har låtit göra en undersökning på ett antal industrier för att mäta medlemmarnas politiska intresse och engagemang.

Undersökningen visar – tvärtemot vad man kunde vänta – att det politiska engagemanget är lägst och den politiska osäkerheten och ibland likgiltigheten störst på de värst drabbade krisorterna. Det kan bara förklaras med att många av de människor som drabbats hårdast av den ekonomiska krisen, de som hyser den största oron för framtiden, de som egentligen är mest beroende av politiken – att samhället ställer upp för dem – just de börjar tappa tron på politikerna och deras förmåga att lösa problemen.

Denna allvarliga tendens styrks av undersökningar som en samhällsvetare i Lund, Harald Swedner, har gjort på det socialdemokratiska partiets uppdrag. Undersökningarna visar att många människor, som mer eller mindre frivilligt har flyttat till förorter långt från de platser där de tidigare haft sina rötter, lätt blir socialt isolerade och känner sig utestängda från gemenskapen och främmande för det etablerade samhället, antingen det framträder såsom myndigheter eller såsom politiska eller andra organisationer.

Harald Swedner fäller en hård dom över organisationerna – också de socialdemokratiska. Han menar att verksamheten ofta är alltför inkräkt, alltför krävande. En mer öppen verksamhet, där människorna kan ställa upp på sina egna villkor, skulle kunna bryta mångas isolering. Som det nu är leder isoleringen ofta till sociala problem – men också till politisk passivitet och lågt valdeltagande. Den leder i många fall till främlingskap och djup misstro mot samhälle och politiker – just bland de människor som bäst behöver politiken. Riskerna – och jag tror att den är stor – är att denna misstro kan förvandlas till en allvarlig förtroendekris mellan väljare och valda. Sker det, undermineras grundvalen för den svenska demokratin.

I valrörelsen 1976 arrangerade vi socialdemokrater en konferens i Bergslagen för att varna för krisen i gruv- och stålbranscherna och för att försöka skapa opinion för ett samlat grepp av samhälle och företag i syfte att underlätta den nödvändiga omställningen i dessa branscher. Våra varningar möttes inte bara av tystnad från borgerliga politiker och ledarskribenter, utan man fortsatte på sina håll oförtrutet att locka med rundhänta löften om 400 000 nya jobb, varav 270 000 inom industrin. Det är väl inte så underligt om många människor, som kände sin existens hotad, hellre lyssnade till lockropen än till de kärva varningsorden. De röstade borgerligt – också en del i Bergslagen.

I dag, två år senare, har antalet industrijobb minskat – inte ökat – med 100 000. 46 000 unga är utan jobb – också många i Bergslagen, där dessutom ytterligare flera tusen jobb är i fara genom strukturomvandlingen. Hela orter löper risk att förintas.

Så hotfull ter sig i dag framtiden på många orter runt om i Sverige. Är det så underligt, om de människor som blev lovade så mycket börjar förlora tron på de politiker som var så frikostiga med löften men så oförmögna att infria dem?

Vi socialdemokrater hävdade i valrörelsen 1976 att väljarna hade rätt att före valet få besked om den politik de borgerliga partierna var beredda att gemensamt föra i regeringsställning, om de vann valet. De borgerliga politikerna valde i stället den s. k. limsticketaktiken. De försökte fånga in

olika väljargrupper med oförenliga löften. I frågor där oenigheten var total – som i kärnkraftsfrågan – valde folkpartiet och moderaterna att förtiga sina program. Väljarna undanhölls oenigheten, men oenigheten fanns där. Och så gick det som det gick.

Centern försökte i valrörelsen framställa sig som småfolkets speciella parti, företrädande låginkomsttagarnas, barnfamiljernas och andra utsatta gruppers intressen. Men i regering med moderaterna drevs politiken åt höger. Klyftorna ökade. De sämst ställda drabbades hårdast av svångremspolitiken.

Är det då så underligt, om resultatet av "limsticketaktiken" i 1976 års valrörelse gjort hundratusentals väljare besvikna och ökat deras misstro mot politikerna? Så mycket mer som de i dessa dagar får höra och läsa, att det regeringssamarbete som de borgerliga för kort tid sedan bedyrade gick nära nog friktionsfritt i själva verket kännetecknades av – för att citera ledande borgerliga politiker – "två års gnagande småkriser" och slutade med "försök till politisk våldtäkt" och att en av de borgerliga partiledarna burit sig så skamligt åt att han nu, enligt moderata Svenska Dagbladet, "bär förräderiets Kains-märke i sin panna". Är det så underligt att människor förlorar tron på politikerna, om de kan beskrivas på det sättet?

I valrörelsen 1976 utsattes socialdemokraterna i vissa tongivande borgerliga tidningar för en hänsynslös smädeskampanj, där illasinnade rykten och personföljelse fick ersätta sakdebatten. Expressen gick i spetsen! Journalistisk heder, källkritisk granskning, objektivitet – allt sköts utan betänkligheter åt sidan. I stället konstruerade tidningen "affärer" på löpande band: Ett socialdemokratiskt statsråd beskylldes för att ha tagit muta, en socialdemokratisk kommunalpolitiker för att orättmätigt ha kommit över en kulturlägenhet, en socialdemokratisk partisekreterare för att ha myglat sig till ett drömställe i Stockholms skärgård.

Beskyllningarna saknade all grund, och det visste Expressens politiska ledning. Men den visste också att tidningen inte skulle kunna ställas till ansvar förrän efter valet.

Efter valet blev tidningen i alla de nämnda fallen fälld av Pressens opinionsnämnd, vilket tidningen meddelade med minsta tänkbara stil på så undanskynd plats som möjligt. Expressens politiska ledning tog antagligen de fällande domarna med jämnmod. Man hade ju lyckats i sitt uppsåt att skada arbetarrörelsen.

Är det så underligt om sådana kampanjer skapar misstro och politikerförrakt? Det är ju själva syftet med kampanjerna.

Herr talman! Nu står vi inför en ny valrörelse. Och det borde vara en självklar angelägenhet för oss alla att den förs så att människornas förtroende för politiken återställs – inte ytterligare försämras.

Vi bör anstränga oss att diskutera i sak, inte i person, att argumentera, inte misstänkliggöra. Och vi bör avstå från att ställa ut orealistiska och oförenliga löften för att locka väljarna.

Den socialdemokratiska partikongressen för en månad sedan lade grunden till den politik vi vill föra. Kongressen fattade beslut och antog program på

praktiskt taget alla samhällslivets områden.

Många av besluten kommer att redovisas av socialdemokratiska talare under den följande debatten.

Självfallet har man rätt att ifrågasätta och kritisera våra beslut och vår politik. Och vi är lika självklart beredda att ta den debatten.

Men, herr talman, det är illavarslande när moderata samlingspartiet nu går ut med en kampanj där man ger en förvanskad – för att inte säga förfalskad – bild av socialdemokratin.

Jag skall bara ta ett par exempel ur moderaternas studiematerial. Vad striden gäller.

Om socialdemokratiens familjepolitik sägs det bl. a. att den innebär att barnen är "samhällets egendom", "föräldrarna har gjort sitt, föräldrarna kan gå".

På ett annat ställe skriver man: "Socialdemokraterna ser på människorna som om de var en uppsättning ryska trädockor, dvs dockor som ser exakt likadana ut, men som är olika stora så att de kan ställas inuti varandra."

Det är, herr talman, att misstänkliggöra, inte att argumentera. Om moderaternas partiledning månar om politikens anseende bör det kampanj-materialet omedelbart dras in.

Illavarslande är det också när man på borgerligt håll åter förordar limsticketaktiken. Det mest cyniska uttrycket för den uppfattningen är en ledare i Dagens Nyheter av signaturen SEL, som hävdar att det faktum att det borgerliga regeringssamarbetet sprack ökar utsikterna till fortsatt borgerligt majoritetsinnehav och – det är väl tanken – därmed till fortsatt borgerligt regeringssamarbete efter nästa val sedan de borgerliga partierna än en gång lyckats locka väljarna med oförenliga löften.

Herr talman! Vi socialdemokrater kommer inte heller i valet 1979 att ställa ut yviga vallöften. Vad vi lovar är att den samlade arbetarrörelsen på grundval av partikongressens beslut och program skall göra sitt allra yttersta för att trygga jobben, bekämpa klassklyftor och orättvisor och på nytt skapa framtidstro i vårt land.

Jag vill sluta med att säga att vi alla – naturligtvis också jag – har en del i skulden till misstron mot politiken och politikerna. Men framför allt har vi ett gemensamt ansvar för och en gemensam uppgift i att återställa förtroendet. Så, herr talman, tror jag att vi bäst tjänar väljarna och den svenska demokratin.

KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Varje tid har sina myter och trossatser. En av de mest omhuldade föreställningarna i vår tid har varit den om de obegränsade tillväxtmöjligheterna. Hela 1900-talet har erbjudit den rika delen av världen ständigt ökande konsumtionsmöjligheter. Tekniken har upplevts som vår goda fe, i stånd att uppfylla varje önskan, om inte med detsamma så åtminstone någon gång i framtiden.

Fortfarande på 1960-talet och i början av 1970-talet gjorde man sig fantastiska framtidsvisioner om det fulländade konsumtionssamhället.

helautomatiserat och överflödande av engångsartiklar och befolkat av lyckliga masskonsumenter.

Människorna reducerades i samhällsplaneringen till köpunderlag, trafikunderlag, skolunderlag, vårdunderlag m. m. Få ville då lyssna när centern föreslog att människans sociala och psykiska situation skulle få betydelse i planeringsarbetet.

I dag är tonläget i debatten annorlunda. Alltmer börjar insikten öka om att en ohämmad fortsättning på den hittillsvarande utvecklingen varken är möjlig eller önskvärd. De krav som vi måste ställa på framtidens tekniska landvinningar, produktionssystem och konsumtionsmönster måste bli helt annorlunda. Ingenting här i världen mår väl av att drivas för långt. Också överflödssamhället bär sin egen undergång i sig om det får utvecklas utan klokhets.

Energidebatten sätter resursfrågorna i fokus. Oljan skapar miljöproblem och hotar så småningom att sina. Kärnkraften beskrevs som den stora lösningen. Verkligheten visar att vi bara ersätter ett problem med ett annat, ännu större.

Energidebatten har för många av oss blivit en demonstration av att tekniken inte är någon lyckans fe som löser våra problem utan att vi behöver bekymra oss. Tekniken har en ovärderlig förmåga att visa möjliga problemlösningar. Men ansvaret för den väg vi väljer måste vi själva ta. Människan får inte bli slav under tekniken – den måste tas i människans tjänst. Vi måste göra klart för oss vilket samhälle vi vill skapa i nuet och för framtiden och vilka konsekvenser vi vill tillåta för oss själva, för våra barn och barnbarn, liksom för många efterföljande generationer.

Energidebatten är bara en del av den framtidsdiskussion som måste föras. Den representerar bara toppen av isberget. Vi måste allvarligt begrunda hur vi hanterar naturens resurser, både lagrade och förnyelsebara, hur vi människor skall inrätta vår tillvaro i förhållande till den naturmiljö vi egentligen ingår i och hur vi vill att framtidens samhälle skall se ut. Vi politiker måste ta människors oro på allvar.

Det är inte bara olja, naturgas, kol och uran som är ändliga råvaror. Det är inte heller bara dessa råvaror som skapar problem när vi använder dem.

En lång rad råvaror som spelar en nyckelroll för vår industriella produktion hotar att sina på sikt. Koppar, nickel och aluminium är bara några exempel.

En fortsatt växande råvaruförbrukning leder till att vi utarmar kommande generationer och gör vår jord allt fattigare.

Även jordens fruktbarhet hotas av den mänskliga verksamheten på olika tekniska nivåer. Under det senaste seklet har t. ex. 5 miljarder hektar mark förvandlats till öknar och ödeland. Luftföroreningarna förgiftar människor, djur och växtlighet. Oroande tecken på klimatförändringar följer i utvecklingens spår. Skogsskövlingar leder till översvämningskatastrofer och rubbad vattenbalans.

Det är vi i de rika länderna i världen som svarar för den alldeles övervägande delen av resursförbrukningen och miljöbelastningen. En fjär-

dedel av jordens befolkning svarar för fyra femtedelar av all konsumtion i världen. Skulle hela världens befolkning ha samma konsumtionsnivå som vi anser självklar här i Sverige så skulle det omedelbart kräva ungefär en tiodubbling av världens resursförbrukning. Detta enkla faktum räcker för att illustrera det orimliga och orättfärdiga i dagens världsekonomi.

Situationen kräver ett konstruktivt och konkret internationellt samarbete kring resurshushållning och resursfördelning. Det är ett krav som vi också drivit från svensk sida, bl. a. i FN. Som ett led i detta arbete har Sverige förklarat sig berett att finansiera ett FN-symposium kring resursfrågorna.

Låt oss hoppas att tiden nu är inne för en ny syn på de här frågorna i alla sammanhang, inte minst de internationella.

Också i vår egen biståndspolitik är det nödvändigt att vi arbetar utifrån en ekologisk grundsyn. Vi måste vara helt på det klara med de ekologiska konsekvenserna av den teknik som vi är med om att införa i andra delar av världen. Vi måste medverka i insatser som syftar till att förbättra miljösituationen i u-länderna. Vi måste hjälpa till att utveckla en teknik som kanske bättre än den hos oss gängse är anpassad till u-ländernas behov och förutsättningar.

Det resursbevarande samhället behövs för att tillgodose de oerhörda behoven i den fattigaste delen av världen. Vi har all anledning att försöka se på oss själva med t. ex. afrikanska eller asiatiska ögon. De vita folken har en stor skuldbörda både politiskt och ekonomiskt till de länge förtryckta. Den illegala Smithregimens terrorbombningar mot flyktingläger i Zambia är ett färskt exempel på hur denna skuldbörda bara växer.

Den kanske allra mest groteska formen av globalt resursslöseri utgör rustningarna. Världens nationer lägger varje år ned omkring 2 000 miljarder kronor på att öka sin förmåga att förgöra varandra. Samtidigt satsar västländerna bara omkring 45 miljarder kronor på internationellt bistånd för att försöka lösa världsbefolkningens mest överhängande försörjningsproblem. Var finns solidariteten? Situationen är ett kusligt bevis på maktbegärets, misstänksamhetens och rädslans seger över förnuftet. Tekniken har förvisso fört världens folk närmare varandra och gjort vår tillvaro alltmer internationaliserad. Men det sätt på vilket vi hanterar våra resurser gör det rätt att ställa frågan om människans mognad hunnit med i den utveckling som skett.

Arbetet för nedrustning är svårt och oändligt tålamodsprövande. Vi får inte ge upp. Det handlar om människans möjligheter till fortbestånd.

Kärnvapen och risken för ett kärnvapenkrig ligger som en ständig mara över mänskligheten. Den s. k. terrorbalansen mellan supermakterna kan liknas vid en balansakt ständigt på vulkanens rand. Risken för att kärnvapeninnehavet skall spridas till allt fler stater gör framtidsperspektiven än mer skräckfyllda.

Risken för kärnvapenspridning hänger intimt samman med spridningen av kärnkraftstekniken. Därför är det så viktigt att slå vakt om och stärka den internationella kontrollen av kärnkraften. Men vi måste också medverka till att utveckla de realistiska alternativen till kärnkraft.

En nyckelroll i sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen spelar upparbetningen av kärnkraftsavfallet. Det är i den processen som aktivt uran och plutonium avskiljs från det övriga avfallet. Upparbetningen har ibland framställts som ett sätt att underlätta hanteringen av det högaktiva avfallet. Det kan det kanske vara, om man återanvänder dessa ämnen. Men det förutsätter att man antingen använder höganrikat bränsle i vanliga reaktorer eller går över till briderteknik. I bägge fallen drar man på sig miljörisker som är långt värre än dem vi i dag diskuterar i samband med kärnkraften. Utan återanvändning blir problemen med slutförvaringen å andra sidan snarast större än om man har blandat avfall.

Det finns alltså inga miljöskäl som talar för upparbetning. Många sådana skäl talar tvärtom emot. I strävan att förhindra kärnvapenspridning är upparbetningen ett stort hinder. Enligt min uppfattning finns det alltmer av både miljö- och nedrustningsskäl som talar emot upparbetning som en metod att hantera kärnkraftsavfall.

Herr talman! Det faktum att resursfrågorna i så hög grad är internationella problem får inte leda till att vi här hemma sätter oss ned med armarna i kors. Vår erfarenhet säger oss att arbetet att nå fram till internationella överenskommelser kräver lång tid och att framstegen hittills är så små att de knappast är skönjbara. Vi måste ta vårt ansvar själva här i vårt land, här i Sverige.

Under en mycket lång följd av år lade centern fram motioner med krav på en resurshushållningsplan. Tanken var att den skulle bilda underlaget för en utveckling mot ett mer resurshushållande samhälle. Vi måste utveckla produktionsmetoder som innebär att vi bättre utnyttjar råvarorna och minimerar påfrestningarna på miljön. Vi måste skapa en varuproduktion där kvalitet och hållbarhet sätts i första rummet. Vi måste se till att vi kan återanvända råvaruinnehållet i de varor vi använt. Vi måste få en konsumtion som utgår ifrån medvetande om vad vi verkligen behöver och vad som är onödigt slöseri. Vi måste kort sagt lära oss att bruka utan att förbruka.

Centerkravet om en resurshushållningsplan avsågs konsekvent av riksdagsmajoriteten. Först i och med majoritetsskiftet i 1976 års val fick vi politiska förutsättningar här i landet att ta itu med de här frågorna. Regeringen Fäldin tillsatte en utredning, miljö- och resurskommittén, med uppgift att ta fram underlag för framtidens resurspolitik i vårt land.

En ekologisk grundsyn ställer nya krav på forskningen i vårt land. Kravet på ett resursbevarande samhälle innebär inte att teknikens roll blir mindre. Vi ställer stora förhoppningar på teknik och vetenskap. Men teknik och vetenskap svarar bara på de frågor vi ställer. Det är frågorna som måste bli annorlunda i framtiden, och därmed lär svaren också bli det. Vi måste lära oss mer om de ekologiska samband vi själva ingår i. Vi måste utveckla nya produktionsmetoder. Vi måste undersöka möjligheterna att ersätta lagrade råvaror med förnyelsebara.

Vad som under de två senaste åren har skett på energiforskningens område är ett bra exempel. I forskar- och uppfinnarvärlden sjuder det i dag av idéer som kan visa sig fruktbara för framtidens uthålliga och miljövänliga

energisystem. Låt oss hoppas att vi kan få till stånd en liknande utveckling på många andra områden.

Herr talman! Också i vårt politiska dagsarbete är det viktigt att miljö- och resurshänsyn ständigt finns i vårt medvetande. Vi måste alltid ställa oss frågan om priset för våra åtgärder eller bristen på åtgärder. Det gäller inte enbart, kanske inte ens i första hand, det ekonomiska priset. Det måste också gälla priset för vår natur, vår egen hälsa och våra efterkommandes. Konfliktområdena är många och kommer säkert att förbli så även i framtiden. Kortsiktiga ekonomiska hänsyn har en genomslagskraft som bokstavligen talat är livsfarlig på längre sikt. Tiden har kommit då vi måste sätta livet och det levande i första rummet.

Debatten om åkermarken är belysande. Åkermark är så praktisk för allt möjligt. Den är ofta välbelägen och lätt att utnyttja. Även där andra möjligheter finns är frestelsen stor att utnyttja åkermark för motorvägar, bostadsområden, industriområden, flygplatser m. m. Många betraktar alla de här sakerna som viktigare än jordbruk. Men vad är egentligen viktigare än mat i en värld där undernärda och svältande människor kan räknas i miljarder.

Det borde vara en självklarhet att den mark som är bäst lämpad för livsmedelsproduktion också reserverades för det ändamålet. Regeringen Färdin tillämpade den principen på ett konsekvent sätt. Jag hoppas att den politiken kommer att fullföljas.

Ett resursbevarande samhälle är något som inte kan skapas enbart av politiker. Det kan inte bara komma till uppifrån genom beslut av regering och riksdag. Det måste bygga på ett engagemang hos alla människor. De viktigaste besluten är ändå de som fattas av den enskilda människan i hennes vardagssituation. Alltför länge har vi levat i en illusionernas värld där vi trott att källorna aldrig sinar. Vi har vant oss vid en slit-och-släng-mentalitet som inte har någon framtid. Materialismen i det moderna industrisamhället har paradoxalt nog urartat i ett förakt för de materiella tingen.

Vi måste få tillbaka något av gamla tiders respekt för tingen. Vi måste åter lära oss att vårda det vi har. Likadant är det med vår inställning till naturen i vår närmaste omgivning. Ingen lagstiftning i världen kan ersätta den enskildes ansvarstagande i hans umgänge med naturen.

Människans förmåga och vilja att ta ansvar hänger i hög grad samman med hur samhället ser ut. Många människor upplever i dag ett främlingskap i de miljöer där de lever och verkar. I ett centraliserat stordriftssamhälle där livsfunktioner som boende, arbete, fritid och mänsklig kontakt ofta är starkt skilda från varandra blir detta följd. Det är lätt att förstå att känslan av främlingskap och vanmakt kan förkväva viljan att ta ansvar. Vi måste arbeta för ett samhälle, som erbjuder livsmiljöer som den enskilda människan kan ha överblick över, öva inflytande på och ta ansvar för. Ett decentraliserat samhälle kan fylla de här villkoren. Det är en förutsättning för att vi skall kunna utveckla ett resursbevarande samhälle som bygger, inte på tvång, utan på varje människas engagemang.

Vi måste anpassa samhällsstrukturen till människans verkliga behov inom

de ramar som naturen ger oss. Det är hög tid för alternativ – alternativ som är bäst för våra barn i nuet, som vuxna och som äldre.

Jag tror inte att det är möjligt att i framtiden, i ett samhälle som vårt, utlova en ständig stegring av den sorts levnadsstandard som tar sig uttryck i mängden varor som man kan köpa. Världens förmåga att producera råvaror och ta emot vårt avfall kommer inte att tillåta detta. Solidariteten med en utarmad majoritet av världens befolkning borde förbjuda oss det. Men kanske är det inte heller det vi önskar oss för framtiden. Kanske är det inte ökade kvantiteter vi vill ha utan bättre kvalitet, bra och ändamålsenliga saker som håller länge. Vi måste ersätta mänsklig gemenskap och kontakt med en frisk och ren natur, meningsfullt arbete, en stimulerande fritid och en livsmiljö som vi själva kan vara med och forma och som vi kan trivas i. Vi måste ha ett jämställdhetens samhälle, som ger någonting positivt åt varje människa – ett samhälle där barn och äldre, sjuka och handikappade lever i gemenskap som medmänniskor. Vi måste ha ett samhälle med livskvalitet.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! I allt utom energifrågan fungerade samarbetet inom trepartiregeringen alldeles förträffligt. Jag vill säga som en personlig reflexion att jag såsom tillträdande regeringsledamot för två år sedan blev överraskad över hur bra och hur lätt det gick att samarbeta, trots att det ändå var fråga om tre partier med olika program. Till stor del sammanhängde det naturligtvis med den skickliga ledning av regeringen som statsministern utövade under dessa två år. Det är viktigt att slå fast, även om det nu tillhör det förflutna, att samarbetet mellan de tre regeringspartierna gick så bra som det gjorde helt enkelt därför att det i sin tur har sin betydelse för framtiden när det gäller att återskapa förtroendet för ett samarbete mellan de borgerliga partierna inom ramen för en trepartiregering.

Detta goda samarbete avsatte också goda resultat, som redan har redovisats av olika företrädare för de borgerliga partierna. Det är inte minst på det ekonomiska området som det nu finns möjligheter att se att väsentliga förbättringar har åstadkommit. Vi har på den korta tid som två år ändå är tagit oss ur en mycket djupgående ekonomisk kris – en kris som till en del har att göra med svårigheter som alla i-länder har utsatts för men som också var hemmatillverkad i Sverige på grund av en tokig ekonomisk politik förd under åren 1974 och 1975 och under inledningen av 1976. Denna ekonomiska politik ledde framför allt till våldsamma kostnadsstegringar, som förpassade många av de olika branscherna i landets ekonomi ut i svårartade krisförhållanden.

Man kan på olika sätt nu slå fast hur denna förbättring kan iakttas. Prisstegringarna är avsevärt lägre i år än vad de har varit tidigare under en lång följd av år, och vi kan se att de i Sverige kommer att bli lägre än i andra länder och att man kommer att med god marginal underskrida den prisstegrings-siffran som finns nämnd som en gräns i avtalen på arbetsmarknaden.

Det har också, som har påpekats här, skett en oerhört omfattande omsvängning i utrikeshandeln, innebärande en förbättring i vår handelsba-

lans med ungefär 10 miljarder kronor. Nu är ju handelsbalansen inte något som varje medborgare går omkring och tänker på dagligen, men den har sin oerhört stora betydelse, eftersom man endast genom en balans i betalningarna med omvärlden kan undvika mycket smärtsamma ingrepp, som förvisso skulle kännas för varje medborgare. Regeringens insatser har lyckats att vrida utvecklingen rätt på denna punkt.

Det är också viktigt att slå fast att det inom de områden där man nu kan iakttä ekonomiska förbättringar hade skett en gradvis försvagning i svensk ekonomi sedan en lång följd av år tillbaka. Det är egentligen inte så att dessa olika svaghetstecken plötsligt uppdagades år 1976, utan alla som vill det kan se hur antalet anställda inom industrin, utrikeshandelsbalansen och liknande faktorer uppvisade en gradvis försämring av Sveriges ekonomiska läge, som doldes under åren 1974, 1975 och 1976 genom en synnerligen kraftig upplåning i utlandet.

Också trepartiregeringen hade att fortsätta med denna upplåning, eftersom det inte går att omedelbart vrida den ekonomiska utvecklingen rätt när den en gång har gått snett, men vi kan nu se hur vi är på god väg att komma i ett ekonomiskt läge, som gör det möjligt för oss att leva på våra egna resurser i Sverige.

Det är också viktigt att slå fast att dessa framsteg har uppnåtts med generella ekonomisk-politiska medel. Självklart har den tidigare regeringen varit tvungen att i en lång rad krisbranscher göra punktvisa insatser i mycket stor omfattning, men de klara och stora omsvängningarna till ett bättre ekonomiskt läge än vad som nu syns i prisutveckling, utrikeshandel och annat har åstadkommits genom generella ekonomisk-politiska insatser, där man har förlitat sig på marknadskrafter, för det är faktiskt det man gör när man ändrar landets växelkurs, som vi har gjort, eller när man sänker löneskatter i den omfattning som vi har gjort. Det här är generella ekonomisk-politiska åtgärder i förlitan på att marknadskrafter skall vända utvecklingen till det bättre. På samma sätt är det med de sänkningar av inkomstskatter som vi har gjort, den indexreglering av skatteskalor som är beslutad och som har gjort det möjligt för arbetsmarknadens parter att sluta ett rimligt tvåårsavtal och ta sin del av ansvaret, de räntesänkningar som regeringen har vidtagit och som ett led häri också de förbättringar som har genomförts i exportfinansiering.

Det är som sagt generella ekonomisk-politiska insatser i förlitan på arbetsmarknadens krafter, en helt annan ekonomisk politik än socialdemokraterna vill stå för. De har i stället de sista åren av sitt regeringsinnehav stått för en politik som skapade dessa kriser. Det är därför också följdriktigt att socialdemokraterna under trepartiregeringens tid, när de här ingreppen vidtogs, systematiskt sade nej. Man var emot växelkursändringen, man var emot sänkningen av löneskatter. I stället hade man förslag på omfattande höjningar av olika skatter och avgifter. Läger man ihop detta, herr talman, kommer man fram till att kostnadsläget för svenskt näringsliv i förhållande till omvärlden skulle ha varit ungefär 25 % högre i dag än det nu är. När jag har hört företrädare för socialdemokraterna tala om svårigheter i olika

branscher, krisorter och annat, har jag tänkt: Vilka kriser skulle det inte ha varit i textilindustrin, i skoindustrin, i stålindustrin, om man nu skulle ha haft att kämpa med ett 25 % högre kostnadsläge än det som vi faktiskt har fått tack vare regeringens framgångsrika insatser.

Men de här framgångarna får icke överskugga att här finns allvarliga, stora, långsiktiga problem, som den tidigare regeringen endast hade hunnit ta ett första grepp på för att försöka komma till rätta med.

Det vore djupt olyckligt om de uppsving som man nu kan få i produktiviteten skulle tolkas som om alla problem vore överstånna. De uppsving som nu kommer är mer beroende på att man kan helt utnyttja produktionsapparaten till följd av förbättrat kostnadsläge och förbättrad konkurrenskraft. Men kvar står problemet att få hela kapaciteten att öka, att få en långsiktig styrka i utvecklingen.

Vi måste vara medvetna om att svensk ekonomisk tillväxt måste komma att öka för att man skall kunna lösa spänningarna mellan olika grupper och tillgodose krav på förbättringar, inte minst mellan det växande antalet pensionärer och aktiva yrkesarbetande. Vi måste vara medvetna om den oerhört knivskarpa konkurrens som råder på världsmarknaderna och där varannan svensk industriarbetare är beroende av att den konkurrensen kan klaras. Vi skall vara medvetna om det allra mest som många tecken tyder på att detta konkurrenstryck håller på att skärpas genom att det är ett antal länder som vinner i ekonomisk slagkraft tack vare att de övergett mycket av byråkrati och inåtvänd ekonomisk planering och i stället satsar mer på utrikeshandel och den vägen uppnår ekonomisk tillväxt.

För att vi skall kunna klara dessa långsiktiga svårigheter och utmaningar i svensk ekonomi måste vi föra en ekonomisk politik som gör att det lönar sig att arbeta, att utbilda sig, att starta företag. Detta innebär att ett planmässigt arbete på att sänka skattetrycket är nödvändigt. Endast om vi sänker skattetrycket kommer vi att få så mycket fart i svensk ekonomi att man kan klara sysselsättningen och för den delen även klara att få en ekonomisk utveckling sådan att vi får några skatteinkomster i framtiden.

När man kräver en sänkning av skattetrycket innebär det inte nödvändigtvis att staten skall ha färre antal kronor att röra sig med i en framtid. Jag menar att vi måste sänka skattetrycket så att den framtida ekonomiska utvecklingen inte skall avstanna, vilket skulle leda till att staten får mindre skatteinkomster. Det är vid detta allvarliga vägskil vi befinner oss f. n.

Skattetrycket måste sänkas så att flit och hederlighet i Sverige inte alldeles skall komma i vanrykte.

Detta behövs också för att ge tillräcklig dynamik åt vårt näringsliv och en tilltro till framtiden. Det socialdemokratiska långtgående hotet om att införa kollektiva löntagarfonder försvårar redan utvecklingen. Varje företagare som tänker sig satsa en del av sina pengar för att bygga ut sitt företag sätter sig ned – det tar jag för givet – och funderar på om han verkligen skall göra det. Lyckas han och har framgång, är det risk att det blir några löntagarfonder och Landsorganisationen som tar över. Jag är övertygad om att detta hot om löntagarfonder redan nu ökar svårigheten att skapa sysselsättning och

utveckling i Sverige. En bit av arbetslösheten har att göra med de socialdemokratiska hoten om att införa kollektiva löntagarfonder.

Detta är inte minst allvarligt när det gäller ungdomsarbetslösheten. Vid utvidgning och nystartande av företag är det ofta ungdom som träder ut på arbetsmarknaden och får den första chansen. En bit av ungdomsarbetslösheten f. n. har också att göra med hotet från socialdemokratisk sida att införa löntagarfonder.

Det är också viktigt, herr talman, att vi gör absolut klart för oss att i vår ekonomi krävs omställningsförmåga och en rörlig arbetsmarknad. Sådant skapar påfrestningar, men påfrestningarna för de många svenska medborgarna kommer att bli mycket större om man underlåter att i tid anpassa sig till förändrade villkor i utlandet. Man skall inte tro att man kan skydda svensk exportindustri genom olika handelshinder eller någonting annat som skulle kunna avskärma den. Den svenska exportindustrin måste klaras på världsmarknaden. Den verkligheten måste vi i tid göra klar för oss.

Forskning och utbildning är, herr talman, någonting mycket betydelsefullt för att vi skall kunna hålla kvaliteten i svensk ekonomi. Också socialdemokraterna talar nu om forskning och utveckling, och det är bra. Det är bara att konstatera att under en följd av år försökte socialdemokraterna starkt motverka att företag och universitet skulle kunna ha ett samspel för att göra det möjligt att snabbt nyttiggöra landvinningar i forskningen. Framför allt, herr talman, är det viktigt att vi i Sverige slår fast att vi kan hojta på forskning hur mycket vi vill, men vi kommer att få dålig forskning om vi inte har bra forskare, och bra forskare kommer vi aldrig att få om vi inte har bra utbildning. Bra utbildning kommer vi aldrig att få om man inte vill göra klart för sig att skola och universitet är arbetsplatser, där en aldrig så nymodig pedagogik inte gör det möjligt att kompensera den egna individens arbetsinsatser. Det är ett farligt bedrägeri som f. n. bedrivs, där man försöker låtsas som om elever egentligen inte behöver jobba, det behövs inte någon ansträngning. Det är ett utomordentligt farligt bedrägeri för de många enskilda människorna och för landets ekonomiska utveckling till ett mänskligt och humanistiskt samhälle. Jag har konstaterat att socialdemokratiska partistyrelsen i samband med partiets kongress sade att det finns en del svagheter i skolan, men att de mest beror på att arvet från den gamla lärdomsskolan lever kvar i alltför hög grad. Jag tror att man lurar sig ofantligt om man tror att oredan i skolan f. n. har att göra med att det finns för mycket kvar av den gamla lärdomsskolan.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEFBO:

Herr talman! Vi har under några veckor fått ganska många rapporter om svensk ekonomi. Låt mig påminna om ett par av dem.

Konjunkturinstitutet menar att utvecklingen under 1978 är klart gynnsammare än vad man i våras trodde att den skulle bli. Och utsikterna för den svenska ekonomin under 1979 ter sig tämligen gynnsamma. En betydande tillväxt är att vänta. BNP beräknas öka med så mycket som 4 %. Produktiviteten kommer att återhämtas. Den svenska exporten och den inhemska

efterfrågan kommer att öka. Både den privata och den offentliga konsumtionen väntas också öka. Konsumentpriserna väntas stiga måttfullt, inte bara jämfört med 1977 och 1978 utan även jämfört med hela 1970-talet.

Några mörka punkter finns i bilden. Sysselsättningsläget skulle förbättras först in på nästa år, och investeringarna kommer visserligen att öka men ändå att ligga på en låg nivå.

LO säger i sin höstrapport ungefär detsamma. Man har på flera punkter lägre siffror och inte fullt så stora förväntningar i fråga om tillväxt, konsumtion och investeringar. Man får ändå en bild av, som det sägs i rapporten, en inte oväsentlig allmän tillväxt nästa år.

En av våra större affärsbanker säger i sin översikt att den svenska ekonomins situation nu håller på att ljusna i flera avseenden: stigande orderingång till industrin, förbättrad handelsbalans och dämpad inflations-takt. Och förbättringarna går snabbare än flertalet bedömare för ett halvår sedan räknade med.

Det är alltså en på många sätt ljusare bild – ingalunda problemfri, men ändå en bild med fler och starkare positiva inslag än vi mött under några år. Somliga kanske t. o. m. skulle säga att nu är krisen över. Men vi har också fått några rapporter som även talar om en problemfylld framtid.

Ett amerikanskt konsultbolag har granskat svensk ekonomi och lämnat en omfattande rapport. Man kan självfallet ha olika meningar om rapportens kvalitet och innehåll, och jag vill nog sätta några frågetecken kring flera av synpunkterna, men rapporten ger ändå en analys av ekonomi och näringsliv som är intressant att läsa. Konsultbolaget säger bl. a. att det kommer att krävas en målmedveten och djupgående omstrukturering av den svenska industrin om Sverige i framtiden skall kunna försvara sin ställning på världsmarknaden och sin höga levnadsstandard. Investeringsnivån och investeringsmönstret måste höjas resp. förändras. Huvudproblemet för Sverige är, säger man, inte längre den höga kostnadsnivån och kapitalbrist och inte heller den offentliga sektorn. Huvudproblemet är att de råvarubaserade branscher på vilka vi tidigare levat högt, järn, skog och stål, definitivt har sin storhetstid bakom sig. Man talar om sektorer på nedgång och friska sektorer i svensk industri. På nedgång är stål, specialstål, järnmalm, skog och varv. Friska är verkstadsindustri, kemisk industri och transportindustri utom varv.

Det är inte lätt att omstrukturera, och den internationella konkurrensen hårdnar. Världshandeln ökar inte i samma takt som förut. Sverige har en del goda förutsättningar: kunniga yrkesarbetare, skickliga företagsledare osv., men näringspolitiken har hittills varit för kortsiktig och för defensiv. Flera av våra konkurrentländer är mera målmedvetna och konstruktiva. Men Sverige har goda chanser i flera tillväxtbranscher, förutsatt att vi för en industripolitik som främjar tillväxt i industrin.

Den bild av svensk ekonomi som vi nu möter i en lång rad av ekonomiska rapporter är alltså denna: Sveriges ekonomiska läge är nu i flera avseenden bättre än under de senaste två tre åren, och utsikterna för det kommande året är gynnsamma. Det finns emellertid fortfarande flera problem. Uppgången

sker sakta och från en låg nivå. Också i en stark ekonomi kommer vi att möta problem. Fortlöpande omstruktureringar kan ställa flera branscher och orter i en besvärlig situation. Samstämmigheten bland ekonomiska bedömare – antingen de är förankrade i forskning, arbetsmarknad, banker, näringsliv, organisationer eller partier – är nu ovanligt stor.

Sveriges riksdag har emellertid via en riksdagsmotion fått en annan bild av det ekonomiska läget. Jag tänker på den socialdemokratiska partimotionen om den ekonomiska politiken. Man säger i den att oron och osäkerheten sprider sig i det svenska samhället, hundratusentals löntagare och deras familjer lever i ständig ovisshet. I beskrivningen av nuläget och i bedömningen av framtiden nämner man inte mycket om alla de fakta som vi möter i andra rapporter, inte mycket om ökad tillväxt och produktivitet, om stigande orderingång, om bättre handelsbalans och lägre inflationstakt. Man talar i stället om låga industriinvesteringar och bostadsinvesteringar, om svag utveckling av hushållens disponibla inkomster. Och detta senare är en del av verkligheten, en del som andra bedömare också har med i sina bilder, men det första är också en del, en väsentlig del, ty det visar hur svensk ekonomi sakta men säkert återfår aktivitet och styrka. Det blir en helt oriktig och falsk bild, om man inte visar båda sidorna.

Svensk politisk och ekonomisk debatt har ju ofta ett behov av att schematisera och förenkla. Somliga finner bara en rad data som visar hur mörk tillvaron ter sig, hur nedåtgående olika trender är. Somliga finner bara en rad positiva inslag, uppåtgående trender osv. Men verkligheten är inte så enkel. Tillvaron är inte så nattsvart som en del vill ge intryck av, och inte heller så problemfri som andra vill ge intryck av.

Det finns i dag ingen grund för att säga att alla problem är lösta. Men det finns inte heller någon grund för att ge en allmän bild av oro och osäkerhet i svensk ekonomi. Den svenska ekonomin är nu i flera avseenden starkare än under tidigare år under 1970-talet. Jag jämför då inte bara med de svaga åren utan också med de goda och med 1970-talet som helhet.

Den nya regeringen ser det som en av sina mest centrala uppgifter att fullfölja arbetet på att skapa balans i svensk samhällsekonomi och att förbättra vårt näringslivs konkurrensförmåga. Det är bara en stark ekonomi som ger oss möjligheter att förverkliga en målmedveten reformpolitik och trygga sysselsättning och framsteg. Några uppgifter är särskilt väsentliga.

Stabila priser är ett av de viktigaste och svåraste målen. Det har vi i Sverige liksom många andra länder fått uppleva. Prisuppgången under 1977 är en illustration. Våra priser steg under året med 12–13 %. Det finns debattörer som tycks vilja göra 1977 till det enda året under 1970-talet. Det politiska minnet är högst begränsat. Men prisuppgången under 1970-talet har i genomsnitt varit drygt 10 %. 1978 tycks bli ett av de bättre åren. Prisuppgången kommer kanske att stanna vid 8 %.

Konjunkturinstitutet bedömer att prisuppgången under 1979 kan stanna vid 5–6 %. Det är i och för sig inget tillfredsställande tal. Det vore en fördel för svensk ekonomi, för våra löntagare och för våra pensionärer, det vore gynnsamt för våra företag och deras möjligheter att sälja på hemmamark-

naden och exportmarknaden, om vi kunde ytterligare begränsa prisökningarna. Men stannar de vid den nivå som konjunkturinstitutet nämner i sin prognos så är det ändå ett hyggligt resultat. Det kommer att fordra bestämda insatser av regering och riksdag, av arbetsmarknadens organisationer och näringslivet att nå det målet.

Regeringen kommer att medverka med en restriktiv prispolitik, en skattereform och en fasthet i hanteringen av statliga taxor och avgifter. Det finns faktorer som den inte kan påverka – internationella råvaruprishöjningar t. ex. Regeringen kommer dock att inrikta samhällets prispolitik på att så långt som möjligt stabilisera priserna.

Trygg sysselsättning är ett annat viktigt men också svårt mål, även om vi i Sverige lyckats bättre än man gjort i många andra länder, och under detta år bättre än tidigare regering i början av 1970-talet. Vi har en hög sysselsättning i Sverige: omkring 4,1 miljoner är sysselsatta, och det är flera än tidigare år. Detta faktum bör vi inte glömma.

Men vi har också en hög arbetslöshet – ett faktum som nuvarande regering förvisso är medveten om. Vi kommer därför att satsa hårt på att få en arbetsmarknad med flera och trygga jobb.

Flera av de beslut som fattades under 1977 och 1978 har medverkat till att svenskt näringsliv nu håller på att återvinna konkurrenskraft och styrka och därmed får möjlighet att anställa flera människor. Vi vet att det kommer att erfordras fortsatta, omfattande statliga insatser för att i samverkan med kommuner, företag och fackliga organisationer bevara jobb och skapa nya jobb. Också fortsättningsvis kommer sådana insatser att vara så väsentliga att man måste acceptera stora statliga budgetunderskott. Jag har sagt – och jag har den grundsynen i nuvarande budgetarbete – att det är nödvändigare att få en arbetsmarknad i balans än att få en statsbudget i balans. De ytterligare stimulanser av vår ekonomi genom sänkt inkomstskatt och förbättrade barnbidrag som Ola Ullsten aviserat tidigare i dag bör medverka till att vi får en högre aktivitet i vår ekonomi och därmed flera och tryggare jobb.

Men det behövs också omfattande och långsiktiga strukturinsatser. Jag vill, som sagt, inte instämma i flera av de synpunkter som lagts fram i en aktuell konsultrapport om svenskt näringsliv, men jag tror att det är en riktig bedömning att det krävs en målmedveten och djupgående omstrukturering av den svenska industrin, om Sverige skall kunna bevara sin ställning i världsekonomin. Vi har fattat en rad beslut som kommer att medverka till att förnya och utveckla vårt näringsliv. Jag vill, förutom vad jag redan har sagt om den ekonomiska politiken, om löneskatter och växelkurser och annat, nämna besluten om mindre och medelstora företags framtida utveckling, om utvecklingsfonder, kreditstöd, reformerad företagsbeskattning, exportstöd och andra exportfrämjande åtgärder. Dit hör också besluten om arbetsmarknadspolitiken, om arbetsmarknadsverkets resurser och om nyrekryteringsstödet.

Vi har emellertid långt kvar inom alla partier och organisationer, innan vi formulerat en mera långsiktig näringspolitik. Vilken är samhällets, vilken är företagsledningarnas, vilken är de anställdas roll när det gäller att medverka

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

till en förnyelse av vårt näringsliv? Skall samhället medverka till, kanske initiera strukturomdaningar? Skall man gå in i företag och skapa nya enheter? Jag vill söka svaret på de frågorna utifrån en grundövertygelse om marknadsekonomins styrka och värde i en vital demokrati men också i ett medvetande om att lösningar för framtiden måste sökas i nära samverkan mellan samhälle, företag och löntagare.

En fast budgetpolitik är en tredje uppgift. Hur svår den blir återstår att se. Vi har betydande statliga budgetunderskott, och landstingen och kommunerna har ett besvärligt budgetarbete. Det gångna statliga budgetåret slutade med ett underskott om närmare 26 miljarder, det nuvarande kommer att sluta med ännu högre budgetunderskott, och olika prognoser och flerårsbudgeter visar att vi kommer att få arbeta med betydande budgetunderskott långt in i 1980-talet. Det finns de som roar sig med sifferjämförelser mellan nuläge och tidigare läge. För att det skall bli effektivt rör man sig ibland med budgetår, ibland med kalenderår, och söker ständigt lägsta siffra resp. högsta siffra men glömmer sådana ting som statens budgetvolym och balansens andel av statsbudget och BNP.

Statens budgetperspektiv är oroande. Jag har sagt att siffrorna i flerårsbudgeter är en allvarlig signal för alla politiker i regering, riksdag, landsting och kommuner. Statens budgetunderskott är stora och kommer även under tämligen gynnsamma omständigheter kommande år att ligga kvar på en hög nivå. Därför måste arbetet med nästa statsbudget präglas av stramhet. Det är i nuvarande parlamentariska läge nödvändigt att riksdagspartiernas arbete präglas av ansvar för landets ekonomi. Samtliga partier måste vara beredda att inta en restriktiv attityd till reformer som ställer stora anspråk på statens budget. Insatser för sysselsättning och social omsorg måste komma i första hand. Det är inte möjligt att på långt när tillgodose alla de krav och önskemål som framförs från olika håll.

Nu har jag under dagens debatt noterat att flera talare, bland dem de stora riksdagspartiernas ledare, har betonat nödvändigheten av fasthet och av att undvika påslag på budgetförslag. Jag utgår ifrån att man menar allvar med sina ord och att man kommer att visa det ansvaret i det dagliga riksdagsarbetet. Då kan vi, herr talman, med en hygglig grad av tillförsikt se fram mot de kommande åren. Men det gäller verkligen att från alla håll bemöda sig att leva upp till de uttalade orden.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I dag var man för första gången på länge litet nyfiken på hur debatten skulle förlöpa. Man kunde eventuellt vänta sig starka motsättningar mellan partiledarna. Det blev annorlunda. Efter att ha hört de tre f. d. regeringskollegerna och Olof Palme i den inledande debattrundan känner man sig frestad att ändra på en pjästitel av Pirandello och tala om "fyra partiledare som söker en författare". Det är efter dagens debatt, tycker jag, helt klart att det är Lars Werner som är oppositionsledaren i riksdagen.

Det är heller inte frågor om kampen inom Fälldins regering eller om Ullstens pokerspel som dominerar ute bland människorna. Nej, det är i stället

följande fråga som reses allt högre: Ni regeringsmedlemmar, direktörer i storfinansen, centralbyråkrater, ni makthavare – vad har ni gjort med vårt land, vad har ni gjort med Sverige?

7 % av alla ungdomar under 25 år går arbetslösa. För ungdomar mellan 16 och 19 år är siffran drygt 10 %. Bland flickorna är det ännu värre. Bland invandrarungdomen är arbetslösheten 14 %.

Över 100 000 är öppet arbetslösa. Men räknar man samman alla grupper som ställts utanför den ordinarie produktionsprocessen – de som är under AMS-utbildning, på beredskapsarbeten, i skyddade verkstäder, förtidspensionerade av s. k. arbetsmarknadsskäl, långtidssjuka, utslagna – så kommer man upp till närmare en miljon människor, en fruktansvärd anklagelse mot kapitalismen och dess makthavare.

På två år har priserna på konsumtionsvaror stigit med 20 %. Hyrorna har stigit med 25 %.

Den borgerliga samlingsregeringens väg genom två år har kantats av nedlagda industrier och slopade arbetstillfällen. På en rad håll i landet reser sig nu tomma fabriker som jättelika industrimonument. Res och beskåda exempelvis Surte glasbruk, nyss fyllt av liv och skapande arbete, i sin funktion en hyllning till generationer av glasbruksarbetare och deras yrkesskicklighet! Nu står det slocknat, förstelnat, ett vittnesbörd om monopolkapitalets härjningar i svenskt näringsliv.

Detta är inget enstaka exempel. Textilfabriker, skofabriker, massafabriker och järnbruk som redan stoppats kommer under de närmaste åren att få sin efterföljd i nedlagda skeppsvarv, kallnade masugnar och igenväxta gruvhål.

I kommun efter kommun upptäcker man hur farligt och besinningslöst det var att låta ett storföretag monopolisera arbetsmarknaden och bestämma kommunens planering. När högre profiter kan hämtas på annat håll svalnar intresset för den kommun och det land vars gåvor monopolföretaget utnyttjat. Något samhällsligt ansvar vägrar storfinansen att ta.

Mellan 1965 och 1977 minskade sysselsättningen i svensk industri med 85 000 personer. Mellan samma år ökade den i svenskägda producerande dotterföretag utomlands med mer än 120 000 personer. En direkt utflyttning av arbetsplatser från Sverige har skett. Årtalen visar att det inte är enbart den borgerliga regeringen som bär ett ansvar för denna politik.

Vad kommer nu att ske i vårt land? I Ullstens regeringsförklaring sägs att grundvalen för samhällsbygget skall vara marknadsekonomi och ett generöst företagsklimat. Det betyder att företagets profitjakt också i fortsättningen skall få bestämma *vad* som produceras och *var* produktionen skall ske. Det betyder att de stora monopolföretagen också i fortsättningen har regeringens välsignelse att handla så som t. ex. PLM gjorde i Surte. Det betyder att dagen och morgondagen kommer att präglas av nya industrinedläggningar, av ökad utslagning och av ökad arbetslöshet.

Det sägs nu att konjunkturen håller på att vända, att export och produktion kan väntas öka, att det t. o. m. blir ett visst utrymme för ökning av konsumtionen efter de senaste årens nedpressning. Det är i och för sig inget

märkligt. Men man bör observera att det ännu rör sig om gissningar, inte om verklighet. Kapitalistiska konjunkturkriser brukar ha ett slut. De avlöses av en uppgång i produktionen. Men det väsentliga är att kapitalismen på nytt kommer in i samma felaktiga kretslopp, som obönhörligt leder till en ny kris.

Ekonomiska kriser har framträtt alltifrån kapitalismens genomslag som produktionssätt. Det nya är att de kommer allt tätare. Nytt för de allra senaste åren är att kriserna är förbundna med inflation och prisstegring. Det är ett uttryck för de allt kraftigare motsättningarna inom kapitalismen. Dessa framträder också däri att arbetslösheten inte längre försvinner under den s. k. högkonjunkturen. Den stannar kvar. Sverige har fått en permanent, en varaktig, arbetslöshetsarmé. I de konjunkturrapporter som nu framlagts räknar man också med oförändrad arbetslöshet under nästa år.

Det är ett läge som inte kan accepteras. Ett samhälle som inte kan garantera arbete åt alla medborgare har dömt sig självt.

Finns då möjligheter för en annan politik som bekämpar arbetslösheten och säkrar arbete åt alla? Varaktig full sysselsättning och i synnerhet ett *meningsfullt* arbete åt alla kan först skapas i ett samhälle som bygger på planekonomi och socialism. Men man kan självfallet inte nöja sig med detta konstaterande. Kampen mot arbetslösheten måste tas upp i dag. Arbetslöshet och utslagning skapar så många problem för de utsatta och för samhället att deras bekämpande måste vara en huvudfråga.

Vpk har ställt kravet att man under de närmaste tolv månaderna skall skapa 100 000 nya jobb och även konkret visat hur detta skall gå till. Bygg 25 000 fler nya lägenheter än regeringen vill eller sammanlagt 85 000 lägenheter – det betyder helårsjobb åt ytterligare 15 000 byggnadsarbetare! Bygg 50 000 daghemspplatser och öka personalen på daghemmen – det betyder jobb åt ännu fler byggnadsarbetare som nu går arbetslösa och åt ungdomar som kan utbildas till daghemspersonal! Förbättra miljön, bygg ut de kollektiva kommunikationerna, starta produktion av maskiner och apparater för att utnyttja sol, vind och jordvärme som energikällor, försvara jobben vid varven, vid järnverken, inom textil!

Det finns inget värre slöseri än att tvinga folk till arbetslöshet. Det finns i dag många arbetslösa i Sverige, och det finns samtidigt stora behov av mera bostäder, flera daghemspplatser, bättre kollektiva kommunikationer osv. Men är det då inte självklart att de arbetslösa byggnadsarbetarna skall ges en chans att bygga mera bostäder, flera daghemspplatser osv.? Allt annat måste ju vara oförnuftigt. Det är en fråga om politisk vilja och om organisation att klara den saken. De borgerliga regeringarna visar genom sin brist på handling att de inte *vill* göra slut på arbetslösheten. Den är till en viss gräns bra att ha för kapitalisterna. Den håller nere lönerna, den bildar en reserv av arbetskraft för nya verksamheter.

Den brittiske nationalekonomen Keynes skriver i en av sina böcker att om man inte kan organisera vettigare sysselsättning, så är det i alla fall bättre att folk får i uppdrag att gräva ett stort hål i marken än att de inte har något arbete alls. Det är nog riktigt fortfarande, men kraven ställs i dag högre. Alltmera

börjar grupper och rörelser ställa krav om en *alternativ* produktion och menar därmed en samhällsnyttig produktion, som utgår från människornas behov. Det är inte likgiltigt *vad* som produceras, om det är mat och kläder eller krigsmateriel och lyxprodukter.

Det är heller inte likgiltigt *hur* varor och tjänster produceras. På många områden och i många sysselsättningar är arbetet i dag degraderat till monotona och tröstlösa uppgifter, för att inte tala om de många jobb där arbetaren fortfarande direkt måste riskera sin hälsa. Den tekniska utvecklingen måste anpassas till människan, medan kapitalisterna vill ha det tvärtom.

Om arbetet skall kunna ges sådana former som säkrar människovärde och meningsfullhet måste arbetarna erövra makt och bestämmanderätt över arbetets och produktionens organisation. Det går inte om man satsar på kapitalistisk marknadsekonomi och är generös mot storföretagen. Människovärdet vinnns bara i kamp mot dem som förnedrar det – kapitalet, dess stat och dess arbetarfientliga lagar. Det visar hur långt vi har kvar till en verklig demokrati, när arbetare som vid Bil & Traktor i Boden år 1978 kan avskedas därför att de strejkar. Kampen måste fortsätta för demokratiska fri- och rättigheter på arbetsplatserna.

Det har talats här om nödvändigheten av att sänka marginalskatterna. Låt mig kätterskt säga att detta inte är den angelägna uppgiften. Varje sänkning av marginalskatterna innebär att man ännu mera minskar progressiviteten i skattesystemet, dvs. minskar skatterna på höga inkomster och lägger större bördor på låga inkomster. Jag vill ställa en direkt fråga till ekonomi- och budgetminister Mundebo: Är det en sådan utveckling som folkpartiregeringen vill ha och tänker försöka genomdriva under det närmaste året?

Finns det å andra sidan ett överskott i statsbudgeten som kan användas för skattesänkning, bör man slopa moms på nödvändighetsvaror eller med andra metoder göra dem billigare. På höga inkomster och stora förmögenheter bör man lägga större skatter. Det gör man bl. a. genom att skärpa kampen mot skatteflykt och skattefusk.

Här vill jag ha svar av herr Mundebo på ytterligare en fråga: Vad tänker herr Mundebo göra åt kampen mot skatteflykt och skattefusk? En allmän skatteflyktsklausul har nu utlovats i flera år, men ännu har vi inte sett till den på riksdagens bord.

Mot den orättfärdiga politik som förts under den borgerliga samlingsregeringen har vpk länge slagits för en verklig förbättring av bl. a. barnfamiljernas och pensionärernas villkor. Det får här inte bli fråga om några allmosor i valtaktiskt syfte. Det handlar om stora folkgruppers rättighet till en skälig standard, till en rättvis andel. Pensionärerna skall ha förhandlingsrätt. Det bör också barnfamiljerna ha när det gäller barnbidragen och de studerande när det gäller studieersättning.

Herr talman! I kväll sänds i TV Dramatens mångomskrivna pjäs Den sjunde frågan. Den debatterar kärnkraften. Man avslöjar ingen statshemlighet om man säger att den sjunde frågan är följande: Är demokrati möjlig i ett utbyggt kärnkraftssamhälle? Demokrati betyder folkstyre. Flera partier

vägrar att gå med på en folkomröstning om kärnkraften. De säger att frågan är för svår för folket. Den sjunde frågan kan vidgas: Är demokrati möjlig i ett samhälle där storfinans och storföretag dominerar den tekniska och ekonomiska utvecklingen?

Den kapitalistiska marknadsekonomin, som folkpartiregeringen bygger på, har som grund kamp och konkurrens mellan individer och företag. Mot detta ställer vi den socialistiska idén, vars grund är solidaritet och samverkan mellan människorna.

Den solidariteten måste gälla även över gränserna. Därför välkomnar vi den internationella strejkaktion som i dag i 14 länder sker mot det stora transnationella företaget Unilever som en protest mot företagets utsningspolitik i Sydafrika. Solidariteten med kampen mot apartheid och kapitalistisk utplundring i Afrika, solidariteten med det chilenska folkets kamp mot militärdiktaturen är viktiga och nödvändiga delar av den svenska arbetarrörelsens politik för ett bättre samhälle.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! När vi i slutet av maj diskuterade ungdomsarbetslösheten här i kammaren satt det uppe på läktaren några av de många ungdomar som går utan jobb. De blev besvikna på vår diskussion. Vi pratade över huvudet på dem, och de var skeptiska till riksdagens möjligheter och vilja att samla sig kring ett beslut som kunde ge dem chans till jobb. De fick helt enkelt inget förtroende för oss.

Det är ungdomen som drabbas värst av den höga arbetslöshet vi har nu. Och i ungdomsarbetslöshetens spår följer håglöshet och misströstan och tyvärr ibland också svåra sociala problem som kan märka individen för resten av livet.

Klarar vi inte av att ge ungdomen jobb riskerar vi att få en hel generation som inte litar på oss, en generation människor som inte tycker att samhället ställer upp ens för att dra nytta av deras arbetsinsats. Och inte blir deras inställning till samhället positivare av att många vuxna kritiserar ungdomarna och påstår att de inte vill ta de lediga jobben. Den svåra situation som det innebär att vara arbetslös blir inte lättare om allmänheten har uppfattningen att arbetslösheten är självförvållad.

Då och då rapporteras i dagspressen, i radio och TV att ungdomen inte vill ta de jobb som finns. Och även bland politiker nämns ibland detta som en delförklaring till arbetslösheten bland de unga. I vissa fall hänvisar man till uppgifter från företag som sägs ha svårt att få den arbetskraft de behöver. För att se om det ligger något bakom sådana påståenden har man vid Göteborgs sociologiska institution i en undersökning försökt ta fram företag i Göteborgsområdet som haft rekryteringssvårigheter, alltså företag som hade lediga jobb som var tänkbara för ungdomar, dvs. där det inte ställdes krav på branschvana, speciellt yrkeskunnande e. d.

Det visade sig att det var mycket få arbetsgivare som själva haft problem med att rekrytera personal. De lediga jobb som ingen ville ha var arbete i enskilda hem med barnpassning och städning och gällde bara en eller två

dagar i veckan. Det var också försäljningsarbeten med provisionslön, dvs. arbeten där lönen var helt beroende av försäljningsresultatet. Men totalt rörde det sig bara om några enstaka jobb. Det var alltså få företag som själva upplevt problemen med att ungdomar sagt nej till jobb. Däremot var det desto fler som trodde att andra företag hade sådana svårigheter och som trodde att ungdomarna levde gott på bidrag. Själv träffar man alltså bara bra ungdomar, men man har för sig att andra träffar dåliga.

Jag hoppas att den här och liknande undersökningar sprids, så att det kan göras helt klart att arbetslösheten inte är självförvållad och så att vi kan koncentrera oss på att hjälpa ungdomar att få arbete och på att söka de verkliga problemen och deras orsaker.

Från socialdemokratiskt håll har vi krävt en rad olika åtgärder för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Vi har bl. a. tryckt mycket hårt på att arbetsförmedlingarna måste få mer personal. Det har vi föreslagit här i riksdagen och i delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor. Det var också ett av de krav som framfördes av den socialdemokratiska partikongressen. Det kanske för en del kan vara svårt att förstå varför vi talar så mycket om mer personal till arbetsförmedlingen. Det ger ju, säger man, varken jobb eller några nya utbildningsplatser. Men låt mig med ett exempel visa varför det här är så viktigt.

Många av de ungdomar som nu söker jobb är mycket vilsna. De har dåliga kunskaper om hur arbetsmarknaden ser ut. De är osäkra på sig själva och vet inte vad de vill syssla med. Enligt länsarbetsnämnden i Stockholm kan hälften av alla arbetslösa ungdomar under 20 år inte ange vilket yrke de söker. De här ungdomarna, som knappast har någon chans att få något arbete direkt, behöver en förberedelse och en introduktion på arbetsmarknaden. Det kan de få genom s. k. ALU-kurser. Det är ganska korta kurser som inte ger någon yrkesutbildning men en bra orientering om arbetsmarknaden och möjligheter att praktiskt pröva på olika arbetsuppgifter ute på arbetsplatserna. För många ungdomar är ALU-kursen det första steget på väg in i arbetsmarknaden. Men för att komma med på en sådan kurs måste ungdomarna stå i kö. I våras var en väntetid på två à tre månader inte ovanlig. Bara hos länsarbetsnämnden i Stockholm är kön just nu mellan 300 och 400 personer.

Allra värst är situationen för invandrarna. Det är normalt att de får vänta åtta månader innan de kommer in på en sådan här förberedande kurs, trots att man skurit ner ALU-kurserna för invandrare från tolv till fyra veckor.

Varför är det då så här? Varför kan ungdomar som varken får jobb, yrkesutbildning eller beredskapsarbete inte omedelbart komma in på en ALU-kurs? En av de väsentligaste orsakerna är att det finns för få arbetsförmedlare. Det är nämligen de som i stort sett bär upp de här kurserna. Det är arbetsförmedlare som är handledare och lärare, som hjälper ungdomarna ut på de olika arbetsplatserna. Den långa kön till ALU-kurserna är en mycket påtaglig effekt av att arbetsförmedlingen inte har tillräckligt med folk. På många arbetsförmedlingar har man i dag bara sex à sju minuter att ägna varje arbetssökande.

När vi socialdemokrater i våras krävde fler arbetsförmedlare skämtade

arbetsmarknadsminister Wirtén om våra förslag. Jag är glad över att Ola Ullsten inte skämtar här i dag utan lovar att föreslå en upprustning av arbetsförmedlingen.

Ur många synpunkter skulle det naturligtvis vara bättre om ungdomarna redan inom skolans ram fick en annan förberedelse för arbetslivet än de får i dag. I den borgerliga trepartiregeringens proposition om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, som framlades i våras, var förslaget om en försöksverksamhet med varvad utbildning en av de mycket få konkreta punkterna. Vi kritiserade förslaget därför att vi tyckte att det var för litet med en försöksverksamhet i högst tio kommuner och med högst 200 elever i hela landet. Vi tror på utbildning med varvad teori och praktik och vill att den skall komma till stånd i hela landet. Men den borgerliga regeringen har inte ens klarat av att få i gång försöksverksamheten. Och nu finns det väl knappast längre något hopp om att denna skall kunna starta under hösten. Det är kanske ofint att påminna om vad arbetsmarknadsministern sade i debatten i våras. Men det framgår av protokollet att han lovade att den här verksamheten skulle starta vid halvårsskiftet.

Arbetsmarknadspolitiken har byggts upp och utvecklats under den socialdemokratiska regeringsperioden. Den är, kan man säga, ett av våra skötebarn. Men vi är samtidigt medvetna om att arbetsmarknadspolitiken inte ensam kan lösa de grundläggande sysselsättningsproblemen vare sig i dag eller i framtiden.

I vissa län – i Västerbotten och på Gotland t. ex. – räknar man med att under vintern 10 à 12 % av hela arbetskraften kommer att vara sysselsatt av arbetsmarknadsverket. Andelen bland de unga är mycket högre. Det här är i längden en omöjlig situation.

Många av de arbetslösa ungdomarna i Västerbotten har en ganska gedigen utbildning bakom sig. Att ge dem en ny utbildning leder då inte så långt. Några jobb finns inte att få. Det man kan göra är att satsa på beredskapsarbeten. Men beredskapsarbetena är och skall vara tidsbegränsade. Vad har ungdomarna i Västerbotten och på Gotland att vänta efter beredskapsarbetsperioden? Jo, i de allra flesta fall en ny arbetslöshetsperiod. På Gotland är nu 68 % av de arbetslösa ungdomar. De som har det allra svårast är flickorna.

Ungdomsarbetslöshetsproblemen nu och i framtiden kommer att fordra särskilda insatser inom utbildnings- och arbetsmarknadspolitikens ram. Men om det inte samtidigt förs en ekonomisk politik, en näringspolitik och en regionalpolitik som sätter sysselsättningen främst, riskerar vi att hamna i ett ekorrhjul. Tyvärr finns det nog många ungdomar som tycker att de redan snurrar runt i detta ekorrhjul, ungdomar som helt enkelt slutat hoppas på att få ett stadigvarande jobb.

För socialdemokratin är sysselsättningsfrågorna bland de allra viktigaste. Det gäller antingen vi har regeringsmakten eller är i opposition, antingen vi jobbar med rikspolitik eller i landsting och kommuner eller med lokal partiverksamhet.

Undersökningar som Landstingsförbundet och AMS gjort visar att man i

socialdemokratiskt styrda landsting satsar betydligt mer på beredskapsarbeten än i de landsting som styrs av borgarna. SSU har på olika orter, bl. a. i Örebro, verksamhet för arbetslös ungdom. På den socialdemokratiska partikongressen stod sysselsättningsfrågorna i centrum.

Här i riksdagen kommer vi att fortsätta att lägga fram våra förslag. En del av de åtgärder mot ungdomsarbetslösheten som vi föreslog i våras och som då röstades ned av den borgerliga majoriteten togs upp av trepartiregeringen några månader senare. Kanske kan vi hoppas att folkpartiregeringen nu tar resten av våra förslag. Vi hoppas att den nya regeringen ställer upp bakom kraven på en omfattande verksamhet med varvad utbildning och praktik. Vi kräver att det görs särskilda insatser för de ungdomar som är handikappade. Trepartiregeringen sköt tyvärr dessa krav framför sig. Kanske vi i dag kan få besked om det blir något av, nu när folkpartiet ensamt regerar. Vi kommer att upprepa samtliga våra andra krav, däribland det ganska självklara att alla ungdomar som behöver praktik för sin utbildning också skall få det.

Arbetsmarknadspolitiken måste bli mer offensiv, sade Ola Ullsten här tidigare. Ja, det måste den. Men då krävs det också mer än ord från den här talarstolen – då krävs det handfasta beslut av regering och riksdag. Då kommer kanske ungdomarna på läktaren inte att behöva gå härifrån besvikna.

Andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Med hänsyn till att de två tidigare statsråd som nyss ropades upp inte lystrade till anmaningen att yttra sig vill jag glädja herr talmannen med att jag inte har blivit så förvirrad av den senaste veckans händelser att jag glömt bort att vara på plats när jag blir uppropad.

Jag står ju här i en delvis ny situation. Det är en debatt där argumenten får riktas mot en regering som har försvunnit – som har avgått därför att den inte kunde regera. Det kan bli någonting av en skuggboxning på de här premisserna. Det är ju också svårt att rikta sig mot en regering som ännu inte riktigt har börjat och som ännu inte har visat vilken handlingskraft den besitter. Några synpunkter på ekonomin, som förhoppningsvis skulle avlyssnas av den regering som nu ligger i startgroparna och har ansvar för framtiden, tillåter jag mig emellertid att framföra, herr talman.

Under de senaste veckorna, sedan vi tagit del av konjunkturinstitutets, KI:s, funderingar över framtiden och motsvarande prognos från LO:s ekonomer, har det enligt min mening varit för mycket av glada rop och tillförsikt om att de goda dagarna är här igen. Framför allt är det den under 1978 förbättrade handelsbalansen, vilken siffermässigt avläses till närmare plus 4 miljarder, som har föranlett de här glädjeropen. Vidare drar man nu slutsatsen att vi för 1978 skulle kunna redovisa ett överskott på 5,5 miljarder. Men KI skriver att förbättringen i allt väsentligt är en följd av den låga import

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

som redovisas under 1978 – en import som ligger lägre än under motsvarande period för ett år sedan. I mindre utsträckning är följaktligen handelsbalansens överskott ett resultat av näringslivets produktionsförmåga och en ökad export. I den här måttliga exportökningen – som värdemässigt uppskattas till en och en halv miljard under 1978 – ligger en kraftig lagerrealisation. Enligt KI:s redovisning beräknas lageruttömningen i år till 5,7 miljarder, räknat i 1975 års priser. Det är en sak som man inte bör uraktlåta att lägga märke till med hänsyn till den tidigare debatten här i dag. Det överraskande är således att den mycket omtalade förbättringen i handelsbalansen inte går upp till det belopp som enbart lageruttömningen under året representerar. Och lageruttömningen är som alla förstår en engångsföreteelse – har man festat upp lagret eller dragit nytta av det så är det gjort och kan inte återopas för framtiden. I siffrorna för handelsbalansens överskott ligger dessutom ett par enstaka, tillfälliga jättebeställningar, vars kontinuitet i utrikeshandeln sannerligen inte är garanterad.

Jag har med detta, herr talman, velat säga att en nedtoning av glädjepropon torde vara befogad, och herr Bohmans ganska skrytbetonade inlägg har dålig verklighetsförankring. Herr Bohman inregistrerar dessutom KI-prognosen för 1979 som ett faktum. Så vårdslös vågade jag aldrig vara på den tiden jag hanterade ämbetet som finansminister.

Det avgörande vid en slutsummering är naturligtvis hur bytesbalansen utvecklar sig. Efter ett underskott på 7,2 miljarder innevarande år räknar KI med att underskottet stiger med 1 miljard till 8,2 nästa år. Det är till viss del en följd av den ökade räntekostnaden för den under den borgerliga regeringstiden flitigt praktiserade utlandsuplåningen. Den här dystra slutprognosen i fråga om nationens affärer med omvärlden är resultatet, trots en i övrigt antagen, gynnsam produktionsökning under 1979.

Vår ränteskuld till utlandet spelar naturligtvis här sin stora roll. Konsekvensen av en dålig ekonomisk politik under två år blir att vi inte ens med 1960-talets ekonomiska tillväxt – det är ju det man räknar med i KI för nästa år – förmår balansera våra affärer med omvärlden. Då denna fortsatta utlandsuplåning, för att försvara valutareserven och betala vår import, tjänstebalansens utgifter och transfereringarna, tycks bli av bestående karaktär så måste enligt min mening den trenden brytas innan vi kommer för långt in i en för nationen komprometterande och eländig låntagarställning.

De motiv som skulle försvara den för det svenska folkhushållet alldeles nya situationen, att vara skyldig utlandet en enorm massa pengar, var ju att därmed skulle man hålla sysselsättningen uppe. Det har nu kapitalt misslyckats – det har omvitnats i praktiskt taget varje inlägg här i dag.

Den öppna arbetslösheten plus de som sysselsätts i arbetsmarknadsverkets regi representerade vid halvårsskiftet i år en siffra på 280 000 personer. En sådan brist på reguljär sysselsättning relaterad till antalet arbetssökande har vi tidigare icke upplevt i vårt land. Det är således fel när man talar om att vi har redovisat större brist på sysselsättning under den gamla socialdemokratiska regeringens tid. Vad som således skulle vara absolutionen för bl. a. den

utländska skuldsättningen, dvs. nödvändigheten av att sysselsätta det svenska folket, visar sig vara en misslyckad satsning, vilket om något borde ge en anvisning om att den ekonomiska politik som har förts under två år inte kan fortsätta längre.

I de konjunkturrapporter och de prognoser som uppställts för 1979 talar man nu om en uppgång. Men fortfarande präglas dock industrins investeringsaktivitet av stor försiktighet och måttliga ambitioner. Efter en nedgång i näringslivets investeringar på 30 % under 1977 och 1978 skall vi förhoppningsvis återta 7 % under 1979, detta från bottenläget. Eller med andra ord: resultatet av tre år med en icke-socialistisk regering, som det heter, skulle vara att investeringsaktiviteten fortsättningsvis är 20 % lägre än då den s. k. socialistiska regeringen lämnade av 1976. Jag har i mitt resonemang här diskonterat uppfattningen att Ola Ullsten håller sig kvar som statsminister till mitten av september 1979 och att investeringsprognosen slår in.

Man kan inte uraklåta att ställa frågan: Vart tog all den framåtanda och fantasi vägen som skulle falla som mogna frukter från näringslivets träd, bara man blev av med den socialdemokratiska regeringen? Den var, hette det, fången i byråkratisk regleringslusta som eliminerade allt initiativ.

I prognosen för 1979 antas vidare att privatkonsumtionen kan öka med ett par procent och att den standardsänkning som löntagarna fått underkasta sig under 1977 och 1978 skall kunna förbytas i en viss standardhöjning 1979. Resultatet för 1979 skulle alltså ge tillbaka till löntagarna en del av den standard som de förlorade under de två tidigare åren – det är tre år av stillestånd, tre år av förspild ekonomisk tillväxt.

För att inte strö alltför mycket salt i herr Bohmans sår – han är visserligen inte närvarande i kammaren nu, och han tar det inte så hårt, föreställer jag mig – skall jag inte räkna ut hur många tiotal miljarder som man undanhållit svenska folket genom en felaktig ekonomisk politik. Det var ju mycket populärt att använda sig av en sådan matematik, när rollerna var ombytta. Eftersom varje procent i det här sammanhanget representerar 3,5-4 miljarder och vi har haft ett nolläge i avseende på löntagarnas standard under praktiskt taget hela denna treårsperiod, så skulle siffran i facit bli för brutal för att jag skulle vilja omnämna den.

Jag tänker inte bara beskriva de gångna två årens misslyckande. Vi har ju nu fått en regering som obunden av tidigare regeringsförklaringar skall möta framtiden med, som jag hoppas, klara inslag av en ny ekonomisk politik, en politik som visar ansvar gentemot de breda löntagargrupperna och ett längre gående ansvar för sysselsättningen. Det vore fel av mig att säga att regeringen Ullsten får en lätt arbetsuppgift som löses av sig själv. Jag tror att regeringen får ta itu med den uppgiften med både djärvhets och realism. Vi kommer att behöva en stimulans av ekonomin, både på investeringssidan och på konsumtionssidan.

För gott och väl ett år sedan stod jag här i riksdagens talarstol och erinrade om att 75 % av vår sysselsättning och vår efterfrågan härledde sig från hemmamarknaden. Här tar jag in hela det begrepp som omfattar handel, transportnäringar och övriga serviceområden. Att vi i dag redovisar 280 000

personer utan sysselsättning på den reguljära arbetsmarknaden är en följd av den hårda nedbantningen av svenska folkets efterfrågan – också tidigare i debatten har detta betecknats som resultatet av herr Gösta Bohmans svångremspolitik. Om vi inte gör någonting för att förändra den situationen, löper vi stor risk att de relativt optimistiska rapporterna om uppgången under 1979 inte motsvaras av verkligheten.

Min tveksamhet om att utvecklingen så att säga av sig själv skulle gå de rätta vägarna betingas bl. a. av följande överväganden:

Internationellt finns det knappast något som talar för en uppgång utöver den relativt försiktiga aktivitet som vi avläste under 1977 och 1978. I Amerika konfronteras man med en inflation som bara för fyra fem år sedan skulle ha varit otänkbar i denna stora nation, som då präglades av stabila priser. Fortsättningsvis föreligger enorma underskott i utrikeshandeln som resulterar i en gradvis försvagning av dollarn, denna den industrialiserade världens reservvaluta. Hur länge den utvecklingen skall fortsätta vet ingen, men det skulle inte förvåna mig om man av dessa två skäl – inflationen och dollarns försvagning – tvingas till en uppstramning i den nationella politiken som inte ger något extra handtag i den internationella efterfrågan. Att förlita sig på en radikalt annorlunda politik i överskottsländerna, dvs. Västtyskland och Japan, torde ha åtskilligt av önsketänkande i sig.

En indikator för vår egen del är naturligtvis hur orderläget har utvecklats sig, och detta har också kommenterats från talarstolen här i dag. Det är inte så bra som slutsatserna av den här förda debatten skulle kunna bli. Jag tror att man bör vänta litet med att offentliggöra någon tillfredsställelse i det här avseendet.

För den svenska verkstadsindustrin exkl. varven som svarar för 45 % av vår industriproduktion låg ordervolymer i augusti i år lägre än under 1977 och lägre än under 1976. Metallvaruindustrin har inte haft någon ökning i ordergången under loppet av året. För de första åtta månaderna låg ordervolymer 5 % under fjolårets nivå. Maskinindustrin har sett en liten ljusning men har i år ändå legat på en låg nivå. En viss ljuspunkt har vi i elektroindustrin, närmast på grund av L. M. Ericssons jätteorder från Saudi-Arabien. Men det är som sagt den enda ljuspunkten på det området.

Jag skall inte förneka att det naturligtvis finns andra ljuspunkter: transportmedelsindustrin, trävaror och papper – dock icke massa, där ordergången fortfarande är otillfredsställande. En positiv utveckling visar stål och kemi. Det är värt att uppmärksamma att ordervolymer just under den gångna sommaren på ett påtagligt sätt har försvagats. Detta har inte uppmärksamats i den något för optimistiska debatt som har förts här under dagen.

Förmodligen kommer vi inte att kunna räkna med att utlandsefterfrågan ensam fungerar som den motor som ger våra nära 300 000 arbetslösa chansen att gå in i ett reguljärt arbete. Och då hamnar vi på nytt i den situationen att vi får försöka reda upp arbetslösheten genom egna åtgärder.

Från socialdemokratiskt håll har vi under ett par år predikat nödvändigheten av att få upp bostadsbyggandet. Enligt min mening hjälper det inte att

justera upp belåningsgränserna eller lova ett statslån till de allmännyttiga och bostadskooperativa företag som saknar pengar för erforderligt underhålls- och reparationsarbete. De har i dag råkat i ett hyresläge som, sett i relation till produktionskostnader och löntagarnas nedpressade köpkraft, gör att det trots bostadsbidrag föreligger stor tveksamhet i de bostadsproducerande företagen att satsa på nyproduktion. Hyrorna innebär någonting av en stoppsignal för övervägandena framöver. Vi har haft en sådan situation en gång tidigare, under Koreakrisen i början av 1950-talet. Vi klarade den situationen genom att gå in med ränte- och amorteringsfria statslån, som klippte av så mycket av produktionskostnaden att de breda folklagren hade råd att hyra de färdigställda lägenheterna. En repetition av detta framstår som nödvändig parallellt med en förstärkning av bostadsbidragen. Här har mitt parti redovisat detaljerna i en omfattande motion om den ekonomiska politiken.

Samhällets ingripande för att nu få i gång det hela måste naturligtvis också innebära att man går in med ett struktur- och planeringsarbete i själva den industriella utbyggnadsverksamheten. Andra erforderliga stimulansåtgärder har redovisats tidigare från talarstolen. Jag tänker på stödet till barnfamiljerna och naturligtvis på det förbilligande av baslivsmedlen som vi anser vara av nöden.

Herr talman! Med hänsyn till att 15 minuter gick så fort ber jag att i en replik få återkomma med några synpunkter på den skattepolitiska sidan av ekonomin. Jag ser till min glädje att budgetministern, som är ansvarig för dessa frågor, sitter kvar i sin bänk.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Gunnar Sträng säger att vi inte skall vara alltför glada när vi läser ekonomiska rapporter. Nej, vi skall inte vara alltför glada, men inte heller alltför bekymrade.

Jag satt och funderade över vad Gunnar Sträng skulle ha sagt, om han fortfarande hade varit finansminister och hade haft att recensera de ekonomiska rapporter som vi har fått under de senaste veckorna. Med stor inlevelse skulle han ha stannat vid de positiva siffrorna i rapporterna. Om ett tal i de nu aktuella rapporterna hade varit två i stället för ett, hade det inte verkat som om det hade varit en fördubbling utan som om det hade varit en tre- eller fyrdubbling. Då hade det förvisso blivit en glad presentation av den svenska ekonomin.

Men om Gunnar Sträng verkligen skulle ha varit finansminister och fört den politik som han och hans kolleger har talat för här i kammaren, tror jag verkligen att han nu skulle ha haft anledning att vara bekymrad. För hur hade den svenska ekonomins och det svenska näringslivets situation varit om vi under de gångna åren hade fortsatt efter tidigare linjer? Vilket läge hade våra företag haft här hemma och ute på världsmarknaderna, om vi inte hade förändrat våra växelkurser och om vi hade fortsatt att höja löneskatterna?

Våra kostnader steg ju under åren 1975 och 1976 med ungefärligen 45 %, och det nödvändiggjorde den politik som den dåvarande regeringen gick in för framför allt under 1977. Vilken utlandsupplåning skulle vi ha haft, om vi

hade haft en ungefär 15 % högre växelkurs än den som vi nu fått, och vad hade den politiken betytt för sysselsättningen? Hur många människor hade då gått utan jobb utöver de många som redan i dag är arbetslösa? Ja, då hade det blivit en ganska bekymmersam situation för människorna i det här landet.

Jag kan förstå att Gunnar Sträng inte i allo är glad när han läser de aktuella ekonomiska rapporterna. Jag har noterat en hel rad bedömningar som LO-ekonomerna gör när de granskar 1970-talets politik och talar om den finanspolitiska fastlåsthet som vi länge hade. De talar t. ex. om de skatteomläggningar som då gjordes och som de betraktar som efterhandskorrekitioner, grundade på alltför optimistiska bedömningar av den svenska industrins kostnadsläge. Jag kan väl förstå att man kan vara litet bekymrad över både den och några andra bedömningar av de gångna årens politik.

Låt oss läsa rapporterna som de är – med en rad av positiva inslag och med några negativa, med ett antal varningar för alltför stor optimism för framtiden och med en påminnelse om de problem som vi har att arbeta med framöver! Men låt oss notera att de ger en bild av en ekonomi med tämligen gynnsamma utsikter inför det kommande året!

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis har jag inte möjligheter att på tre minuter tillfredsställande redogöra för mina synpunkter på valutakurspolitiken och skattepolitiken och därutöver bemöta herr ekonomi- och budgetministern. Men låt mig för undvikande av alla misstag säga, att jag självfallet vore glad, om uppgången under 1979 var belagd på ett sådant sätt att jag vågade tro på den.

Eftersom debatten i dag präglats av så mycket av glada utrop över vad som skall komma, har jag som relativt erfaren på detta område – och jag har läst konjunkturinstitutets rapporter under åtskilliga decennier – känt ett behov av att lugna ned stämningen, för att besvikelsen inte skall bli så stor om resultatet inte skulle komma att motsvara förväntningarna – och jag tror inte att det kommer att göra det.

Vad gäller frågan om växelkurserna känner herr Mundebo till min ståndpunkt. Det är alldeles överdrivet att tala om att devalveringarna var det som räddade den svenska nationen. Jag anknyter till herr Bohmans ofta uttalade besked att han har devalverat för sista gången. Det tyder väl på att han så småningom har kommit underfund med att detta är en medicin som sannerligen inte bara har positiva verkningar.

Jag erinrar om att vi i stort sett ökade skuldsättningen gentemot utlandet med mellan 8 och 10 miljarder genom de här upprepade devalveringarna. Jag kan vidare erinra om att vi har nordiska grannar som inte följde med så långt på devalveringens väg och där näringslivet visar bättre resultat under sistlidna år än vad näringslivet visar i vårt land. Men nog om det, eftersom tiden inte medger att jag närmare utvecklar det.

Jag vill till herr skatte- och budgetministern säga något av det som jag inte hann med från talarstolen. Om jag fattade herr Mundebo rätt och även dem

som tidigare har talat här, så skall det bli någon form av skattejustering. Riksdagen har fattat beslut, mot mitt partis protester, om att indexreglera den statliga skatteskalen fr. o. m. den 1 januari 1979. Det betyder, som vi alla vet, att den som tjänar 50 000 kr. får 450 kr. i skattesänkning, och den som tjänar 200 000 kr. får 2 700 kr. i skattesänkning.

Det är en skattesänkingspolitik som går tvärtemot den utjämning av bördorna och skattebördorna som mitt parti har givit sin anslutning till.

Jag vet att ni, mina herrar, brukar säga att inflationen skall inte bestämma skatten. Men nu låter ni inflationen bestämma skattesänkningen genom att ha satt in det här elementet av indexreglering samtidigt som man diskuterar en skattesänkning.

Den här indexregleringen av skatten kostar 2 700 milj. kr. Om herr Mundebo hade haft de pengarna i sin hand, skulle han ha haft väsentligt större möjligheter att träffa en med löntagarorganisationerna acceptabel uppgörelse om skatten i övrigt och över hela fältet, varom han nu sitter och förhandlar och säkert har åtskilligt huvudbry med.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag skulle också vilja lugna ned dem som gör alltför överoptimistiska bedömningar av svensk ekonomi nu och nästa år. Det finns inte grund för att göra sådana bedömningar. Men jag vill lika starkt varna dem som gör alltför pessimistiska bedömningar. Jag tror att Gunnar Sträng numera har lättare att falla in i den senare gruppen än i den förra.

Låt oss ta vara på både de positiva och de negativa inslag som finns i vår ekonomi i dag – notera de positiva för att de ger förutsättningar för en ökad aktivitet i vår ekonomi och därmed en större trygghet i sysselsättningen för människor. Låt oss vara observanta på de svaga punkterna och försöka förstärka vår ekonomi på det sättet att de inslag som i dag är svaga skall kunna vändas till något som är mera positivt.

Jag tror inte det är enbart ändrade växelkurser som har förändrat förutsättningarna att ge svensk ekonomi ökad styrka i dag. Det är inte så enkelt. Men nya växelkurser har medverkat till att förbättra det svenska näringslivets konkurrensläge. Det har skapat en del problem för prisutvecklingen. Vi är medvetna om dem. Men det har samtidigt – och därom är ju ändå data för hittills gången tid entydiga – medverkat till att vi har kunnat återhämta marknadsandelar.

Vidare kan man naturligtvis jämföra med våra nordiska grannar och säga att de har gjort en försiktigare devalvering än vad Sverige har gjort. Men låt oss då fullständiga den jämförelsen och säga att i Norge har en socialdemokratisk regering devalverat den norska valutan fem gånger under de senaste två åren. Fem gånger har den norska valutan devalverats. Det är inte en politik som jag vill rekommendera. Man skall vara försiktig med att använda det instrumentet, även om det i vissa situationer kan vara både lämpligt och nödvändigt att göra det och det då ger positiva effekter.

Det finns självfallet mycket att säga om inflationsskydd i skattesystemet. Jag är medveten om att ämnet är större än att det lämpar sig för

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

treminutersrepliker. Kanske skall vi därför spara ämnet till den kommande debatten, när riksdagen har att ta ställning till regeringens förslag om skatterna för 1979. Då skall jag med glädje återknyta till det ämnet. Låt mig bara än en gång få betona att ett inflationsskydd betyder att skatteskalan bevarar det reella värde som den hade den gången riksdagen senast beslutade om den.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Med det utpräglade logiska tänkande som präglar vår budgetminister kan han också hålla med mig om att det blir inflationen som avgör skattesänkningen i det här läget, eftersom det är fråga om att vi skall kunna sänka skatterna, och det är kanske mindre tilltalande än om riksdagen hade möjlighet att bestämma hur en eventuell skattesänkning skulle se ut utan att ha den här in-teckningen.

Men nu är frågan om devalveringens "välsignelsebringande" verkningar inte så helt entydig. Jag försökte undvika att gå in på det i mitt senaste inlägg, men eftersom herr budgetministern här talar om att alla uppfattningar var så entydiga, kan jag inte uraktlåta att rekommendera honom att läsa den seriösa tidningen Affärsvärlden av den 4 oktober 1978. I sin ledande artikel säger man: "— — uppenbart har devalveringen varit en dålig affär på så kort tid som ett år. Valutaintjäningen har blivit mindre än om vi inte hade devalverat — —. Och det är uppenbart inte tack vare utan trots devalveringen som vi har förbättrat handelsbalansen i år."

Fullt så entydigt är det alltså inte.

Detta att vi tagit tillbaka marknadsandelar är nog i allt väsentligt — och detta har vi tidigare talat om — snarare att gottskriva och tillgodoräkna de svenska löntagarna, som i sin försiktiga uppgörelse skapat möjligheterna. Detta framgår ifall man gör en internationell lönejämförelse, som visar en beskedligare löneutveckling här i Sverige än vad som i allmänhet gäller i våra konkurrentländer.

Så ville jag ta upp den fråga som jag sparat detta inlägg till, nämligen det enorma budgetunderskottet, som jag som gammal finansminister är djupt oroad över. Det finns litet oro också i herr budgetministerns inlägg, men jag tycker att hans prestationer för att bringa ned underskottet är för klena. Där behöver han skärpa sig högst väsentligt.

Jag vet att det finns de som säger att detta med budgetunderskott är tämligen likgiltigt. Men de som har denna sangviniska uppfattning kommer med all säkerhet att få revidera den. Låter man underskottet stiga innebär det en räntebelastning och en belastning på framtida, jag tänkte säga generationer, men i varje fall framtida årgångar. Därför menar jag att när herr budgetministern nu går i författning om att diskutera skattesänkningar, kan han inte bortse från hur budgetläget och budgetunderskottet ter sig. Han måste ta hänsyn till den destruktiva verkan på statsfinanserna som ett för stort budgetunderskott har.

Jag skulle vilja rekommendera honom att sätta i gång med den tankeverksamhet som är erforderlig för att se hur man skall balansera det budgetun-

derskott som är en följd av att man nu ändå går i författning om att också göra vissa skattesänkningar.

Herr talman! Får jag ytterligare tio sekunder? Jag ser fortfarande inte herr Bohman här, men jag fann i hans inlägg en djup oro över vad som hade försiggått på mitt partis kongress i frågan om ambitionen att socialisera och nationalisera. Han talade om bankerna. Nu beslöt kongressen i en votering att inte socialisera och att inte nationalisera bankerna. Det kan gärna sägas till protokollet. Däremot röstade man om ifall man skulle ha en högre statskontroll eller ökad demokratisering. Jag valde det sista, men kongressen tyckte att kontrollen var bättre än demokratiseringen. Så ligger det till. Efter denna förklaring kan nog herr Bohman sova litet lugnare på nätterna.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag vill ta upp tre saker. För det första: Jag tycker nog att de bedömningar som tidskriften Affärsvärlden gör stämmer rätt väl med den grundsyn som jag själv har. Sedan kan det finnas enstaka formuleringar i olika inlägg som jag kanske har invändningar emot. Men den allmänna bilden av att det i svensk ekonomi i dag finns många starka faktorer och några svaga faktorer är riktig. Det är också riktigt att man inte kan förklara förändringar, t. ex. återhämtande av marknadsandelar, med en enda faktor, utan det är ett resultat av flera samverkande faktorer, där jag vill betona både löneskatternas och växelkursernas roll. Får jag när det gäller växelkurserna för vår gemensamma uppbyggelses skull rekommendera herr Sträng att läsa en annan aktningvärd tidskrift, nämligen Ekonomisk Revy. I det senaste numret av tidskriften behandlar vice riksbankschefen just detta ämne. Med stor sakkunskap utvecklar han synpunkter som ligger mycket nära dem jag själv har redovisat här i kammaren.

För det andra: Jag tycker att man skall använda orden i deras rätta bemärkelse. Ett inflationsskydd är till för att skydda en skatteskala för inflationens effekter. Det betyder att man för en kommande period bevarar det reella skattetryck som man hade den föregående perioden. Det är alltså varken fråga om sänkningar eller höjningar av det reella skattetrycket. Om man inte skulle använda sig av ett inflationsskydd, skulle man få en reell skattehöjning utan att tala om det för människorna. Jag kan förstå att det kan finnas politiker som vill låta skattetrycket stegvis stiga utan att tala om det. Jag tycker själv att man inte skall göra på det sättet. Det är därför vi bör ha ett inflationsskydd i vårt skattesystem.

För det tredje: Budgetunderskottet är ingalunda likgiltigt för mig. Jag har betonat både i mitt inlägg här i kammaren och i propositioner som under året har lagts fram för riksdagen att jag är oroad både inför nuläget och inför det statsfinansiella framtidsperspektiv som långtidsbudgeter målar upp. Jag har också understrukit att de siffror som vi får i flerårsbudgeterna är en allvarlig varningssignal för alla politiker. Jag noterade också med glädje att representanter för riksdagspartierna hade den allmänna bedömningen att budgetarbetet måste bedrivas med en betydande stramhet. Jag vågade mig alltså på den utgångspunkten att partierna här i riksdagen skulle medverka till att den

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

Allmänpolitisk
debatt

statsbudget som vi så småningom fastställer blir en ansvarsfull statsbudget.

Att vi under några år har nödgats arbeta med stora budgetunderskott är ett resultat av många samverkande faktorer. Det är bl. a. en spegling av den allmänna ekonomiska utvecklingen. Vi har bakom oss haft ett par år med en svag ekonomi, vilket har betytt en svag tillväxt av statsinkomsterna, men också ovanligt höga krav på insatser från statens sida för att medverka i omstruktureringen av vårt näringsliv och trygga sysselsättningen för människorna. Detta i kombination med en hög ambition när det gäller sysselsättning och trygghet har gjort att staten har tagit på sig de stora kostnader som ligger i aktuella statsbudgeter – att vi har varit beredda att ta så stora budgetunderskott. Jag vill emellertid försäkra att budgetunderskotten är oroande också för mig, och jag vill än en gång uttrycka förhoppningen att riksdagspartierna menar allvar då de i dag utlovar en medverkan i arbetet på en stram statsbudget.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Låt mig genast deklarerar att jag vet att det finns vissa skillnader mellan kvinnor och män. I fråga om de biologiska skillnaderna handlar det om några kromosomer och om barnafödande. Det är bara kvinnor som bär, föder och ammar barn. Men de biologiska likheterna är större. Vi är t. ex. – kvinnor som män – födda av kvinnor, vi går på två ben, vi har fem fingrar på var hand osv.

Om man däremot ser på skillnaderna i beteende – sådana finns också – noterar man i den här kammaren en skillnad som är mycket tydlig: kvinnor i allmänhet talar och uttrycker sig på ett annat sätt än män. En mängd manliga ledamöter som deltar i de allmänpolitiska debatterna klagar varje gång över att de inte får hålla på att tala längre. De kvinnliga ledamöterna gör inte det. Vad den skillnaden beror på och vad den medför överlåter jag åt var och en att reflektera över.

Jag skall som vanligt tala om olika jämställdhetsfrågor. Det hör numera till den allmänpolitiska debatten att företrädare för de olika partierna deklarerar sitt intresse i de här frågorna. Det är bra. Därmed har vi kommit en bit på väg. Det finns inte längre något officiellt eller högt uttalat motstånd mot idén att jämställdhet mellan kvinnor och män är en självklarhet i en demokrati. Regeringen har förklarat att en strävan efter jämställdhet måste finnas i allt samhällsarbete. Däremot finns det ett tyst passivt motstånd på sina håll, och det är illa nog.

Det har tagit lång tid att komma så långt, och vägen har sannerligen varit krokig. Kvinnoforskaren Gunnar Qvist har gett sin syn på utvecklingen i senaste LO-tidningen. Han påstår att syftet med alla de reformer som tidigare genomförts i kvinnornas och jämställdhetens namn alltid har varit att utnyttja kvinnorna som arbetskraft, aldrig att ändra makt- och arbetsfördelningen mellan könen. Men han påpekar samtidigt att 1970-talet kanske innebär en omsvängning.

Jag hoppas och tror att han har rätt i det senare påståendet. Samtidigt vill jag

understryka att den omsvängningen inte kan leda till resultat bara därför att allt fler förstår att det är en rättvisefråga och att få vågar påstå motsatsen. För att vi skall få ett verkligt intresse för jämställdhetsreformer måste allt fler också förstå att både kvinnor och män gynnas av jämställdheten. Det är lättare för alla att arbeta för reformer som de vet gynnar båda könen. Det är som Qvist påpekar först när männen insett vad kvinnornas kapacitet innebär för samhället och därmed även för männen själva som de har varit mogna att besluta om reformer. Det här är mänskligt och förståeligt, och vi behöver inte ösa beskyllningar över varandra om vad som varit. Här, som alltid i politiken, är det i stället nödvändigt att se framåt.

Under 1970-talet har många fler män och kvinnor insett att vi kan få ett mänskligare samhälle med större trygghet och värme för alla om vi delar på de ansvarsfulla uppgifterna, om vi arbetar sida vid sida, om vi söker förstå varandras problem, om vi delar den glädje det innebär att fostra barn och om vi tar ansvar i hemmet efter våra personliga förutsättningar, inte efter kön.

Men för att vi skall nå dit återstår mycket att göra i fråga om både reformer och attitydförändringar. Därför är det viktigt att vi kommer ihåg att de här frågorna hör hemma på nästan alla samhällsområden. Vi får inte tro att det räcker med att avhjälpa bristen på barnstugeplatser. Massor av kvinnor och män har inte några barn men de är ändå inte jämställda. Vi skall heller inte tro att det räcker med enbart arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi måste dessutom vara beredda till konkreta åtgärder på många andra områden.

Vi lär inte för skolan utan för livet – så lyder ett gammalt talesätt. Vad vi lär oss under skolåren skall vi ha nytta och glädje av under hela livet. Därför är det oerhört viktigt att vi lär oss de rätta sakerna i skolan.

Nu pågår en översyn av grundskolans läroplan. I den har jämställdhetsfrågorna uppmärksamrats ordentligt. Det är bra. Men ett mycket väsentligt förslag har vi i jämställdhetskommittén saknat. Vi har påpekat det tidigare, men jag tycker det är viktigt att påpeka det även här – vi är vana vid att behöva upprepa oss.

En mycket viktig förutsättning för att vi skall kunna få jämställdhet i arbetslivet är att vi också har den i hemmet. Alla vuxna kvinnor och män måste kunna klara de nödvändiga dagliga sysslorna i ett hem. Det finns massor av ensamstående män som inte någonsin fått lära sig hur man lagar mat eller städar effektivt. Den lärdomen bör vi unna alla, kvinnor och män, och vi bör starta så snart som möjligt. Men då är det nödvändigt att börja undervisningen i hemkunskap på ett så tidigt stadium som möjligt.

Yngre barn tycker det är roligt att arbeta praktiskt, och därför är det viktigt att den nya läroplanen för grundskolan tar upp ämnet hemkunskap redan på lågstadiet. Det är en reform som männen skulle tjäna på – liksom kvinnorna!

Vid 1975 års världskonferens i Mexico antogs en världsaktionsplan med riktlinjer för åtgärder under tio år framåt. Bland rekommendationerna finns ett kapitel om bostäder. Det tillhör inte de bäst skrivna kapitlen. Men enbart det förhållandet att det finns ett antal paragrafer och synpunkter på åtgärder i

fråga om planering är i alla fall bra. Följande år höll FN en konferens som hette Habitat. Den konferensen skulle ge rekommendationer för hur vi skall bo och bygga i framtiden. Jag har lusläst rapporten, och jag är ledsen att behöva berätta att där inte finns ett ord skrivet om samhällsplaneringens betydelse för jämställdheten. Bara på en enda punkt antyder man det; man säger att alla ansträngningar måste göras för att få bort de hinder som uteslänger kvinnorna från aktivt deltagande i planeringen.

Tyvärr har vi inte kommit så mycket längre i debatten här hemma. För några år sedan presenterade bygglagutredningen sitt betänkande om markanvändning och byggande. Där finns en grundlig redovisning av syftet med all planläggning och hur vi skall hushålla med mark och vatten, och där finns också en genomgång av olika detaljer, alltifrån byggnadsfasader till brandskydd. Men där står inte ett ord om samhällsplaneringens betydelse när det gäller att främja jämställdheten. Och jag vill hävda att det borde det ha gjort.

I den familj som bor i en sovstad med långa och tröttsamma resor till närmaste samhälle, där man kan finna andra arbetsplatser än gatuköket och självbetjäningbutiken i sovstaden, är det svårt för både hustru och man att finna arbete. Det fordrar att båda reser och kanske är borta från hemmet tio timmar om dagen. Så kan man inte leva, om man dessutom har små barn. Alltså tvingas den ena av makarna att antingen stanna hemma helt eller ta deltid, och den andra tvingas att ensam svara för försörjningen eller ta huvudbördan av den. Ingendera av de två lösningarna befrämjar jämställdheten, och någon verklig valfrihet är det inte heller. Vi måste därför i den kommande samhällsplaneringen mycket mer än hittills vara uppmärksamma på vad planläggningen får för följder för de enskilda människornas möjligheter att utveckla sig till jämställda människor.

Bygglagutredningen har räknat upp olika förslag till nya lagbestämmelser, och det är bra, men den inbördes ordningen av de föreslagna bestämmelserna ger lätt intryck av att det viktigaste är att hushålla med marken och tänka på en lämplig markanvändning. Det är viktigt, men ännu viktigare är att marken med hänsyn till sin belägenhet används så, att den tjänar människorna bäst. De två intressena behöver inte vara motstridiga. Men ibland blir de det, och då får vi inte glömma bort att planläggning först och främst är till för människornas bästa.

Arbetet med en bygglag pågår. Jag hoppas att man under det arbetet inte glömmar bort att våra planförfattare behöver påminnas om att möjligheterna att få arbete och service i närheten av bostaden är en av många förutsättningar för jämställdhet. Vi har enorma problem med att finna arbetstillfällen åt alla, och de problemen är säkert störst i glesbygderna, där kanske kvinnoarbetslösheten är värst. Då borde vi för framtiden dra den slutsatsen, att nya samhällen inte skall förläggas långt ifrån arbetsplatserna. Både kvinnor och män tjänar på en reform vars syfte är att de skall ha samma möjligheter att på rimlig tid nå en arbetsplats.

I världsaktionsplanen finns det också ett kapitel om massmedia. "Ett stort hinder för att kvinnans status skall kunna förbättras är människors attityder

och värderingar om kvinnans roll i samhället", sägs det. Massmedia har stora möjligheter att bryta ner fördomar och vanföreställningar, står det också. Och med massmedia menas inte bara radio och TV utan också reklam och liknande. Det här känner vi alla till. Många har fått sina fördomar förstärkta genom att läsa serier om Diana, som drömmer om den fantastiska Fantomen, eller genom att titta på TV:s deckare, där en förströdd men klipsk Colombo aldrig hinner träffa sin fru, men då och då talar om vilka andra män hon sitter hemma och beundrar. Sådana där företeelser tycker vi inte om, men vi vill inte förbjuda dem. Tryckfrihet skall man inte vara klåfingrig emot i en demokrati. Vi kan bara hoppas att Pippi Långstrump och den fördomsfria värld där hon lever är ett gott motmedel.

På sistone har vi fått en debatt om ifall vi behöver ett förbud mot könsdiskriminering i reklamen. Kommittén har fått i uppdrag att utreda frågan. Det går att dra fram massor av exempel på hur reklamen på grund av slentrian eller fördomar förstärker vår syn på kvinnors och mäns traditionella roller. Jag tillhör personligen dem som är tveksamma till en sådan lagstiftning – både av principiella skäl, eftersom den tangerar tryckfrihetslagstiftningen, och av praktiska skäl, eftersom bevisningen blir mycket svår. Men jag vill här gärna deklarerat att jag är besviken på alla dem som gör reklam i Sverige. Den debatt som förts kan inte ha undgått dem. De kan rimligen inte vara likgiltiga inför frågan om vi skall ha ett förbud eller inte. Då borde de ha tagit chansen och visat sin vilja till bättring innan det är för sent. Just i reklamsammanhang finns det många möjligheter att skapa uppmärksamhet genom chockverkan. Med bilder kan man sätta människors tankeförmåga i rörelse. Jag är besviken på annonsföretagen som inte har tagit den här debatten som en utmaning att visa att de kan bättre innan vi måste lagstifta. Just i annonsvärlden skulle det finnas oanade möjligheter att både göra reklam för en vara och påverka våra attityder om kvinnors och mäns roller. Ändrade attityder behövs och sådana skulle gynna både män och kvinnor. De skulle göra det lättare för alla att främst känna sig som människor.

Herr talman! Jag har nämnt några olika områden där jämställdhetsarbetet måste föras. Många andra finns, från skatte- och bidragssystem till försvar. Jag hinner inte gå igenom dem här. Det viktiga är att vi vet att strävan efter jämställdhet måste komma fram överallt. Det är viktigt framför allt därför att både kvinnor och män tjänar på jämställdhet.

För ungefär 100 år sedan kom det i Norge ut en bok av Alexander Kielland som heter *Garman & Worse*. Kielland var intresserad av kvinnofrågan och lät den unge Jakob Worse tala för emancipationen. Worse blev av en landshövding tillfrågad om han var anhängare av den. Worse svarade att det nu inte var tal om vad mannen tjänade på, utan vad som var rättvist för kvinnorna. Det är snart 100 år sedan detta skrevs, och ingen talar som amtmannen. Vi har sedan dess talat mycket om rättvisa åt kvinnorna. Kanske har hela jämställdhetsdebatten blivit lidande av att den sällan har givit något klart svar på amtmannens egentliga fråga, om en karl är betjänt av en emanciperad hustru. I dag svarar vi ja på den frågan.

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

GÉRTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Den här debatten präglas självfallet av att vi i tiden har hamnat i växlingen mellan de borgerliga tre- och enpartiregeringarna. Jag skulle utifrån ett LO-perspektiv vilja lägga synpunkter på för det första den avgående regeringens politik, för det andra de eventuella förväntningarna på den nya regeringens politik och för det tredje på framtidsalternativen.

Det har i den här talarstolen i dag förts en kamp mellan två olika historieskrivningar över trepartiregeringens insatser. Från borgerlig sida vill man skriva in att det varit framgångsrika år, bortsett från bekymren med kärnkraften. Från socialdemokratisk sida är vi inte beredda att dela den synen. Som Olof Palme utvecklat har det varit två år präglade av tillbakagångar på för löntagarna oerhört viktiga områden inom politiken.

Det har varit löntagarna som fått bära bördorna av regeringens politik. De har fått se sin standard nedpressad av inflationen. Samtidigt har de kunnat se hur andra grupper direkt favoriserats av regeringens politik. Löntagarna har känt stor oro för sina arbeten. I många fall har de direkt drabbats av arbetslöshet.

Trepartiregeringen inledde med att utpeka löntagarna som orsaken till landets ekonomiska problem: Arbetares och tjänstemäns alltför höga löner måste pressas tillbaka om landet skulle kunna räddas. Därom var regeringen, SAF och deras trogna vapendragare bland tidningarna ense.

Avtalsrörelsen 1977 blev hård och utdragen. Först intill randen av en storkonflikt nåddes en uppgörelse. Den låg enligt regeringens bedömning inom den "samhällsekonomiska ramen".

Och ändock. Strax efteråt holkade regeringen ur dess innehåll genom devalvering. En rekordhög inflation beroende på slapp prispolitik, höjd moms och devalveringar ledde till att priserna steg långt över vad avtalet kunde hänga med i. Fackföreningsrörelsen måste konstatera att mot regeringens politik för att pressa tillbaka löntagarnas standard räckte inte de fackliga medlen.

Årets avtalsrörelse riktade in sig på att finna en konstruktion som dels kunde hålla emot en inflationspolitik, dels kunde förhindra den vidgning av inkomstklyftorna som skatteändringarna innebar. Det blev en satsning på en indexklausul och låglönepåslag.

Efter uppgörelsen återkom regeringen med sitt betyg: uppgörelsen låg inom den samhällsekonomiska ramen. Och strax därefter sänkte man arbetsgivaravgifterna, dvs. man betalade tillbaka till arbetsgivarna de pengar som löntagarna räknat av i tidigare avtalsrörelser.

Än en gång fick löntagarorganisationerna svälja den beska medicinen: mot en regering som agerar i arbetsgivarnas intresse är det näst intill omöjligt att kunna försvara medlemmarnas standard. Sedan regeringsskiftet har den också sjunkit med omkring 5 %.

När man nu vill måla ut att "vi klarar krisen, vi går mot ljusare tider", vill jag fråga: Vilka fick betala priset och för vilka ljusnar det? Det var löntagarna som genom en åtdragen svängrem fick ta på sig bördorna. Och vilken ljusning kan de se? För en arbetarfamilj med något eller några barn innebär inte

indexreglering eller marginalsattesänkning någon avgörande vändning i familjebudgeten. Man måste alltså vända på slantarna för att få det att gå ihop, samtidigt som man ser hur förmånerna växer hos dem som redan har och samtidigt som man ser hur spekulationerna i hus, mark, havskryssare, frimärken osv. når nya höjder.

Den borgerliga trepartiregeringens inre sönderfall och slutliga upplösning ses inte med någon som helst sorg av löntagarna. Den ses bara som ett stort steg närmare det bortre parentestecknet för en borgerlig regering.

Vad väntar vi nu från fackligt håll av den nya regeringen? Ja, en sak är att det kanske kan vara lättare att tala med en regering bestående av *ett*, visserligen svagt, parti än med en som talar med tre olika tungor. Men, för att citera LO-ordföranden: "Så mycket är klart – jag har inga som helst förhoppningar på folkpartiregeringen."

Den vaga regeringsförklaring som presenterades av statsministern för en vecka sedan kommer väl vad det lider att få klarare konturer. Om arbetsmarknadsministern för riksdagen lägger fram den proposition om ny förtroendemannalag som nu gått till lagrådet, får vi klart besked om att också den här borgerliga regeringen tar klar ställning *mot* löntagarorganisationerna.

Den nuvarande förtroendemannalagen antogs under stor politisk uppslutning. På samma sätt som medbestämmandelagen bygger den på principen att produktionen skall vara med och betala kostnaderna för såväl arbetsgivarnas som arbetstagarnas intressebevakning. Fram till lagens tillkomst var det ju bara arbetsgivarnas kostnader för intressebevakningen i form av förhandlarlöner, konferenser, propaganda etc. som bars direkt av produktionen. Löntagarorganisationerna har fått finansiera hela sin verksamhet genom beskattade medlemsavgifter.

Nya arbetsrättskommitténs betänkande byggde vidare på de principer som fanns bakom lagens tillkomst. Det ville gå längre i att jämna ut skillnaderna mellan arbetsgivarnas och arbetstagarnas förutsättningar att driva intresseverksamhet.

Det förslag som nu gått till lagrådsremiss når inte alls upp till betänkandets ambitioner – och det hade vi kanske inte väntat oss – när det exempelvis gäller fackliga möten på betald arbetstid. Men än värre är att det innebär en rad försämringar i den lag som nu redan gäller. Det rymmer också tankegångar som är helt främmande på svensk arbetsmarknad.

Det som synes ligga bakom försämringarna är att man blandat ihop begreppen. Av den ursprungliga strävan att skapa lika förutsättningar för intressebevakningen har man gjort ett slags neutralitetsprincip, som blir helt orimlig till sina konsekvenser. Låt mig utan att gå in i någon detaljgranskning få påvisa några sådana punkter för kammarens ledamöter.

1. Lagförslaget innebär att om arbetstagarorganisationen varslar om någon form av stridsåtgärd, så upphör arbetsgivarens betalningsskyldighet för all facklig verksamhet, trots att hans skyldigheter i övrigt enligt exempelvis MBL och som ej berörs av konflikten kvarstår.

Det här skulle innebära, att om vi i en lönerörelse exempelvis lägger ut

varsel om övertidsblockad, så ställs den facklige förtroendemän som arbetar med MBL utan lön! De påstådda neutralitetssträvandena blir alltså ännu ett konfliktvapen i händerna på arbetsgivarna. Ty man drar ju inte den konsekventa slutsatsen att då måste också någon annan än produktionen betala arbetsgivarrepresentanternas löner!

2. Förslaget innebär att facket skall primärförhandla om den fackliga verksamheten i företaget. Det innebär helt enkelt att arbetsgivaren på ett tidigt stadium får laglig rätt att påverka den fackliga verksamheten. Det här uppfattar vi som ett direkt hot mot och ingrepp i den fackliga friheten.

Tanken bakom skulle vara MBL:s bestämmelser om primär förhandlingsrätt i de frågor som rör företaget. Men där är det ju klart utsagt, att arbetsgivarens intresseverksamhet faller helt utanför varje inflytande från fackets sida.

3. Förslaget innebär inskränkningar av tolkningsföreträdet.

4. Förslaget innebär inskränkningar i rätten till betald ledighet för utbildning, deltagande i konferenser etc., som förtroendemännen behöver för att sköta sitt fackliga uppdrag hos arbetsgivaren, genom en maximering till 40 timmar per år och förtroendemän. Det innebär exempelvis att en nyvald klubbordförande, som åker på en veckolång kurs, har förbrukat sin tid. Han eller hon kan sedan inte åka på exempelvis en förbundskonferens som informerar om ett nytt avtal!

Förslaget innebär också att förtroendemän bara kan bevisa utbildning som sker i det egna förbundets regi. Han kan exempelvis inte vara med på kurser, som sker i LO:s, TCO:s, ABF:s eller TBV:s regi! Och det leder, som var och en med minsta inblick i facklig verksamhet förstår, till oanade konsekvenser: De som är medlemmar i mindre fackförbund får mycket svårt att kunna få någon utbildning över huvud taget!

Men i den heliga neutralitetens namn finns inget i lagförslaget som säger att arbetsgivaren skall sluta betala ut lön till den personalchef som vistas mer än en vecka på något arbetsgivarinternat! Eller att ASEA skall sluta betala arvode till den styrelseordförande som tillika sitter av mer än 40 timmar i SAF-konferenser!

5. Till de här uppenbara tokigheterna kommer en rad mindre inskränkningar av nuvarande lag, som jag inte nu skall gå in på.

6. Något annat än att lagförslaget inte på långa vägar skulle nå upp till utredningsförslaget hade vi kanske, som sagt, inte vågat vänta. Däremot finner vi det mycket anmärkningsvärt att på de möten som ändock föreslås få hållas på betald arbetstid och som sägs skola ge styrelsen returinformation om de anställdas tyckande skall också oorganiserade ha tillträde. Hur kan man stå så helt främmande för arbetarrörelsens historia, att man med lagens hjälp vill ge "svartfötter" möjlighet att påverka facket?

F. ö. skall man inte få ha omröstning eller fatta beslut på dessa möten. Hur skall då en styrelse kunna få underlag för sitt agerande? Skall man kanske tillkalla SIFO?

Herr talman! Jag utgår från att kammaren med den här exemplifieringen är klar över bakgrunden till LO-ordförandens slutsats: "Lägger folkpartirege-

ringen fram den proposition om ny förtroendemannalag som den tidigare borgerliga regeringen enats omkring, så ser vi det som en ren krigsförklaring mot fackföreningsrörelsen!”

Den nytillträdda borgerliga enpartiregeringen är uppstånden ur spillrorna av den trepartiregering som bildades på en ohållbar kompromiss. Som en kontrast till borgerlighetens inbördes krigföring står den enighet som demonstrerades vid den socialdemokratiska partikongressen. I den ser fackföreningsrörelsen ett regeringsalternativ som håller bortom 1979.

Många förhoppningar var knutna till den socialdemokratiska partikongressen – inte minst motståndarnas om att här få se en öppen spricka mellan fackföreningsrörelse och parti. Så blev det nu inte – tvärtom.

Partikongressen antog enhälligt ett utlåtande om ekonomisk demokrati och löntagarfonder. Det innebär att partiet och LO nu står på samma principiella grund i fondfrågan. Därmed är – helt i enlighet med den fastställda tidtabellen – partiet och fackföreningsrörelsen i takt i fondfrågan. Vi kommer nu att föra ut löntagarfondsfrågan offensivt från en samlad arbetarrörelse.

Herr talman! Även om de senaste veckornas händelser har skapat ett delvis nytt mönster i svensk politik går dock skiljelinjen klar. Den går mellan en sargad, ickesocialistisk borgerlighet som står på kapitalismens vacklande grundvalar och en enad arbetarrörelse som står på den demokratiska socialismens grund.

I detta anförande instämde Birgitta Johansson (s).

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Jag tar till orda för att anlägga några synpunkter på den svenska närings- och försörjningspolitiken avseende dels den tid som gått, dels det läge som kan skönjas för dagen.

Trots stora ansträngningar har vi ganska stor ungdomsarbetslöshet och bristande sysselsättning i äldre årgångar.

Jag skulle vilja göra en liten kommentar till vad Anna-Greta Leijon säger i sitt anförande. Hon bestrider att den nya tiden skulle fört med sig att ungdomar på något sätt är mer observanta innan de tar ett jobb. Men det är nog litet olika med det. Det har nog förändrats en del under de senare åren. Och hon säger sedan själv att många ungdomar är vilsna och inte vet vad de vill och att de snurrar i ett ekorrhjul.

I en kommun där hemma hade man svårt att få städpersonal, och det tyckte man var tråkigt. Då sade en socialdemokratisk landstingsledamot: Det är ju inte så underligt med ett så taskigt jobb.

Det kanske inte bara är ungdomarna själva som reflekterar över jobben, utan det kan också vara föräldrar som resonerar: Du kan vänta litet innan du tar ett jobb – du kanske får något som är bättre då. De har kanske drömt om något jobb som skulle vara bättre för deras barn.

Detta var bara en kommentar till vad Anna-Greta Leijon sade. Det är inte så fritt till 100 % från sådana här funderingar som man skulle kunna få

intryck av genom Leijons synpunkter.

En mycket gammal näringsgren här i landet är jordbruket. I gången tid var det jordbruket som till övervägande del sysselsatte människorna, gav dem arbete och livsuppehälle. Men jordbruket kunde inte försörja alla människor – vi vet att många reste till Amerika.

Alla partier önskar naturligtvis full sysselsättning, men att nå detta mål är inte lika enkelt. Förr räknade man med att full sysselsättning innebar en pådrivande kraft för inflationen. Nu får vi uppleva inflation trots att det inte är full sysselsättning.

Våra socialister, som är inriktade på att ta exempel från socialistiska länder, säger att det där är full sysselsättning och att det där inte finns någon inflation. Men man undviker att tala om att detta innebär att fackföreningarna i dessa länder har minimal möjlighet att föra fram de anställdas synpunkter och påverka lönesättningen. Lönesättningen avgörs mycket centralt, utom räckhåll för facketns verkliga inflytande. Fackföreningarna får i allmänhet syssla med idrott, studiecirkelverksamhet, partiideologi m. m.

Detta har inneburit att vi fått en konkurrens även från öststaterna. Det gäller i synnerhet möbel- och glasindustrin, vilket märks i min hembygd. Konkurrensen på sjöfartsområdet har också blivit stor.

Det talas inom stora delar av näringslivet om övergång till alternativ produktion. I de handlingar vi får till näringsutskottet är det oftast ett resonemang om hur man skall kunna få alternativ produktion. Det är naturligtvis inte så lätt. Svårigheterna är ju uppfinningarnas moder, men de flesta har svårigheter att finna någon alternativ produktion. Den bästa lösningen för samtliga företag och näringsgrenar är förstås att världskonjunkturen återigen pekar uppåt.

För bara några år sedan – det var förresten efter flyttningen till det här huset – var det inte så många som yrkade på att det skulle företas åtgärder för att skydda de svenska arbetsplatserna mot lågprisimporten och mot konkurrensen från utlandet. Jag var en av dem som då ställde upp på linjen att man skulle försöka verka för att få en begränsning av den konkurrensen. Men vi som gjorde detta ansågs som litet udda exemplar i riksdagen – det skulle inte ha varit helt i enlighet med den liberala världshandeln att reglera detta. Nu har uppfattningarna ändrats, och man har förstått att man inte kan låta importen av vissa varor gå alltför långt. Man måste skydda de svenska varorna mot svårartad konkurrens.

Jag hörde en intervju i Sveriges Radio häromdagen med en chef för ett stort statligt företag. Han slingrade sig bara och ville inte ge några klara besked om hur han såg på företaget nu och i framtiden. Han uttalade optimism, och då blev han tillfrågad vilka skäl han hade för det. Svaret blev att han hoppades på valutaförändringar.

Den här företagsledaren tänkte sig således att vi skulle få ytterligare en devalvering av den svenska kronan. Men vi vet ju att en sådan innebär ett lotteri – det har vi just hört i debatten här i dag – och att den har sina avigsidor. Jag har en bekant som för ett och ett halvt eller två år sedan tog ett lån på 500 000 kr. i schweizerfranc. Han är i dag skyldig 865 000 kr. Det är således

inte så enkelt att spekulera i valuta.

Den andra faktorn som företagsledaren räknade med var att lågprisländerna skulle driva upp sina löner, så att deras produktionskostnader kom i paritet med de svenska. Men också detta är ett naivt tänkesätt. En sådan process tar ju en mycket lång tid. Om lågprisländerna driver upp sina löner med 10 % och vi driver upp våra med 20 % under samma tid, så blir ju inte situationen på något sätt bättre.

Jag tycker inte att en företagsledare på en så kvalificerad post som det här rörde sig om skall ställa upp i Sveriges Radio och göra kommentarer om möjligheterna för sitt företag att överleva, om han inte har några säkra och riktiga kommentarer att göra. Det gällde i detta sammanhang ett företag som räknat med en minskning av sysselsättningen med 1 000 man.

Mitt eget län, Kalmar län, har under en längre tid mer än vad som gäller för de flesta andra områden i vårt land fått vidkännas en nedgång i befolkningstal och näringsliv. Strävan att kompensera området för nedläggningen av F 12 har inte givit något resultat att tala om. Mycket av Kalmar läns näringsliv har fortfarande problem inför framtiden, framför allt glasbruken men också naturligtvis varven. Många glasbruk har nedlagts under det senaste årtiondet, och de kvarvarandes ekonomi är ganska urholkad.

Det gamla anrika Orrefors ville den ekonomiska konstellationen Uppsala-Ekeby radera bort. De anställda gjorde då ett unikt schackdrag. De författade ett brev som de skickade till Marcus Wallenberg, och de frågade om han ville gripa in och försöka göra någonting för Orrefors glasbruk.aktionen var ett mycket intressant inslag i debatten om den enskildes betydelse i samhälls-ekonomi och i debatten om blandekonomins funktioner.

Det ser faktiskt ut som om Marcus Wallenberg fattat intresse för vad som framfördes i det här brevet från fackklubbens ordförande och som om han är beredd att sätta in åtgärder för att försöka göra allt för att rädda Orrefors. Det är en rätt ovanlig och egendomlig aktion som har satts i gång i det här fallet, men personalen har naturligtvis tillgripit de möjligheter som finns.

De mindre och medelstora varven bör få stöd för att kunna förbättra sin marknadsföring och produktivitet. Åtgärder för strukturförändringar skulle såvitt jag kan se inte gagna Kalmar läns varvsföretag så mycket. Det faktum att strålkastarna i varvskrisen riktas på Göteborgs-, Uddevalla- och Landskronaregionerna får inte resultera i att man glömmet bort de mindre varven vid Kalmarsund. När nu den nya regeringen tar itu med projektet Svenska Varv hoppas vi att ett heltäckande intresse också kommer att finnas för varven vid Östersjöns kuster.

Om en alternativ produktion kan genomföras vid de små varven – det är mycket möjligt att så är fallet, t. ex. genom byggande av vindkraftverk vid Karlskronavarven – så är detta naturligtvis önskvärt. Konkurrensen mellan de små Östersjövarven skulle minska, om man kunde få en alternativ produktion av t. ex. vindkraftverk.

Dessutom förutsätter jag att regeringen och riksdagen inte ställer sig kallsinniga till en eventuell framställning från Södra Skogsägarna AB om stöd till de anläggningar som företaget har i denna del av vårt land.

Jag har funderat litet på vad som har hänt med de här nya statsråden som har aktier i näringslivet. Man kan väl här citera det gamla talesättet: "Caesars hustru får icke misstänkas." Det är naturligtvis mycket angeläget att man ser till att det inte blir något jäv. Vi vet ju vad som har hänt i Norge beträffande entreprenadanbud för ståldäcket till den senaste oljeplattformen. Det ger en tankeställare. I det fallet är det mycket möjligt att vederbörande var oskyldig och att det rörde sig om förtal, men sådant inträffar ju lätt, om förhållandena är som i de här fallen. Det är inte på något sätt genant för vederbörande, om man försöker att klara upp riktlinjerna att gå efter.

Herr talman! Jag har bara en önskan, nämligen den att arbetet för det svenska näringslivet sker så friktionsfritt som möjligt, så att man når resultat även med den här regeringen.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Under drygt tio år har det förts en ganska intensiv debatt om arbetsmiljön, om vilka risker som många människor utsätter sig för i arbetslivet. Precis som Fritz Börjesson antydde är det ganska naturligt att det här också har satt sina spår hos ungdomarna. Det är också rätt självklart att många föräldrar vill att deras barn skall få ett bättre arbete än det de själva har haft. Men att av de här ganska självklara konstaterandena dra slutsatsen att en väsentlig förklaring till ungdomsarbetslösheten är att ungdomarna själva inte vill ta jobb är inte rimligt. Det är inte självförvållad arbetslöshet vi har bland ungdomarna i dag. Men tyvärr framställs det på en del håll på det sättet. Naturligtvis finns det enstaka arbetsgivare som inte har kunnat få de jobb besatta som de annonserat ut vid arbetsförmedlingen. Men som jag berättade om från Göteborgsundersökningen är de lediga jobben mycket få. Vid undersökningen har man kommit fram till att det i stort sett rör sig om hörsägnar när det talas om att ungdomarna är ovilliga att ta arbetena.

Vad jag i mitt tidigare anförande ville säga var att vi skall försöka förklara det här, så att vi kan koncentrera oss på det som är väsentligt, nämligen att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Och det är inte ungdomarna själva som vi skall angripa utan bristen på jobb. Det är t. ex. det förhållandet att de inte får utbildning. Många ungdomar befinner sig i dag i den situationen att de måste köa i månader, innan de kommer in på en kurs inom marknadsutbildningens ram. Det är också så, att de inte får mer än några minuter på sig att tala med en arbetsförmedlare. Kan vi rusta upp arbetsförmedlingen, kan vi vidga verksamheten med nya former av utbildning, t. ex. varvad utbildning och praktik, då kan vi lösa en del av de här problemen – men bara en del för i grunden fordras det en annan ekonomisk politik som sätter sysselsättningen främst. Men, Fritz Börjesson, jag har inte velat förneka att ungdomarna skall se på vilka olika typer av jobb som finns på arbetsmarknaden. Det är emellertid något helt annat än vad som tyvärr förekommer på alltför många håll i dag, nämligen att skylla arbetslösheten på ungdomen själv. Jag vet – och jag tror också nästan alla kammarledamöter inser det – att de allra flesta ungdomar djupt vantrivs med den situation som man befinner sig i när man går utan jobb. Det finns en risk att dessa ungdomar vänder sig bort från

samhället och tar avstånd från oss politiker. Vi skall inte göra den risken större genom att påstå att deras arbetslöshet är självförvållad.

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte att ovilja att ta vissa arbeten var det väsentliga skälet till att ungdomar går utan arbete. Det finns olika anledningar till det. Anna-Greta Leijon beskyllde mig inte heller för ett sådant uttalande, och därför har jag ingen anledning att tillägga något ytterligare.

*Allmänpolitisk
debatt*

BRITT MOGÅRD (m):

Herr talman! Under de två senaste åren har jag ofta talat om behovet av att skapa en mänskligare skola. En mänskligare skola – det är en skola där arbetet känns meningsfullt för alla elever och för skolans personal, en skola som fungerar.

Det krävs realism för att få skolan att fungera. Det krävs att man ser och erkänner de problem som existerar i dagens skola, att man inte av prestigeskäl förnekar dem eller söker bortförklara dem. Det är sant att många problem har komplicerade orsaker och att felet ofta inte är skolans. Detta kan dock aldrig få innebära att skolan skjuter ifrån sig *sitt* ansvar eller att de skolansvariga försöker förminska skolans betydelse för barn och ungdom.

Realism är också att inte ställa övermäktiga krav på lärarna. Lärarnas arbete är svårt och tungt; de har, lika väl som andra arbetstagare, rätt att ställa krav på en god arbetsmiljö och goda arbetsförhållanden.

Det är i hög grad eleverna som formar lärarnas arbetsmiljö. Realism är också att inse att eleverna är olika och att de har rätt att vara olika, har rätt att kräva att deras egenart i mognad, begåvningsprofil och intressen respekteras.

Realism är att inse att vårt land verkligen är mycket avlängt, med stora skillnader mellan norr och söder, mellan tätort och landsbygd. Det går inte att lägga *en* mall över alla landets skolor.

Realism är att inse att en av skolans fundamentala uppgifter är att träna de unga för vuxenlivet. Det innebär att skolan skall ge dem kunskaper och färdigheter som gör det möjligt för dem att som vuxna fungera i medborgarrollen, i familjerollen, i yrkesrollen och i en berikande fritid. Det innebär också att träna dem att ta ansvar för sig själva och sitt liv. Skolans uppgift är ingalunda att försöka skydda de unga för livets realiteter. Skolan skall i stället hjälpa dem att handskas med svårigheter och motgångar, skolan skall hjälpa dem att se sina möjligheter och sin begränsning och träna dem till att maximalt använda sina förutsättningar och sin förmåga.

Skolarbetet måste därför präglas av flexibilitet, valfrihet och verklighetsförankring. Läroplanen är det viktigaste styrinstrumentet härför. Det har alltmer uppdragats att den nuvarande läroplanen inte uppfyller dessa krav i tillfredsställande utsträckning; här är en uppenbar orsak till den vantrivsel som många elever i dag känner. Dess värre innebär det läroplansförslag som skolöverstyrelsen överlämnat till regeringen att valfriheten ytterligare försvagats. Respekten för elevernas olika förutsättningar, anlag och intressen har

fått vika för ett diffust jämlikhetstänkande, som vid närmare analys visar sig vara djup oförståelse för andra än de teoretiskt lagda. Därför har SÖ ingenstans i förslaget vågat understryka skolans kunskapsförmedlande roll; inte heller har de grundläggande basfärdigheterna – att kunna läsa, skriva, räkna – fått den plats som SIA-utredningen och senare riksdagen avsåg. Förslaget bygger på förlegade tankegångar som verkligheten eftertryckligt tvingat oss andra, inte minst de i skolan verksamma, att ompröva.

Det brådskar att få en ny läroplan för grundskolan. Det kan inte accepteras att alla de som i dag har en så otillfredsställande skolvardag i onödan måste vänta på en förändring. Om inte regeringsskiftet inträffat, hade en proposition om ny läroplan förelagts riksdagen i mars nästa år. Det är min varma förhoppning att skolminister Rodhe inte försenar arbetet på denna proposition.

Den sociala basgruppen är klassen. Men med SIA-reformens arbetsenheter har individualiseringsmöjligheterna ökat och därmed också möjligheterna för eleverna att få uppleva arbetstillfredsställelse. Flexibla elevgrupperingar, som t. ex. medger intensivträning av basfärdigheter, är ett instrument som måste användas med ansvar och omdöme, men det får inte schabblas bort i föregivet intresse att skydda de svagare eleverna.

Eleverna måste mötas av intresse. Kravlöshet är motsatsen till intresse. Krav måste ställas på alla elever att göra sitt bästa utifrån sina förutsättningar. Inte minst gäller detta de studiebegåvade. De med goda förutsättningar för studier får inte tillåtas att lata sig genom skolan.

Många elever behöver dock särskilt stöd. Skolans resurser för stödinsatser är omfattande. Men bristerna är också påtagliga. De utredningar som den förra regeringen tillsatte för att se över elevvärden och för att klarlägga vilka faktiska krav en integrering av handikappade elever ställer kommer förhoppningsvis att redovisa förslag som kan förbättra skolans möjligheter att hjälpa och stödja. En utvärdering av hittillsvarande insatser för invandrabarnen hade också påbörjats vid regeringsskiftet. Målet för stödet måste, mera än hittills, vara att anpassa skolan till den enskilda eleven utifrån hans problem och behov.

Med det synsätt som jag här anlagt är det naturligt att också slå fast att betyg skall finnas i skolan. Det relativa betygssystemet, som moderata samlingspartiet som enda parti redan från början motsatte sig, har medfört en betygsdiskussion som mera karakteriseras av känslostormar och hopp om en bättre värld än gediget vetande, vilket är ytterst beklagligt. Det nya betygssystemet måste bli ett bättre instrument för utvärdering av skolans verksamhet. Det får inte snedvrída undervisningen eller medföra en felaktig konkurrensmentalitet. Betygen kan och skall självfallet kompletteras med information i andra former, men det är värt att minnas att endast formella betyg som ges i en enhetlig skala har en innebörd som är entydig såväl för lärare som för eleven och föräldrarna. Vidare är det eleven själv som påverkar betygsättningen genom sina prestationer, och rättvisan i betygen kan kontrolleras av eleven själv och av hans kamrater. Ingen har hittills kunnat visa på en bättre metod än betyg för urval till fortsatta studier.

Redan SIA-utredningen påpekade att skolan alltmer förvandlat eleverna till renodlade konsumenter. Eleverna måste få vara med och ta ansvar för skolmiljön och skolvardagen. Det har blivit populärt att exemplifiera detta ansvar med att eleverna skall få måla om sina klassrum o. d. Enligt min mening bör sådant, som skolan annars anlitar utomstående fackmän för, inte utföras av eleverna. Redan arbetarskyddssynpunkter talar ofta däremot. Nej, det är den *vardagliga* verksamheten i den egna skolmiljön som eleverna måste delta i och lära sig respektera. En god arbetsmiljö i skolan – det innebär i första hand en god anda i skolan. I vårt samhälle gäller en rad oomtvistliga normer, som bygger på grundläggande demokratiska värderingar. De finns också angivna i gällande läroplan. Icke desto mindre är brotten mot dessa normer legio i dagens skola: hänsyn, respekt för oliktankande, respekt för sanning och rätt, arbetsdisciplin sätts ofta åsido. Den s. k. normgruppen, som jag tillsatte i våras, har redan utfört ett omfattande arbete och startat en diskussion ute i skolorna som kommer att ha ett bestående värde.

Den fysiska miljön är naturligtvis därför inte ointressant. Vi måste komma bort från stordriftstänkande då det gäller skolan. Det är också viktigt att beakta att närhet till utbildningen är av avgörande betydelse för många elevers motivation och intresse. Inte minst gäller detta gymnasieutbildningen. Det var min avsikt att i vår förelägga riksdagen en proposition om flexibel skolplanering, där jag bl. a. avsåg att visa att det under vissa omständigheter var möjligt att medge att tvåparallelliga högstadieskolor nyinrättades. Även en ökad decentralisering av gymnasieutbildningen var planerad.

I riksdagens beslut om SIA-reformen ingick ett principbeslut om ett lokalt ledningsorgan för rektorsområdet eller skolenheten. I två promemorior från utbildningsdepartementet har detta organ, nu benämnt skolnämnd, och även medinflytande på klassnivå och arbetsenhetsnivå penetrerats. Frågan har visserligen visat sig vara mera komplicerad än vad riksdagen år 1976 kunde förutse. En proposition var dock aviserad till oktober i år, där problem som remissorganen påpekar enligt min mening fått en tillfredsställande lösning. Jag förutsätter att denna proposition snarast föreläggs riksdagen. Det är ytterst otillfredsställande om elever och föräldrar länge till skall undanhållas det medinflytande i skolan som bör tillkomma dem.

Föräldraansvaret för barns utbildning är odisputabelt. I detta ansvar ingår frihet att välja skolförhållanden. Under den socialdemokratiska epoken försökte man på allt sätt förmena föräldrarna rätten att välja skola utanför det allmänna skolväsendet, bl. a. genom att göra det ekonomiskt omöjligt för flertalet. På mitt uppdrag har en utredningsman dels inventerat förekomsten av och förhållandena för enskilda skolor, dels klarlagt rättsligt beträffande föräldrarätten i detta avseende. Betänkandet har sänts ut på remiss. Det är min förhoppning att vi nu skall kunna föra en avdramatiserad debatt om de enskilda skolornas plats i vårt skolväsende och om de villkor som bör gälla.

I diskussionen om skolan kommer ofta skolläroplaneringen och dess betydelse i skymundan. Men skolan som arbetsplats är beroende av en väl fungerande

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

arbetsledning. Den borgerliga trepartiregeringen fattade därför beslut om en ökning av antalet skolledare, och skolledarnas undervisningsskyldighet har sänkts. Riksdagen har i anledning av förslag i årets budgetproposition beslutat att såväl rektors- som studierektorstjänster skall få inrättas utifrån kommunens omfattningspoäng för grundskolan. Kommunen får därmed stor frihet att disponera över ledningsresurserna. Den utveckling av skolans pedagogiska ledningsfunktioner som riksdagen år 1976 fattade principbeslut om berörs i en proposition som den förra regeringen beslutat förelägga riksdagen. I denna proposition föreslogs också att tillsynslärarna, platscheferna, skall bibehållas.

En översyn av SÖ:s organisation och ansvar var planerad att inledas vid årsskiftet. För min del har jag funnit att ansvaret för skolans verksamhet med fördel kan decentraliseras; jag anser det väsentligt att länskolnämnderna får påta sig en kraftigt utökad roll och att dessa följaktligen bör förstärkas. En början har redan gjorts genom att länskolnämnderna fått huvudansvaret då det gäller de korta yrkesinriktade kurserna och genom att en del av det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet försöksvis har decentraliserats ut på fem länskolnämnder. Min avsikt var att i kommande års budgetproposition fortsätta på den inslagna vägen.

Herr talman! Jag förutsätter att det realistiska synsätt som trepartiregeringen anlade på skolpolitiken bibehålls av den nya regeringen och jag hoppas att den grund som lagts i arbetet på en mänskligare skola med redan fattade beslut och långt framskridet förberedelsearbete för förslag under våren tas till vara.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Den 16 december 1976 fattade riksdagen ett beslut om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik. Den proposition och det utskottsbetänkande som låg till grund för beslutet betecknades av vpk-gruppens företrädare i debatten som "bland de märkligaste dokument som passerat riksdagen". Jörn Svensson fällde också omdömet: "Dessa dokument är helt meningslösa."

I dag är det inte svårt att i Norrbotten finna människor som är beredda att skriva under på detta. Man finner dem såväl bland länsplanerare som bland deltagare i studiecirklar, såväl bland ledande fackliga företrädare som bland skolelever, såväl bland arbetare i relativt framtidsrygga branscher som bland redan krisdrabbade. Och inte minst påtaglig är medvetenheten om statsmakternas försummelser gentemot Norrbotten bland kvinnor och unga människor, som nu återigen rekommenderas att söka sig från länet till andra, lyckligare lottade delar av landet.

I den här decemberdebatten för snart två år sedan påpekade Rolf Wirtén, den nuvarande regeringens arbetsmarknadsminister, att vpk mot de övriga partiernas linje ville sätta bl. a. "styrande planering i stället för anpassningsplanering". I Rolf Wirténs ögon var detta naturligtvis något fult. Nu är jag övertygad om att en bred opinion i Norrbotten även på den punkten står närmare vpk:s linje, för där har man verkligen fått erfara vad en anpassnings-

planering innebär. Gång på gång har man upplevt hur planeringen för länets del snyggt och prydligt "anpassats" till vad som kunnat vara till fördel för kapitalet. Arbetskraften har "anpassats" till de platser i landet där kapitalägarna funnit det lönsamt att ha den. Produktionstakten vid de råvarubaserade företagen i Norrbotten – dem har man ju inte kunnat flytta – har "anpassats" till vad som varit mest vinstgivande. Detta har under långa perioder inneburit rovdrift såväl av malm som av skog och vattenkraft.

I dagarna presenterade expertgruppen för regional utredningsverksamhet studien Industri till Norrbotten. Tiden har inte medgivit någon mer ingående läsning av materialet, men på en punkt tycks utredningen uppenbarligen bekräfta vad som sedan länge borde ha varit helt klart: Norrbotten är en enormt värdefull del av vårt land. Den norrbottniska industrin exporterar 60 % av sin produktion, eller dubbelt så mycket som riksgenomsnittet. Av industrin är 60 % råvarubaserad, mot 14 % av övriga landet. Nog borde en landsdel med sådana resurser kunna bjuda sin befolkning arbete och framtid. Men i stället utökas listan över Norrbottens exportprodukter också med varan arbetskraft. Och på importsidan finns åtskilligt sådant som kunde ha framställts i länet – färdigprodukter från stålindustrin, livsmedel, kemiska produkter. Detta är Norrbottens situation i ett nötskal. En kolonial situation skulle man ha sagt, om det gällt någon annan del av världen. Termen satellit används numera och beskriver också målande vad det handlar om. Tecknaren EWK är inte den ende som upptäckt detta, men han gör det på ett utomordentligt åskådligt sätt när han tecknar Sverige som ett långt, i ena ändan väldukat middagsbord med en ensam gäst i den andra ändan. Förmodligen har den ensamme gästen där uppe i norr försetts med en mindre sked än de andra.

Låt mig återgå till december 1976. Det beslut som då togs saknade det mesta av substans men innehöll prognoser bl. a. beträffande befolkningsutvecklingen. För Norrbotten innebar det att vi skulle bli 25 000 fler invånare fram till 1985. Redan då uttalades befogade tvivel om det realistiska i en sådan målsättning, och i dag är läget än mer dramatiskt. Utvecklingen i Norrbotten har återigen tillåtits gå tillbaka, och alltfört görs ingenting effektivt för att vända den. I dag måste detta kännas som ett moraliskt dilemma för alla dem som var med om beslutet 1976. I dessa dagar talas det åtskilligt om politikens och politikernas trovärdighet. Vill man stärka den och verkligen visa att man tror på den omskrutna demokratiska beslutsordningen, då visar man det bäst genom att äntligen ta fasta på det man beslutat om och vidta de åtgärder som detta beslut kräver.

Och det krävs åtgärder! Det är nämligen ett faktum att om Norrbottens befolkning skall uppnå talet 280 000 år 1985, vilket är den undre kanten, då krävs det att ca 13 000 nya jobb tillskapas. Vill man uppnå ett befolkningstal på 290 000, som riksdagen beslutat att man skall sikta på, och dessutom uppnå förvärvsgraden för riket som helhet, då krävs det omkring 28 000 nya jobb. De här siffrorna visar att även en prutning av riksdagens ambitionsnivå kräver stora ansträngningar.

En näraliggande åtgärd måste vara att få de statliga företagen, som så starkt

dominerar norrbottniskt näringsliv, att fungera så att de arbetstillfällena som finns säkras och att nya tillskapas. Det får inte gå till så som man ville när det t. ex. gällde Karlsborg. Man var i den debatten beredd att pruta ner antalet massafabriker från tre till två och utgick tydligen ifrån den gamla inställningen att Norrbottens industri och människor skall ställa upp på en strukturomvandling som man inte ens vågar nämna när det gäller andra delar av landet.

En företagsegoistisk politik, liknande den som förts från de statliga företagens sida, går inte ihop med de målsättningar man säger sig ha för regionalpolitiken. Regionalpolitiken måste fås att göra skäl för namnet. Det vi nu har är möjligen en nationell politik som får regionala konsekvenser.

Med viss censur, föranledd av bestämmelserna för vad som är tillåtet att säga här i kammaren, vill jag nämna att en fackligt ledande person nyligen sagt att utvecklingen av Norrbottens näringsliv får kosta vad den vill. Det är ändå inte längre sedan än att vi minns statsråd av socialdemokratiskt märke som sagt att det för Norrbottens del mindre handlar om ekonomiska insatser än om genomförbara projekt. För kommande tider kan det vara angeläget att uttrycka förhoppningen att man tar bättre vara på länets resurser, idéer och kunskaper och låter utvecklingen kosta vad den vill även i fråga om politiska insatser.

Man kunde i en sådan här beskrivning av läget i Norrbotten ta en hel rad belysande exempel. Det har också gjorts i olika sammanhang, bl. a. här i riksdagen. Så har t. ex. jag påtalat det sneda i rekryteringen av byggnadsarbetare till Stockholmsregionen och i ett öppet brev till arbetsmarknadsministern ställt ett antal frågor i anslutning till detta. I det svar jag fortfarande väntar på hoppas jag att arbetsmarknadsministern tar fasta på det som från fackligt håll i dagarna sagts om den väntade arbetslösheten bland byggnadsarbetarna.

Andra exempel med anknytning till Norrbottensproblemen rör kvinnorna. Undersysselsättning och arbetslöshet är kända begrepp i Norrbotten. Och de är det i hög grad för kvinnorna. Och man hittar utan vidare en parallell också i behandlingen. Målformuleringar, prognoser, tidsperioder – allt sådant är lika diffust när man talar om kvinnornas ekonomiska frigörelse som när man talar om hur man skall komma till rätta med problemen i Norrbotten. Man är rent allmänt för allt som är bra och mot allt som är dåligt, men man definierar ingetdera begreppet.

Vi har från vårt håll om och om igen sagt att kvinnokampen är en viktig del av kampen för verklig jämställdhet i samhället. Och eftersom kapitalismen tjänar på, drar nytta av kvinnoförtrycket, så kan vi inte räkna med att jämställdhet kan uppnås i den samhällsform vi lever i.

Till kvinnornas frontavsnitt hör också att bekämpa ingrodda myter och attityder som finns inpräntade hos de flesta människor och som också sticker upp bland arbetare, inte minst i tider då läget på arbetsmarknaden är kärvt.

Sysselsättningsutredningen har presenterat uppgifter som visar att bara hälften av de kvinnor som fått sysselsättning under 1970-talet verkligen är i

arbete. Antalet heltidsanställda kvinnor har i själva verket minskat under perioden. Detta är verkligen avslöjande uppgifter. De visar att samtidigt som kvinnorna vill arbeta och uppmuntras därtill i frigörelsens namn så motarbetas de av ett samhälle som vägrar ställa upp med nödvändig service. Det gäller bl. a. barnomsorgen.

Det är sedan länge känt att utbyggnaden av barnomsorgen sker i helt otillräcklig takt och att den bromsats ytterligare till följd av kommunernas ekonomiska bekymmer. Men påpekanden om detta förhållande har ofta bland ledande politiker viftats bort med uppgifter om en växande sysselsättning bland kvinnorna. Det har sett ut som om den kvinnliga förvärvsintensiteten och samhällets barnomsorg inte haft något samband med varandra.

Verkligheten är alltså en helt annan. Sysselsättningsstatistiken visar att mellan 1970 och 1977 har 266 000 fler kvinnor kommit ut på arbetsmarknaden. Men i själva verket är det bara drygt hälften av dessa, 160 000, som verkligen arbetar. Resten, 106 000, har varit frånvarande – inte på grund av sjukdom utan för tjänstledighet, främst förlängd tjänstledighet i samband med barnsbörd eller tjänstledighet för studier eller i samband med helger och somrar.

Frågan om barntillsynen, om utbyggnaden av dag- och fritidshem hänger som sagt intimt samman med frågan om kvinnans rätt till arbete. För att återigen knyta an resonemanget till läget i Norrbotten, kan man naturligtvis hävda att det främsta kravet måste vara en ny industripolitik. Men också där måste daghemsutbyggnaden fullföljas. Det gäller ju barnen och deras bästa. Daghem är bra för barn – sedan må daghemsmotståndare med utgångspunkt i gamla, reaktionära värderingar eller i – i och för sig reella – kvalitetsbrister säga vad de vill.

Diskrimineringen av Norrbotten, diskrimineringen av kvinnorna och diskrimineringen av alla de människor som ställs utanför arbetslivet är delar av samma politik. Den borgerliga trepartiregeringen lyckades försämma situationen. Ingenting tyder på att den nuvarande enpartiregeringen skall lyckas åstadkomma några förbättringar. Bland norrbottningar, bland kvinnor, bland alla arbetslösa finns det särskilda motiv för att kräva en annan politik – en politik för människors bästa.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Riksdagsåret 1978/79 har fått en ovanlig och dramatisk inledningsperiod på tre veckor. Nu har vi hunnit fram till den allmänpolitiska debattens första dag, som är en hel vecka försenad.

För ett år sedan var vi i den djupaste och längsta lågkonjunktur som vårt land har upplevt sedan 1930-talet.

I dag vågar vi försiktigtvis säga att vi är på väg ur den värsta krisen. Vår konkurrenskraft håller på att förbättras, vår handelsbalans är gynnsam, och regeringen diskuterar nu stimulerande åtgärder för att höja vår konsumtion och på det sättet få bättre fart på hemmamarknaden.

Många och väsentliga problem inom olika näringsgrenar är fortfarande

olösta. Vi har strukturomvandlingen inom varven, stålindustrin, textil- och skobranschen framför oss. Ändå har det aldrig satsats så mycket i vårt land för att hålla arbetslösheten på en så låg nivå som möjligt. Det finns här inom alla partier en bred uppslutning bakom den höga värderingen av arbetet. Arbetet ger mening åt tillvaron och ger den sociala gemenskap som är så nödvändig och viktig för människor.

I ett kärvt ekonomiskt läge har sysselsättningen prioriterats. Stora insatser i form av utbildning och beredskapsarbete har kunnat hålla arbetslöshetssiffrorna på en så låg nivå som 2 %.

Nya, kraftfulla åtgärder sätts in för att under vintern motverka en ökning av arbetslösheten inom t. ex. byggsektorn. I första hand är det fråga om skolor, förvaltningsbyggnader och vägar för över 500 milj. kr. utöver de byggen för 600 milj. kr. som beslutades i våras. Totalt är det 1,3 miljarder kronor i tidigarelagda byggen för att skapa sysselsättning på de orter där det behövs.

Sammanlagt anslås 2 miljarder kronor för arbetsmarknadspolitiska åtgärder inför vinterhalvåret, och de berör alla grupper på arbetsmarknaden – yngre såväl som äldre.

Dessa 2 miljarder läggs till de ca 1,3 miljarder kronor i särskilda insatser på byggarbetsmarknaden som regeringen tidigare har beslutat om. Bl. a. kommer 1 350 milj. kr. att användas till beredskapsarbeten, vilket motsvarar ca 30 000 anställda under ett halvt år. AMU-kurserna skall ökas så att ca 60 000 människor skall kunna få arbetsmarknadsutbildning under den kommande vintern.

I debatten hör man väldigt ofta människor säga att det inte är så viktigt med ekonomisk tillväxt, att det är bra om vi inte tjänar så mycket pengar, att det finns så många andra värden. Vi har nogsam sett att det resonemanget inte håller.

Utebliven tillväxt gör det svårare att skydda de sämst ställda i samhället och att få råd till nödvändiga sociala reformer. Därför är satsningen på ett näringsliv som ger oss ökade ekonomiska resurser en förutsättning för att vi skall klara omställningen i arbetslivet, strukturomvandlingen och det sociala välfärdsprogrammet.

I det delbetänkande som sysselsättningsutredningen har lagt fram föreslås en kraftig förstärkning av det regionalpolitiska stödet till industrin och den privata tjänstesektorn. När det gäller det regionalpolitiska sysselsättningsstödet föreslås en höjning i de sysselsättningssvagaste delarna av landet. I de svagaste områdena skall företag kunna få upp till 130 000 kr. på sju år för varje bestående nettoökning av antalet årsarbetare. I dag uppgår det stödet till 22 000 kr. på tre år. Prövningen av vilka företag som skall få stöd föreslås bli utvidgad.

Bevakningen måste vara noggrann, så att stöd inte lämnas som betyder överflyttning av sysselsättningsproblem från en ort till en annan.

Lokaliseringslånens utvidgning och den nya typen av avskrivningslån kommer att vara av stor betydelse för den regionala balansens del och för sysselsättningen regionerna emellan.

Ett handlingsprogram för en decentralisering av statlig verksamhet kan också komma att få stor och avgörande betydelse för större rättvisa mellan olika regioners möjligheter att få nya arbetstillfällen.

Viktigt är att kommuner, som i dag ligger utanför de nuvarande stödområdena, skall kunna placeras in i stödområdessystemet, t. ex. länsdelar med uttalade och långsiktiga sysselsättningsproblem.

Möjligheterna för regeringen att gå in med regionalpolitiskt stöd på en ort som drabbas av akuta sysselsättningssvårigheter vid t. ex. en företagsnedläggelse skall finnas kvar. Den decentraliserade beslutsrätten för länsstyrelsen när det gäller avskrivnings- och lokaliseringsslån vid investeringar upp till 5 milj. kr. bör innebära snabbare beslut och mindre byråkrati, vilket välkomnas.

De förstärkta regionalpolitiska insatserna kommer att kräva en ökning av de ekonomiska resurserna i dagens penningvärde med 636 milj. kr. eller från 984 till 1 620 milj. kr. För Blekinge län bör regionalpolitiska insatser kunna medföra att den negativa befolkningsutvecklingen kan brytas. Länet har också i år som ett av de få länen i landet minskat sin befolkning med hittills 316 personer. Alla kommuner i länet utom Ronneby har en minskning av invånarantalet.

Länet har stora konjunkturkänsliga industrier, som behöver kompletteras med små och medelstora företag.

Karlskrona- och Sölvesborgsvarven har både specialinriktad och annorlunda produktion, som statsmakterna bör slå vakt om. Den sneda åldersstrukturen i länet är en följd av att högre utbildning saknas. En ökad högskoleutbildning inom högskoleregionens ram är nödvändig och viktig för länet. Sedan 1975 har länet förlorat 3 000 industrijobb, och Karlskrona kommun har den klart sämsta befolkningsutvecklingen bland landets primära centra.

Karlskrona bör lämna sig utomordentligt väl för utflyttning av central statlig förvaltning, t. ex. vid lokalisering av den centrala stiftelsen för skyddat arbete som nu planeras.

Sedan 1950-talet har Karlskrona förlorat ca 5 000 sysselsättningstillfällen genom indragning av personal vid marinen, och länet har aldrig fått någon kompensation för denna förlorade statliga verksamhet.

I försvarets fredsorganisationsutrednings slutbetänkande föreslås ytterligare en minskning med 140 årsarbeten vid de militära förbanden i Karlskrona fram till 1980.

Sammantaget bör detta väga mycket tungt i vågskålen när regeringen beslutar om var den centrala stiftelsen för skyddat arbete bör placeras, eller när annan statlig verksamhet skall utlokaliseras.

En satsning på forskning, vetenskap och teknisk utveckling, ett långsiktigt näringspolitiskt program, bör tillsammans med regional- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder skapa förutsättningar för en sund ekonomisk utveckling för vårt land. Därför är det så viktigt med en marknadsekonomi som ger vårt näringsliv förutsättningar att utvecklas och att få ny fart på svensk ekonomi.

En god ekonomi för vårt land är en nödvändig förutsättning för att klara alla de angelägna behov vi har och kommer att möta under de närmaste åren, t. ex. ungdomsarbetslösheten som vi kommer att ha kvar under en lång tid framöver, äldreomsorgen inför 1980-talet, barnomsorgen, en mänskligare hälso- och sjukvård med kontinuitet i vården, en förnyelse av arbetslivet, en utbyggd internationell solidaritet, en ökad satsning på de handikappades rätt till arbete och ett fullvärdigt liv.

En liberal minoritetsregering vill fortsätta att verka för den inriktning av politiken som förenar en marknadsekonomi med social omsorg och rättvisa, som har en klar gräns mot socialism och konservatism och arbetar för breda samförstånds lösningar i alla de viktiga frågor som ligger framför oss.

Sverige och människorna i vårt land, herr talman, är inte nu betjänta av en konfrontationspolitik för att från partitaktisk synpunkt söka strid om de frågor som man egentligen inte har så olika uppfattning om. Det kan skapa misstro mot politiken och mot demokratins mål och mening.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! I den pågående debatten har det talats mycket om konjunkturrapporter och ekonomiska trender m. m. Jag vill söka se den politiska och ekonomiska utvecklingen utifrån den vanlige medborgarens vardagssynpunkt, medborgaren som inte har stora kunskaper i statistik och ekonomiska teorier men som upplever såväl riksdagens som regeringens beslut mycket påtagligt i sin vardagsvärld. Jag väljer då att tala utifrån norrbottningens situation.

Det sägs att vi har en uppåtgående konjunktur och att vi kan vänta en lyckosam utveckling för vårt näringsliv och för landet som helhet. Detta måste för norrbottningen te sig som ett hån, som en grov cynism. Blundar regering och riksdag helt för vår situation, frågar han sig.

Norrbotten, ett län med ca 260 000 innevånare, har i dag 23 000–24 000 människor utanför den normala produktionen, dvs. de är antingen öppet arbetslösa – 7 392 – eller sysselsatta i tillfälliga beredskapsarbeten, omskolning eller någon typ av tillfälliga utbildningskurser. Länsarbetsnämnden beräknar att situationen under vintern skall ytterligare förvärras så att man uppnår siffran 25 000 eller mer. Det betyder att 10 % av den totala befolkningen står utanför det normala arbetslivet. Det är inget fel på beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning. Tvärtom. Men för långsiktiga lösningar krävs så mycket mer än arbetsmarknadspolitiska insatser.

För ungdomen är situationen närmast olidlig. Det finns praktiskt taget inte ett enda jobb att få för de nytillträdande på arbetsmarknaden utanför den offentliga sektorn. Anställningsstopp råder nästan överallt, och företagen minskar antalet anställda genom s. k. naturlig avgång, dvs. den som går i pension eller slutar av annan anledning tar sitt jobb med sig. Någon ersättare behövs inte. T. o. m. möjligheten att få ett jobb i annan del av landet är stängd. Ingen vill ge dem jobb där heller.

Länsarbetsnämnden i Luleå sökte för några veckor sedan 25 aspiranter för utbildning till arbetsförmedlare. 1 030 sökande anmälde sig till de 25

platserna, en utmärkt illustration till läget på arbetsmarknaden. Det är mot denna bakgrund inte förvånande om människorna och särskilt ungdomen ser med misstänksamhet och förakt på storpratande politiker, som inte kan åstadkomma någon förbättring på arbetsmarknaden och som inte kan ge dem något hopp för framtiden.

Situationen i Norrbotten kan ytterligare illustreras med några siffror. Vid NJA – numera SSAB-Luleå-verken – har under de senaste två åren bortåt 1 000 jobb försvunnit i stället för de 2 300 nya jobb riksdagen utlovat, och nu beslutade investeringar vid SSAB innebär friställning av ytterligare ca 500 personer.

LKAB har genom anställningsstopp de senaste åren gjort sig av med tusentals anställda. När man nu startar planeringen för återgången till en nära normal produktion, inleds den med krav på friställning av ytterligare 1 000 anställda.

ASSI har tagit nedläggnings- och ombyggnadsbeslut som torde innebära att bortåt 400 personer friställs.

Vattenfall drar varje år ner antalet anställda med flera hundra, på grund av statsmakternas energipolitiska beslut.

Småindustrin, som ju för sin existens till stor del är beroende av de stora basindustrierna, har de senaste två åren minskat personalstyrkan med mer än 1 000 personer.

Bostadsbyggandet har dragits ner drastiskt, och industri- och anläggningsinvesteringar är praktiskt taget obefintliga. Arbetslösheten inom byggnadsarbetarkåren är 20–30 %.

Inser statsmakterna verkligen hur katastrofal situationen är i Norrbotten?

Sysselsättningssituationen i Norrbotten har varit svår sedan flera årtionden. Den privata industrin har i stor utsträckning svikit länet, och staten har genom ASSI, NJA och LKAB fått svara för driften av de stora basindustrierna. Den socialdemokratiska regeringen utformade i mitten på 1960-talet en lokaliserings- och regionalpolitik som under åren gett flera tusen nya jobb i länet, särskilt genom användandet av investeringsfonderna som fått Bulten-Kanthal, Saab-Scania, ASEA och LM att etablera filialföretag.

Men dessa insatser har inte räckt till, därför att den fortgående rationaliseringen, främst i skogsbruket, skapat än fler nya arbetslösa. Från 1969/70 gick därför den socialdemokratiska regeringen in för en kraftig utbyggnad av de statliga företagen. Genom dessa investeringar skapades under de fem–sex första åren av 1970-talet ca 4 000 nya jobb i de statliga industrierna, vilket fick en stark smittningseffekt till följd inom länets näringsliv i övrigt. Optimismen återvände, och länets befolkningssiffror vände uppåt efter många år av stark utflyttning.

När den borgerliga regeringen tillträdde var antalet personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden i länet under 15 000. Siffran är i dag ca 24 000 och beräknas bli mer än 25 000 under vintern. Två års borgerligt regerande har alltså gett 10 000–11 000 nya arbetslösa. Och utflyttningen har satt ny fart.

Hur har då detta gått till? Naturligtvis har den svaga internationella

konjunkturen betytt en del, att påstå något annat vore fel. Men en stor del av misslyckandet måste skyllas på regeringens handlande eller brist på handlande.

1. Man har inte gjort klart för sig problemens omfattning. Därför har försöken till åtgärder kommit att likna försök att dämna vårfloden genom att bygga dammar med tändstickor. Man har tillsatt den s. k. Norrbottensdelegationen och ett investmentbolag. Därom är väl bara att säga att detta har gett en del resultat, med de små medel som stått till förfogande. Men man borde vara klar över att man inte löser Norrbottens gigantiska problem genom nyodling av myrar i Pajala, 15 mil norr om Polcirkeln, eller genom får- och getavel.

2. De stora basindustrierna i Norrbotten är statliga, och regeringens ovilja och oförmåga att handskas med dem har varit olyckliga. Statsföretag har inte fått klara direktiv av regeringen att expandera för att skapa sysselsättning och inte heller fått nödigt kapital för detta. Oviljan att gå in och ta ansvar har visat sig olycklig. SSAB har i allt väsentligt finansierats av statsmedel, men staten tar inte sitt ägaransvar och planerar och ser till att snabbt genomföra nödiga investeringar för ökad sysselsättning. LKAB har tillåtit att föra en tämligen oansvarig politik och ASSI likaså. Statsföretag har blivit en ovilligare och senfärdigare investerare än de privata företagen.

3. Den socialdemokratiska lokaliserings- och regionalpolitiken har ständigt angräpts av centern, som sagt sig vilja gå djärvare fram. Man hade därför anledning vänta sig att trepartiregeringen skulle bedriva en synnerligen intensiv regionalpolitik. Men nyligen utförda undersökningar visar att så inte varit fallet. Tvärtom har regionalpolitiken och lokaliseringsansträngningarna nästan helt upphört sedan centern kom i regeringsställning.

4. Mest ödesdiger har regeringens kolartro på att en ändrad konjunktur skall rädda oss varit, tron på att man inte skall på något sätt planera utan bara lita till näringslivets förmåga att klara allt, bara man ger det bra villkor. Rädslan för planering och påverkan på industrin har varit särskilt ödesdiger i Norrbotten, där ju staten direkt är arbetsgivare till tre av fyra industrisysselsatta.

Sedan kan man naturligtvis säga: Det är lätt att kritisera, men vad kan man i verkligheten göra? Regeringen och särskilt dess försvarare i Norrbotten säger ju ofta: Aldrig har någon regering satsat så mycket på Norrbotten som denna. Det är sant till en del, men med vissa väsentliga ändringar. Aldrig har någon regering varit tvungen att satsa så mycket på arbetsmarknadsåtgärder som denna, därför att den så grymt försummat näringspolitiken – det är en riktigare formulering. Det har satsats enorma summor på åtgärder för att lösa sysselsättningsproblemen för stunden. Enbart beredskapsarbeten under innevarande höst- och vintersäsong kommer att kosta betydligt över en miljard. Men många frågar sig: Är detta den vettigaste åtgärden? Finns det ingen annan väg att gå?

Arbetarrörelsen har hela tiden anvisat en annan väg. Vi socialdemokrater har här i riksdagen framlagt en mängd förslag om andra åtgärder för att klara Norrbottens sysselsättningsproblem. Den fackliga rörelsen har utfört ett

intensivt arbete i samma avseende. För bara en månad sedan gick Norrbottens LO-distrikt i samarbete med sex fackförbund ut med en mängd detaljerade förslag för Norrbottens utveckling, krav som vi i Norrbottens partidistrikt är helt överens med dem om. Jag skall gärna servera de förslagen i kort sammandrag till regeringen. Man kräver följande.

Utveckla snabbt de norrbottniska basindustrierna, som alla är statliga, till större lönsamhet, främst genom en högre grad av vidareförädling. Gå in och ta ansvar för SSAB och tillse att man där inte tar årtionden på sig att förverkliga löftet om 2 300 nya jobb vid Luleåverken. På kort sikt innebär det att man nu satsar på en mycket större utbyggnad av valsverken än som planeras. Fullfölj sedan utbyggnadsplanerna. Det finns utvecklingsmöjligheter för SSAB både i Luleå och på annat håll bara man är beredd att investera *nu* i stället för att vänta tills alla andra investerat färdigt och tagit hand om marknaden. Se till att integrera malm- och stålindustrin i första hand i Norrbotten, där ju staten är ägare till båda.

Ställ pengar till LKAB:s förfogande för att göra företaget rationellt och lönsamt, och gör det nu. Tillse att gruvbolaget inte får lösa sina kortsiktiga problem genom att bara bryta ut de bästa klumparna nu och lämna resten på ett sätt som leder till att gruvan måste läggas ner om några år. Satsa några av miljarderna på att bygga om och förstärka malmbanan så att vi kan få vettigare malmfrakter. Satsa på ny produktion vid LKAB inom bl. a. konstgödselindustrin, men sök också få till stånd nya industrier som bygger på den stora kunskap om malm och malmbrytning som finns i malmfälten. Sådana industrier kan bli värdefulla exportföretag. Och för en annan malm- och mineralpolitik som satsar på brytning och prospektering efter nya malmer, bl. a. legringsmetaller, i länet.

Tillse att ASSI inte får lägga ner en industrienhet i Piteå som är klart lönsam, åtminstone inte innan man skaffat annan industri i stället. Tillse att den nödvändiga och mycket riktiga investering som nu ASSI gör i Karlsborg omedelbart följs upp med en utbyggnad i vidareförädlingsledet. Eljest leder investeringen bara till att bortåt 200 jobb försvinner. Tillse över huvud taget att de statliga företagen i länet ökar sin vidareförädling maximalt. Gör Statsföretag till ett expansivt företag i stället för till ett räddhågat och ineffektivt.

Tillse att Statsföretag söker kontakt med den mindre industrin i länet och söker att i samverkan och samarbete utveckla länets industri. Stimulera småindustrin till offensiva insatser, bl. a. genom en aktiv regionalpolitik.

Men först och främst: Var medveten om de jättestora problemen och om behovet av snara och enorma insatser om inte en hel landsända skall ödeläggas.

Dessa krav eller råd – hur ni vill se det – kan naturligtvis anses riktade till den förra trepartiregeringen eftersom det var dess arbete jag skildrade. Vi har nu en ny regering, som tagit över ansvaret. Den skall förstås dömas efter sina gärningar och inte redan nu. Jag hoppas på det bästa, även om jag i likhet med kyrkofadern känner mig frestad att säga: Jag tror! Herre, hjälp min otro!

Norrbottens befolkning kräver nu handling, kräver snabba och målmed-

Förändring av antalet suppleanter i vissa utskott

vetna åtgärder och inte bara ord och smärtlindring för stunden. Det är ett observandum för varje såväl avsuttan som nykommen regering. Norrbotten får inte läggas ned – det måste vara parollen.

På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 4 Förändring av antalet suppleanter i vissa utskott

ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att fyllnadsval till utskott kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i trafik- och jordbruksutskotten skall utökas från 17 till 18, i finans- och socialutskotten från 16 till 17 samt i försvarsutskottet från 15 till 16.

Vidare föreslås att antalet suppleanter i lagutskottet minskas från 17 till 16.

Jag hemställer att antalet suppleanter i trafik- och jordbruksutskotten bestäms till 18, i finans- och socialutskotten till 17 samt i försvars- och lagutskotten till 16.

Denna hemställan bifölls.

§ 5 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om tjänstledighet på grund av barnsörd fr. o. m. 1978-11-03 fram till juluppehållet (med ev. förlängning).

Stockholm den 23 oktober 1978

Barbro Engman-Nordin

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 7 november 1978 fram till juluppehållet för att ingå i den svenska FN-delegationen i New York.

Stockholm den 19 oktober 1978

Sture Korpås

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Andre vice talmannen anmälde att följande ersättare skulle inträda i stället för resp. ledamöter under deras ledighet från riksdagsmannauppgiften, nämligen

Stig Gustafsson (s) för *Barbro Engman-Nordin* och

Leif Zetterberg (c) för *Sture Korpås*.

§ 6 Anmälades och bordlades

Skrivelse

1978/79:17 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1977

Nr 21

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Meddelande om
frågor*

§ 7 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 25 oktober

1978/79:71 av *Bertil Zachrisson* (s) till kommunikationsministern om förslag till riksdagen om ny trafikpolitik:

Till skillnad från den borgerliga koalitionsregeringens regeringsförklaringar 1976 och 1978 innehåller den folkpartistiska regeringsförklaringen inte ett ord om trafikpolitiken. Jag vill med anledning därav fråga kommunikationsministern:

Har regeringen för avsikt att under året förelägga riksdagen proposition om ny trafikpolitik, och om så är fallet, vilka huvudfrågor kommer propositionen att omfatta?

1978/79:72 av *Gösta Andersson* (c) till industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen inom glasindustrin:

Den manuella glasindustrins framtid har en avgörande betydelse för många människor och samhällen, inte minst i Kalmar län. Från vissa håll har hävdats att glasindustrins framtid skulle tryggas genom att Upsala-Ekeby och Orreforsgruppen gick samman i en stor glaskoncern. Förhandlingarna mellan dessa båda företag har dock visat att en fusion inte skulle bli någon garanti för att alla jobb säkrades inom glasindustrin. Nu har planerna på denna storfusion spruckit. Inte heller det nya läget ger några goda garantier för framtiden. De anställdas stora oro är därför befogad.

Den senaste tidens olika turer i ägerandet mellan de båda stora glasföretagen har visat på brister i företagsledningarnas förmåga att på ett handlingskraftigt sätt lösa glasindustrins framtidsproblem. Det är därför angeläget att samhället nu aktivt medverkar till att säkra jobben och tryggheten för de anställda inom glasindustrin.

Av dessa skäl vill jag fråga industriministern:

Vilka initiativ avser industriministern att ta för att trygga jobben inom den manuella glasindustrin?

1978/79:73 av *Inga Lantz* (vpk) till utbildningsministern om arbetsmiljön i skolorna:

I många skolor bryts det mot arbetsmiljölagen eller mot yrkesinspektio-

Onsdagen den
25 oktober 1978

*Meddelande om
frågor*

nens föreskrifter. Det har framkommit i en undersökning av yrkesinspektionen från skolor i Västerbotten. Arbetsmiljön är både farlig och dålig. Det kan vara elektriska skyddsjordningar som är strömförande eller lyftanordningar och kompressorer som inte blivit besiktade. Liknande förhållanden har uppmärksammats i Värmlandsskolor, och förmodligen är situationen liknande över hela landet.

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att ändra dessa missförhållanden?

1978/79:74 av *Inga Lantz* (vpk) till utbildningsministern om efterfrågan på vidareutbildning och vuxenutbildning:

Det är inte de lågutbildade som efterfrågar och genomgår vidareutbildning och vuxenutbildning – det är de redan högutbildade. Ungdomar med högutbildade föräldrar studerar längre än barn med lågutbildade föräldrar. Utbildningsnivån är också sämre på landsbygden än i städerna.

Dessa fakta har redovisats i en levnadsnivåundersökning från statistiska centralbyrån.

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta med anledning av dessa förhållanden?

1978/79:75 av *Arne Nygren* (s) till industriministern om gruvindustrin i Västerbotten:

Boliden Metall AB har meddelat att de planerar att minska antalet anställda framför allt i Västerbotten med drygt 200 tjänstemän och 170 arbetare.

Samtidigt planerar företaget att skära ned till hälften planerad utveckling i företaget, vilket allvarligt påverkar framtidsutvecklingen och legotillverkningen.

Med anledning av detta besked vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Överväger regeringen några initiativ med anledning av Boliden Metalls besked om planerade avskedanden och nedskärningar av planerad utveckling av gruvindustrin i Västerbotten?

1978/79:76 av *Claes Elmstedt* (c) till arbetsmarknadsministern om lokaliseringen av den centrala stiftelsen för skyddat arbete:

Avser regeringen att lokalisera centrala stiftelsen för skyddat arbete till Karlskrona?

§ 8 Kammarén åtskildes kl. 17.47.

In fidem
BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert